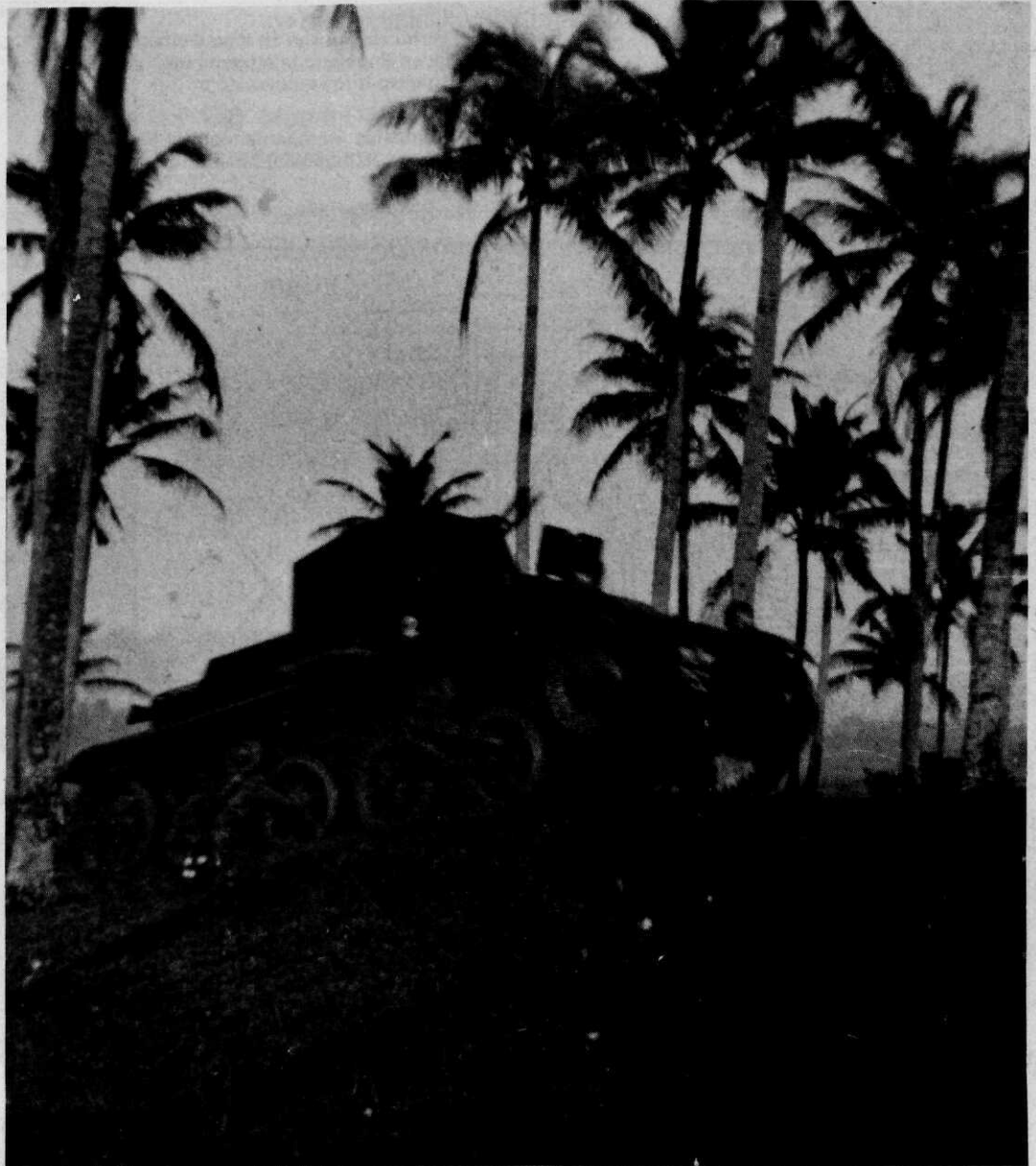

BIBLIOTHEEK K.M.A.
Postbus 90.154
4800 RG BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

De vechtwagen,
een van de
componenten
van een
gemoderniseerd
KNIL

Gedachten over
grondslagen en
geloofwaardigheid
van de Indische
defensie

(zie blz. 163)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

P. L. Hoevers

brigade-generaal der infanterie

p/a HKS, Frederikkazerne

v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag

Telefoon (070) 73 15 05

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

W. C. Louwse

kolonel van de Koninklijke
luchtmacht

REDACTEUREN:

J. M. J. Bosch

majoor der cavalerie

Ir. G. M. van der Laan

brigade-generaal van de techn. staf

dra. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel verbindingdienst

BUREAU-REDACTIE/PRODUKTIE:

Spul 47, 2511 BL Den Haag

Telefoon (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar

Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij

Postbus 6, 7940 AA Meppel

Telefoon (05220) 7 09 11

Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

142 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

143 Houdt Defensie betaalbaar

147 Luchtmacht, daarheen gaat uw vlucht! door ir. R. J. W. Merison, luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

155 Verdediging door en in het pantserinfanteriebataljon, door J. van der Spek, kolonel der infanterie

163 De geloofwaardigheid van de Indische defensie 1935-1941, door ir. H. T. Bussemaker, reservekapitein van de technische dienst

181 Het Rode Leger: een staat in de staat? Over de mate waarin de Russische strijdkrachten het beleid bepalen, door M. de Haas

188 Boeken

191 Vakpers: Tactiek en strategie — De veiligheidslijn — Inlichtingen — Reservedelen voor de Amerikaanse landstrijdkrachten

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 83005 (51.15/113) / LuO 83503 (51.15/106). Regeling vervoer voor rijksrekening bij verlof voor in het buitenland verblijvende militairen alsmede voor uit het buitenland afkomstige dienstplichtigen die in Nederland hun militaire dienstplicht vervullen (herdruk, oktober 1984).

LaO 73010 (78/397). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool (herdruk, oktober 1984).

LaO 80020 (78/475). Cursus stafdienst aan de Hogere Krijgsschool (herdruk, oktober 1984).

LaO 80021 (78/476). Cursus staforiëntatie aan de Hogere Krijgsschool (herdruk, oktober 1984).

LaO 84007 (23.1/94). Instelling commissie van advies voor de aanstelling tot leerling-beroepsonderofficier voor onbepaalde tijd bij de onderscheidene wapens en dienstvakken van de Koninklijke landmacht.

LaO 77009 (23.1/79). Adviescommissie-II bij de Koninklijke landmacht (herdruk, december 1984).

LaO 77010 (23.1/80). Adviescommissie-III bij de Koninklijke landmacht (herdruk, december 1984).

LaO 79014 (21/49) / LuO 79510 (21/46). Interimregeling faciliteiten belangenverenigingen van militairen (herdruk, november 1984).

LaO 84008 (51.2/127). Groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke landmacht.

LaO 70023 (55.5/74) / LuO 70515 (55.5/71). Toepassing Ziekenfondswet (militairen) (herdruk, januari 1985).

LaO 84008 (51.2/127). Klein verlof en groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke landmacht van de lichtingsploeg 1985.

LaO 85001 (81/48) / LuO 85502 (81/44). Toepassing van de wegenverkeerswetgeving.

LuO 85501 (57/61). Emblemen voor formaties behorende tot de Koninklijke luchtmacht.

Lamed 515-84 (55.12/67) / Lumed 513-84 (55.12/70). Betalingsdata militaire bezoldiging 1985.

Lamed 017-77 (81-42). Aantekening in het militair paspoort omtrent de kennis die een militair chauffeur heeft van militaire voertuigen behorende tot de categorie waarvoor het militair rijbewijs C is vereist (herdruk, november 1984).

Lumed 512-84 (23.3/11). Opheffing Projectorganisatie „Personeelsconsequenties Structuurmaatregelen 1983” (PPSM 83).

Lumed 514-84 (23.3/12). Opheffing Projectorganisatie „Personeelsconsequenties Herstructurering Geleide Wapens” (PPCHGW).

Lamed 010-72 (02/33) / Lumed 513-72 (02/33). Aanwijzing tot straffen bevoegde commandanten (herdruk, december 1984).

Lamed 018-82 (55.5/85) / Lumed 516-82 (55.5/82). Inkomensgrens vrijwillige ziekenfondsverzekering (herdruk, december 1984).

Lamed 018-84 (78/385I). Studie hogere militaire vorming 1985/1987 aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 020-84 (78/397m). Cursus voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool.

Lamed 021-84 (78/520). Omscholing tot administrateur.

Lamed 022-84 (78/521). Opleiding loen sportinstructeur.

Lumed 517-84 (51.13/64). Benoeming tot officier bij de dienstgroep van de officieren van de Koninklijke luchtmacht.

Lumed 518-84 (55.3/236). 37e Tweedaagse militaire prestatietoets.

Lamed 001-85 (55.3/236) / Lumed 501-85 (55.3/237). Deelneming schermwedstrijden KOS/KOOS op 23 februari en van 25 februari tot en met 1 maart 1985.

Lamed 013-84 (85/29) / Lumed 510-84 (85/27). Aanwijzing m.b.t. dienststukken (herdruk, januari 1985).

Lamed 024-84 (78/522). Opleiding voor sergeant-majoor administrateur.

Lumed 502-85 (78/179). Universitaire studies.

Lumed 516-84 (03/11). Aanwijzing als deviezenrechtelijke ingezetene (herdruk, januari 1985).

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Houdt Defensie betaalbaar

MS In 1974 verscheen van de hand van Thomas A. Callaghan Jr. het rapport „US/European economic cooperation in military and civil technology”. Hierin werd de aanzet gegeven tot de discussie over de hernieuwde inspanning van de alliantie om haar defensie-industriële potentieel te bundelen door coöperatie en competitie en door afwikkeling van de handel in defensiegoederen in een „two-way street”constructie tussen de VS en Europa.

Drie jaar later, in 1977, vroeg de voorzitter van het subcomité voor „Legislation and national security”, Jack Brooks, in het kader van de hearings voor het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden, aan Callaghan wat deze dacht van de lange-termijnconsequenties van het steeds weer mislukken van de pogingen binnen de NAVO een eensgezinde en coherente structuur te bewerkstelligen in de markt voor defensiegoederen. Callaghans antwoord gaf blijk van een realistische visie en liet aan duidelijkheid weinig te wensen over:

I think if present trends continue, without a North Atlantic defence market structure, the United States, providing 20 per cent of NATO's forces, will be spending more and more money developing a full

range of military systems, inadequately funded — as the Senate Armed Services Committee recently pointed out — and produced in ever smaller numbers, in a vain attempt to achieve qualitative superiority over the massive conventional forces of the Warsaw Pact.

Europe, providing 80 per cent of NATO's collection of forces, will fail to organize its defence procurement effort on a united and collective basis, so the time will not be too distant when the 12 armed nations of Europe will lack the resources, either to develop and produce economically themselves — or to procure from the United States — weapons which can compete in quantity and quality with those of the Warsaw Pact.

This is a formula for the unilateral disarmament of NATO, sometime in the next 5 or 10 years, bringing us face to face with the danger President Kennedy warned against: surrender, or nuclear war.

Vorig jaar juni schreef Callaghan in *NATO Review* (1984)(3) een artikel getiteld „The structural disarmament of NATO”. Hij ging daarin in op het fenomeen dat voor steeds meer geld steeds minder wapens kunnen worden aangeschaft. Dat leidt tot wat hij noemt een „structural disarmament”. Het ontstaat, zo schrijft hij, als het defensiebudget van een land, te zamen met de wapenexport van dat land, een te kleine produktieomvang oplevert om de wapenontwikkelings- en produktiekosten per systeem tot een (politiek) acceptabel niveau te brengen. En, ook al geven de nationale overheden meer geld uit aan bewapening, dan nog treedt er „ontwapening” op. De kosten per eenheid stijgen namelijk sterker dan de prestatie ervan. De slogan „kwaliteit voor kwantiteit” kan dan ook niet ongestraft eindeloos worden volgehouden. In dat licht staat ook de opmerking van een Amerikaans industrieel: „kwantiteit heeft kwaliteit in zichzelf”.

Structurele ontwapening is evenwel meer dan een kwantitatieve vermindering van wapensystemen. Er zijn ook „onzichtbare” negatieve effecten op de beschikbaarheid, bedrijfszekerheid en onderhoudbaarheid. De steeds hoger gestelde prestatie-eisen leiden tot systemen die door de mens met uiterste inspanning nog zijn te produceren, doch die kwetsbaar, moeilijk onderhoudbaar en kostbaar zijn.

Callaghan komt tenslotte tot de conclusie dat de

Tankstraat Centuriontanks in de jaren '60 (Tankwerkplaats Amersfoort)

Tankstraat Leopard-2; montage en controle van de torens (Wegmann + Co, Kassel, BRD)

noodzakelijke „economics of scale” moeten worden bereikt in een industriële defensiegemeenschap, gebaseerd op twee pijlers: de Verenigde Staten en de verenigde Europese NAVO-partners, en niet, zoals tot dusver, op multilaterale basis. Die gemeenschap moet allereerst in staat zijn op doelmatige wijze wapens te produceren op intercontinentale schaal. In de tweede plaats moet er een produktieverdeling plaatsvinden tussen Europa en de VS. Ten derde moeten onderleveranciers in beide continenten in staat zijn, ja zelfs worden aangemoedigd, aan de hoofdaannemer (prime contractor), aan welke zijde van de Atlantische Oceaan dan ook, te offeren. In de vierde plaats moet worden overeengekomen onnodige duplicering van industriële inspanning te elimineren en de financiële lasten en economische voordelen van de NAVO-defensie op gelijke en doelmatige wijze te verdelen. Bovendien moet, zo stelt Callaghan, een redelijke tijdsperiode in acht worden genomen, waarbinnen de Europese regeringen de volledige overgang kunnen bewerkstelligen van dertien nationale markten naar één continentale (Europese) markt. Ten slotte stelt hij voor intercontinentale interimprojecten gedurende die periode op te starten.

Niet alleen Callaghan tamboereert op het rationaliseren en samenbundelen van de Europese defensie-industrie en het verdelen van de lasten en lusten tussen de VS en Europa. Ook de Britse minister van defensie Michael Heseltine maakt zich in dat opzicht sterk. In een nota voor de vergadering van ministers van defensie van de Eurogroep in mei 1984 gaf hij duidelijke stappen aan naar een Europese bewapeningssamenwerking. Hij stelde actieve harmonisatie voor van nationale eisen en tijdschema's. Ook hij sprak van kandidaat-projecten, waardoor de landen op evenwichtige wijze profijt kunnen trekken van de samenwerking, zonder dat zij per se aan ieder project behoeven deel te nemen. Minister Heseltine presenteerde een lijst van tien gebieden voor mogelijke samenwerking, en hij vroeg de andere landen aanvullende voorstellen te doen. In die zelfde vergadering werd besloten tot de ministeriële IEPG-zitting, die inmiddels in november 1984 heeft plaatsgevonden.

De resultaten van deze conferentie heeft staats-

secretaris Van Houwelingen aangegrepen om op 1 februari jl. een studiedag te organiseren waarop hij zijn visie op het materieelbeleid heeft verkondigd voor een gehoor bestaande uit een brede doorsnede van de top van de krijgsmacht. Onder het thema „Houdt Defensie betaalbaar” belichtte de staatssecretaris de relatie die naar zijn inzicht moest bestaan tussen Defensie en de Nederlandse industrie. Een relatie die hij nodig oordeelde om voor de steeds terugkerende behoefte aan fondsen voor wapensystemen en overige uitrusting, ook op de lange duur, juist op grond van die relatie bij het parlement een willig oor te vinden.

De door hem aangesneden onderwerpen werden vervolgens uitgediept door een keur van sprekers waarvan de Chef Defensiestaf, in eigen persoon, de spits afbeet. Terecht overigens! Al was het alleen al vanwege het feit dat het materieelbeleid eerst dan begint wanneer de operationele behoeftestelling, kwalitatief en kwantitatief, als uitgangspunt is vastgesteld.

Het betoog van de staatssecretaris komt op het volgende neer. De ruim vier miljard gulden die Defensie elk jaar aan materieel uitgeeft, dienen volledig terug te vloeien naar de Nederlandse economie. Dit kan gebeuren door bestelling in Nederland (momenteel reeds voor ca. f 2,5 miljard). Als dat niet lukt — geen concurrerende Nederlandse offerte — volgt een bestelling in het buitenland. Als compensatie volgen tegenorders voor wapensystemen die door de desbetreffende buitenlandse regering bij de Nederlandse industrie dienen te worden geplaatst. Indien een dergelijke rechtstreekse ruil niet mogelijk is, kan de compensatie ook worden gevonden door, binnen een gezamenlijke ontwikkeling en produktie, met een geheel eigen Nederlandse inbreng te komen.

Het zal duidelijk zijn dat een dergelijke „trade-off” bestaat bij de gratie van de wijze waarop de desbetreffende Nederlandse industrie zich, met prijs, kwaliteit en levertijd, op de markt presenteert. Zij moet concurrerend kunnen offeren en in de competitie een rol van betekenis kunnen spelen.

Een ieder die is betrokken bij het reilen en zeilen van de materieelverwerving ten behoeve van de Nederlandse krijgsmacht zal ongetwijfeld hebben gemerkt dat de Nederlandse defensie-industrie

slechts een beperkt assortiment voert en qua prijs niet altijd concurrerend kan opereren. Het is dan ook niet voor niets dat de staatssecretaris — behalve internationale samenwerking op het gebied van onderzoek, ontwikkeling en productie (common technological projects) — ook een financiële ondersteuning van de nationale industrie voorziet. Die ondersteuning zal zijn gericht op verhoging van het technologisch niveau, waardoor de Nederlandse industrie in staat moet worden gesteld in de (verre) toekomst, gunstig in de markt van defensiematerieel te kunnen treden. Hierbij dienen echter in een zeer vroeg stadium keuzen te worden gemaakt voor de zg. speerpuntindustrieën.

Het is bij dit deel van de redenering dat vraagtekens kunnen worden gezet, zeker ook na kennisneming van de interviews voor TROS-Aktua over de generieke steun van de overheid aan de biochemische industrie. Hierbij is duidelijk de noodzaak gebleken van een zeer vroegtijdig en grondig overleg tussen de verschillende partijen. Ook Defensie begeeft zich op deze wijze op het terrein van het industriebeleid, met al zijn voetangels en klemmen. Zolang het echter nog niet zeker is hoe de defensie-strategische conceptie zich zal ontwikkelen, is het zeer riskant vrijwel onomkeerbare keuzen te maken die uitwerken in het materieel voor de jaren rond 2000.

Met name een gehele of gedeeltelijke acceptatie van nieuwe operationele concepties zoals Airland Battle 2000 zal een dusdanige financiële last leggen op de schouders van de NAVO-landen dat

wellicht aan taakverdeling/specialisatie binnen de centrale sector moet worden gedacht, wil Defensie werkelijk betaalbaar blijven.

In dit verband sprak de Chef Defensiestaf ook duidelijke taal:

Samenwerking tussen de bondgenoten zal moeten leiden tot meer standaardisatie en de daarmee samenhangende vermindering van aanschaf- en exploitatiekosten, terwijl toch de gewenste operationele resultaten worden bereikt. Samenwerking kan ook leiden tot een andere taakverdeling of zelfs tot taakspecialisatie. Hierbij dienen wij echter zeer kritisch te werk te gaan omdat zo'n proces niet ten koste mag gaan van de slagkracht.

Het „betaalbaar houden” zal, zo menen ook wij, niet alleen moeten worden gezocht in relatief lage initiële kosten door grote produktielijnen (internationale samenwerking) en door toepassing van Emerging Technologies, maar ook in het structureel verminderen van de exploitatiekosten, in feite dus ook in zo laag mogelijke „levensduurkosten”! Dat laatste vraagt behalve standaardisatie ook om eenvoudige, onderhoudsvriendelijke en bedrijfszekere systemen. Bij het harmoniseren van operationele eisen zal daarom aandacht moeten worden geschonken aan de waarschuwing van minister Heseltine in *Jane's Defence Weekly*:

Before you know where you are, the purpose you started off trying to achieve — which was larger numbers — has been eroded and you're back with gold-plating: you're back with a much better ship but you haven't got so many of them.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op maandag 20 mei 1985 te 19.30 uur houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Nederlands Congresgebouw te 's-Gravenhage, waar door kolonel H. A. van Randwijk en generaal-majoor KLu M. C. Visser een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

Luchtverdediging in de jaren '90

Na de voordracht wordt als gebruikelijk, gelegenheid tot discussie geboden. (In aansluiting daarop vindt de jaarlijkse Algemene ledenvergadering plaats die alleen voor leden toegankelijk is.)

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Frederikkazerne, gebouw 110, Postbus 90701, 2509 LS Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

ir. R. J. W. Merison

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

Luchtmacht, daarheen gaat uw vlucht!

De *Militaire Spectator* van juli 1983 bracht ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan van de Koninklijke luchtmacht een keur van waardevolle artikelen over dit jongste krijgsmachtdeel. Die artikelen gaven een duidelijk beeld van de ontwikkelingen die zich binnen dit wel zeer dynamische krijgsmachtdeel op velerlei terrein manifesteren. De onderlinge samenhang tussen de beschreven ontwikkelingen en de taakstelling van de operationele luchtmachtonderdelen was echter niet in alle gevallen evident. Daardoor kunnen vragen rijzen als: in hoeverre kan de „Vlucht van de luchtmacht, waarheen” (blz. 334) worden bereikt met de huidige middelen? (De F16-aanschaffingen; blz. 300). Welke ontwikkelingen op personeels- (blz. 305) en organisatorisch (blz. 321) gebied zijn daarbij gewenst of zelfs noodzakelijk? Zijn bestuurlijke en/of andere informatiesystemen (blz. 316) vereist om de gewenste doelmatigheid (blz. 330) te kunnen bereiken? En zou niet „Integrated combat training” (blz. 325) in het voorgaande moeten worden geïntegreerd?

Die vragen lijken moeilijk te beantwoorden. Uit-

In bijgaand artikel wordt een onderwerp aangesneden dat velen bij de Koninklijke luchtmacht reeds geruime tijd bezighoudt. Het is een pleidooi om, met behoud van de uitgangspunten, de conceptie betreffende Centraal Geleid Onderhoud aan te passen aan de ontwikkelingen van vliegtuigoperaties uit shelters en aan het karakter van het recent ingevoerde F16-vliegtuigtype. De aanpassing wordt gezocht in de ombuiging van een strikt functionele onderhoudsorganisatie naar een op proces/produkt gerichte organisatie, met behoud van functionele verantwoordelijkheden. Dit onderwerp is momenteel binnen de KLu in formele beschouwing naar aanleiding van het eindrapport van de Werkgroep Structuur Logistieke Dienst Vliegbasis. Het artikel is een persoonlijke visie van kolonel Merison, eind 1983 geschreven als chef logistieke dienst van de vliegbasis Leeuwarden, en moet dan ook als zodanig worden beschouwd.

gaande van de taken van de krijgsmacht, de luchtmacht en van wat voor taakuitvoering en goed functioneren nodig is, blijkt echter beantwoording in veel gevallen toch zeer goed mogelijk te zijn. Het zou te ver voeren te trachten in één editie van de *Militaire Spectator* in te gaan op alle eerder gestelde vragen. Derhalve beperkt dit artikel zich tot een aantal aspecten van operationeel-logistieke aard. Het is in het bijzonder gericht op optimale ondersteuning in de praktijk van het KLu-standaardgevechtsvliegtuig van de toekomst, de reeds enkele jaren op de Vliegbasis Leeuwarden in gebruik zijnde F16. Het artikel geeft een visie op de toekomst, gebaseerd op ervaringen en verlangens van operationele F16-onderdelen, de producenten van mobiele en flexibele slagkracht, met andere woorden: het bestaansrecht van de KLu. Bewust wordt niet ingegaan op de praktische haalbaarheid op dit moment, noch op de door diverse werkgroepen voorgestane structurele, fundamentele veranderingen op langere termijn; die worden al genoegzaam op diverse niveaus besproken.

Uitgangspunt bij het bezien van alle beschreven veranderingen/aanpassingen is: wat is het nuttig effect van de voorgestelde verandering op de door het operationeel onderdeel te leveren slagkracht in relatie tot de eventuele kosten en de tijd waarin een en ander kan worden gerealiseerd?

Logistieke uitgangspunten voor F16-onderhoud en gereedstelling

Leeuwarden en de F16

Ruim vijf jaar geleden streek de eerste F16 van de Koninklijke luchtmacht neer op Nederlands noordelijkste vliegbasis. Een uitdaging, als eerste veld te worden geconfronteerd met dat geavanceerde wapensysteem met al zijn nieuwe mogelijkheden en onmogelijkheden. Een eerste veld mag altijd

alle kastanjes uit het vuur halen, voor iedereen, maar vooral voor zichzelf. Kastanjes die vaak zó heet zijn, dat het veld zijn eigen vingers brandt en niemand op dat moment nog ervoor voelt die kastanjes over te nemen. Op zichzelf is dat een niet ongewone ervaring bij de invoering van een nieuw wapensysteem in een militaire organisatie: wie weet beter wat er nodig is, dan degene die het zelf nodig heeft?

Toch is en blijft het telkens moeten branden van de eigen vingers een onprettige gewaarwording.

Dat wordt trouwens meer dan goedge maakt door het vertrouwen in de mogelijkheden van de F16 en de tot op heden met dit type bereikte operationele en logistieke resultaten. Beide zijn er, overtuigend en overduidelijk. Alle mogelijkheden van de F16 zijn nog lang niet benut en verbruikt, noch op operationeel, noch op logistiek gebied. Met dit type kan de Koninklijke luchtmacht nog jaren vooruit. Evenals met de resultaten.

Resultaten

In de korte tijdsspanne, waarin de vliegbasis Leeuwarden al heeft mogen werken aan en met de F16, heeft dit vliegtuigtype zich doen kennen als een professioneel wapensysteem. Buitengewoon bedrijfszeker en erg trefzeker. De vliegende gebruiker kan het vliegtuig alles laten doen wat nodig is, en bovendien vrijwel alles, wat hij wil. Wat hij tijdens de vlucht heeft gedaan (ook wat hij niet heeft gedaan) is door boordregistratiesystemen, zoals de videorecorders, onverbiddelijk geregistreerd en kan achteraf objectief worden geëvalueerd.

Dat heeft onvolkomenheden aan het licht gebracht, die in voorgaande typen nooit konden worden ontdekt, laat staan verbeterd. Bij de F16 kan en gebeurt óók dat laatste. Verder is het vliegtuig erg onderhoudsvriendelijk. Veel boordsystemen geven een indicatie waar een eventuele klacht moet worden gezocht. Klachtafdoening is daarom in vele gevallen een fluitje van een uurtje. De niet goed functionerende componenten worden vervangen, getest en daarna is het desbetreffende vliegtuig weer volledig operationeel inzetgereed.

Ook het „tweede-niveau-onderhoud”, te weten het preventieve onderhoud in de hangars van de Logistieke Dienst van het operationele onderdeel,

is niet meer hetzelfde als in die goede oude tijd. Toen omvatte het onder meer opensleutelen, uiteen nemen, in elkaar zetten, opnieuw afstellen, dichtsleutelen en net zolang testen tot alles weer „normaal” functioneerde. Thans omvat het „slechts” grondig kijken of alles nog volgens de normen eruit ziet, nagaan of het naar behoren functioneert, en daarna gewoon doorgaan met vliegen. Met voorgaande vliegtuigtypen was preventief onderhoud vaak een kwestie van vele weken, nu van hooguit één week. Duurde het vroeger na uitgebreid preventief onderhoud vaak vele testvluchten om een vliegtuig weer volledig inzetgereed te maken, nu is dat vrijwel altijd al na een enkele vlucht voor elkaar.

Voorts is de F16 met recht een méértaaksvliegtuig. Om een andere taak te kunnen uitvoeren, behoeven slechts andere wapens en — zo nodig — andere brandstoftanks te worden opgehangen. Er zijn geen specifieke luchtverdedigingsvliegtuigen of jagerbommenwerpers: iedere F16 is voor beide taken volledig inzetbaar („Full mission capable”). En dat, terwijl het raspaard F16 eigenlijk nog in zijn operationele puberteit verkeert. Om de aanwezige of nog in te bouwen mogelijkheden van de F16 binnen de Koninklijke luchtmacht volledig te kunnen benutten zijn enkele aanpassingen nodig. Waar mogelijk dienen die te zijn gebaseerd op operationele en logistieke uitgangspunten.

Uitgangspunten

Juist de grote bedrijfszekerheid, het geringe aantal klachten en het eenvoudiger onderhoud van de F16 maken een andere, duidelijker aanpak op operationeel-logistiek gebied noodzakelijk. Daarmee kan, met gebruikmaking van de thans beschikbare mankracht en middelen, veel meer worden bereikt dan men voor mogelijk houdt. De uitgangspunten voor die aanpak zijn niet uniek voor de F16, maar komen bij dat type het duidelijkste naar voren en — naar verwachting — ook het meest tot hun recht. Zij zijn hierna weergegeven zonder enige prioriteitsvolgorde.

1. DE ONDERSTEUNENDE TAAK VAN DE STAVEN. De Haagse luchtmachtstaven ondersteunen de operationele onderdelen door het verschaffen van mankracht en middelen. Het ondersteunende commando (CLO) zorgt ervoor dat de op de operatio-

nele onderdelen benodigde mankracht en middelen op alle gebieden inzetgereed zijn en blijven. Het operationele commando (CTL) ondersteunt de operationele onderdelen door de verschaft mankracht en middelen te verdelen op grond van de prioriteiten die werden toegekend aan de te verrichten taken. De operationele onderdelen zetten mankracht en middelen (wapensystemen en ondersteunende systemen) in voor de door de NAVO-commandanten opgedragen taken.

Gelet op het bovenstaande dienen ontwikkelingen op staven erop te zijn gericht de operationele inzetbaarheid en de aan de NAVO aangeboden slagkracht nu en in de toekomst zeker te stellen en, waar mogelijk, te verbeteren. Een en ander is natuurlijk afhankelijk van mogelijkheden en beperkingen in bijvoorbeeld personele, materiële en financiële middelen, zoals die zich bij tijd en wijle kunnen voordoen. Prioriteiten daarin kunnen worden afgewogen met een „operations-research-benadering” (zie Krijgsmacht en Operations Research. *Mil. Spect.* 147(1978)(7)303).

2. HET LEVEREN VAN SLAGKRACHT EN „SLEUTELKRACHT”.

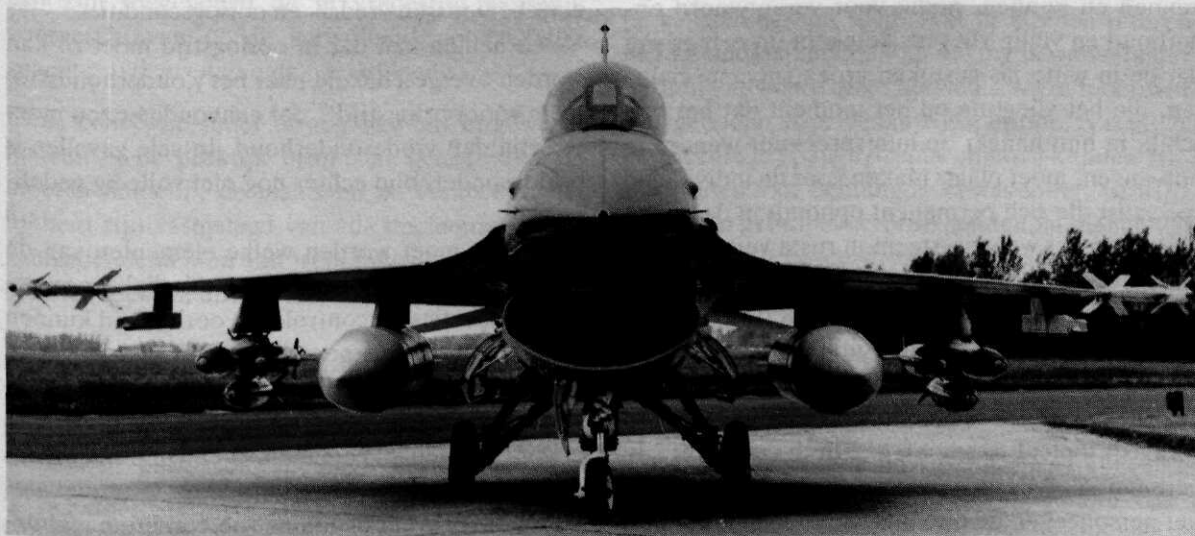
Operationele F16-onderdelen moeten in staat zijn binnen en gedurende de voorgeschreven tijd de hun toegewezen F16s volledig inzetbaar voor hun oorlogstaken (Full mission capable) te maken en te houden. In principe moeten de onderdelen dat kunnen doen met de hen toegewezen, lokaal aanwezige, mankracht en middelen. Grote modifica-

ties en langdurige klachten moeten in het bijzonder in vreedstijd bij voorkeur worden uitbesteed aan depots of aan de nationale industrie. Rekening houdende met lokaal aanwezige faciliteiten en om reden van doelmatigheid dienen de laatstgenoemde werkzaamheden echter zo mogelijk op de operationele onderdelen te worden verricht door bijvoorbeeld „buitenploegen” van hogere echelons.

Die buitenploegen kunnen in oorlogs- en oefenomstandigheden bij de operationele onderdelen worden ingedeeld ten behoeve van „Aircraft Battle Damage Repair”. Ook is onder oorlogsomstandigheden inzet van het overige technische depotpersoneel op de operationele onderdelen wenselijk voor continuering van alsdan noodzakelijk geacht preventief en correctief onderhoud. Een dergelijke aanpak verschaft de onderdelen gelegenheid over te gaan op „sustained continuous dispersed operations”, zodat een aantal noodzakelijk gebleken praktijkwensen tot de mogelijkheden gaat behoren.

Indien om economische en/of bedrijfsveiligheidsredenen bepaalde faciliteiten — zoals die voor het vullen van hydrazine-bottles — op depots moeten worden gecentraliseerd, dan zouden op de operationele onderdelen gebruiksvorraden moeten zijn opgeslagen om gedurende een voorgeschreven aantal dagen zonder enige aanvulling van buitenaf te kunnen opereren. Ook verdient het aanbeveling op of in de omgeving van de operationele

De F16A in de jager-bommenwerperconfiguratie, bewapend met twee Sidewinder lucht-luchtraketten en zes mk 82-bommen en voorts uitgerust met een AW-131 pod voor elektronische tegenmaatregelen (nog juist zichtbaar achter het neuswiel) en twee brandstoftanks

onderdelen noodvulfaciliteiten te plaatsen, die uitsluitend onder oefen/oorlogsomstandigheden mogen worden gebruikt. Tevens is het gewenst depotvoorraden aan reservedelen zoveel mogelijk te verspreiden over de gebruikende onderdelen, zo mogelijk permanent, maar in ieder geval zodra de toestand dat vereist. Op dat gebied moeten gedifferentieerde procedures worden ontwikkeld voor gegroepeerd of decentraal gelegen operationele onderdelen, vooral bij schaarse middelen. Grote of ingewikkelde reparaties dienen zoveel mogelijk te worden uitgevoerd in de KLu, dan wel in Nederland of bij Europese F16-partners — waaronder begrepen USAFE — zodat zoveel mogelijk lange kostbare en tijdrovende aanvoerlijnen kunnen worden vermeden. Totale afhankelijkheid van ver weg gelegen centrale depots of van één industrie in bijvoorbeeld de VS dient zoveel mogelijk te worden vermeden.

3. CENTRAAL GELEID, MAAR DECENTRAAL UITGEVOERD ONDERHOUD. Het sinds de jaren '60 in de KLu mede om vliegveiligheidsredenen ingevoerde uitgangspunt van centraal geleid onderhoud — centraal beheer en centraal gecoördineerde lokale inzet op prioriteitsbasis van schaarse mankracht, testapparatuur en andere middelen — dient onverkort te blijven gehandhaafd. Om onnodige tijdverliezen te voorkomen, moeten het correctieve en, wellicht ook, het preventieve onderhoud echter zoveel mogelijk worden uitgevoerd op de plek waar het wapensysteem zich bevindt, en bij voorkeur door vast op die werkplek ingedeelde specialisten.

Zonder enige concessie te doen aan specialistisch kennen en kunnen, nodig voor verantwoord onderhoud en veilig vliegen, betekent dit echter wel dat de in witte jas gestoken groep superspecialisten, die het vliegtuig op het moment dat het hen schikt in hun hangar op hun spreekuur wensen te ontvangen, moet plaats maken voor de individuele specialist die zich permanent ophoudt in de omgeving waar het wapensysteem in ruste vertoeft. Als die specialist daar toch aanwezig is, kan hij eveneens worden ingezet voor de uitvoering van een aantal eenvoudige taken buiten zijn functiegebied, waarvoor nu extra mankracht nodig is. Die vaardigheden zouden hem reeds gedurende zijn (praktijk)opleiding moeten zijn bijgebracht. In verband met deze gedecentraliseerde inzet van het personeel en de dito uitvoering van het onder-

houd is ook een andere indeling dan de thans gehanteerde (eerste en tweede niveau) gewenst. In de USAF zijn reeds lang in zwang de begrippen „on-equipment”- en „off-equipment” onderhoud. On-equipmentonderhoud omvat alle onderhoud aan en in het vliegtuig; het wordt daar uitgevoerd waar het mogelijk is, afhankelijk van de benodigde hulpmiddelen bij voorkeur op de plaats waar het vliegtuig „normaal” is opgesteld. Zijn de middelen echter schaars en moeilijk verplaatsbaar, dan geschiedt uitvoering centraal in een hangar. On-equipmentonderhoud omvat dus volgens de huidige begrippen eerste- en tweede-niveau-onderhoud, in principe zowel correctief als preventief. Off-equipmentonderhoud heeft betrekking op componenten die gemakkelijk uit het vliegtuig kunnen worden verwijderd en in een speciaal ingerichte tweede-niveaowerkplaats kunnen worden gerepareerd en/of getest. (Een voorbeeld daarvan is de Avionics Intermediate Shop, waar vrijwel alle elektronische componenten worden getest.) In principe is ook motoronderhoud Off-equipmentonderhoud. Het vliegtuig hoeft niet te wachten op reparatie van het defecte onderdeel, maar is met een „vervangendeel” weer direct inzetgereed. Het defecte onderdeel wordt in een onafhankelijk tweede-niveauproduktieproces gerepareerd.

4. VREDES- VERSUS OORLOGSONDERHOUD. In principe wordt bij het construeren van vliegtuigen reeds rekening gehouden met een nauw omschreven inspectiecyclus. Die inspectiecyclus is veelal gebaseerd op uren- of kalenderbasis en maakt geen onderscheid tussen vredes- en oorlogscondities.

Velen nemen aan dat in oorlogstijd moet of kan worden overgeschakeld naar het „onderhoudssysteem voor oorlogstijd”, dat eenvoudiger zou moeten zijn dan vredesonderhoud. In vele gevallen is oorlogsonderhoud echter nog niet volledig gedefinieerd.

Nagegaan moet worden welke elementen van de in vredetijd voorgeschreven periodieke preventieve inspecties en controles in oorlogstijd kunnen vervallen dan wel moeten worden voortgezet of geïntensiveerd om veilig en verantwoord opereren mogelijk te maken. Onderzoek op dit terrein moet nog vrijwel geheel beginnen. Wellicht blijkt bij nadere beschouwing, dat bij moderne vliegtuigtypes vooral op preventief gebied (on-condition mainte-

nance) weinig verschil is te maken tussen oorlogsen vredesonderhoud, zodat in oorlogstijd niet veel vredesonderhoudspersoneel ter beschikking zal kunnen komen voor de uitvoering van eventuele oorlogsevenementen, zoals assemblage en aanvoer van bewapening en/of brandstoftanks.

Sommige gevechtsvliegtuigen zijn ontworpen als „damage tolerant”; dat wil zeggen dat oorlogsschade niet direct fataal hoeft te zijn. Het herstellen van dergelijke schade kan echter een enorm ingrijpend, arbeidsintensief en tijdrovend proces zijn, waarvoor lokaal onvoldoende of geen middelen en/of expertise beschikbaar zijn. Naar verwachting is voor het herstel van dergelijke schade en voor het beoordelen van de kwaliteit daarvan hooggekwalificeerd aanvullend personeel nodig, tenzij het grote componenten betreft die lokaal gemakkelijk kunnen worden vervangen. Die componenten zullen dan echter op de operationele onderdelen aanwezig moeten zijn, evenals de vaak daarbij benodigde uitlijn- of testapparatuur. Of dat financieel haalbaar is, dient te worden onderzocht. Samenvattend kan worden gesteld, dat:

— oorlogsonderhoud dient te zijn gebaseerd op het zo mogelijk voor langere tijd in (volledige) inzetgerede toestand houden van een wapensysteem (inzetgerede omvat hier de volledige scala van begrippen, van „Full mission capable” tot beperkt of gedeeltelijk inzetbaar voor een van de uit te voeren oorlogstaken);

— vredesonderhoud moet zijn gebaseerd op het minimaal noodzakelijke oorlogsonderhoud, waaraan zijn toegevoegd de in vredetijd wettelijk voorgeschreven of de aanvullend noodzakelijk geachte (vliegveiligheids)aanvullingen.

Deze conceptie moet alsnog worden uitgewerkt tot een in de praktijk bruikbaar geheel. Daarin moeten duidelijk de plaats en de verantwoordelijkheid zijn vastgelegd van alle deelnemende organisatie-elementen van welk niveau dan ook (industrie, depot of onderdeel).

5. VREDES- VERSUS OORLOGSGEREEDSTELLING. Onder vredesomstandigheden vliegen gevechtsvliegtuigen slechts bij uitzondering in configuraties met werkelijke oorlogsbewapening. Slechts bij oefeningen worden vliegtuigen opgebouwd in oorlogsconfiguraties. In vredetijd wordt door het ge-

reedstellingspersoneel dan ook betrekkelijk weinig getraind in het volledig opbouwen en gereedstellen voor oorlogstijd van de hun toevertrouwde gevechtsvliegtuigen. Veelal is dat momenteel niet geheel mogelijk, omdat de benodigde mankracht elders op het onderdeel (vredes)werkzaamheden verricht en de nodige middelen elders zijn opgeslagen, soms zelfs in niet gebruiksgerede vorm. In vredetijd zou gereedstelling met volledige oorlogsbewapening op regelmatige basis moeten kunnen plaatsvinden, liefst door vast bij de operationele squadrons ingedeeld personeel. Een volledige „up”- en „down”-loading in oorlogsconfiguratie zou regelmatig (moeten) kunnen plaatsvinden vóór het desbetreffende vliegtuig wordt ingezet voor het dagelijkse (vredes)vliegprogramma; de „Operational” of „Integrated Combat Turn arounds” zouden kunnen worden uitgevoerd tussen opeenvolgende vluchten.

Dergelijke activiteiten moeten dan in het wekelijkse vliegprogramma worden geïntegreerd. Aan te bevelen is, bij de operationele squadrons voldoende gereedstellings- en onderhoudspersoneel in te delen opdat per vliegtuigshelter een „loading crew” kan worden geformeerd om alle (oorlogs)gereedstellingshandelingen te verrichten.

Die loading crew zou niet uitsluitend behoeven te bestaan uit bewapeningpersoneel. Een dergelijke conceptie wordt mogelijk bij gebruik van de op de vliegbasis Leeuwarden ontwikkelde „Hark”-loader.

6. ZELFSTANDIGHEID VAN OPERATIONELE ONDERDELEN.

Operationele onderdelen worden geacht in principe zelfstandig hun slagkracht te kunnen uitbrengen en ondersteunen. Van belang is welke ondersteuning in welke mate op welke wijze moet worden geboden voor welke tijdsperiode. Veelal zal dat slechts „repair-by-replacement” kunnen zijn. Voorraden van benodigde bewapening, bedrijfsstoffen en gebruiks/verbruiksmiddelen dienen dan ook te zijn gebaseerd op het zelfstandig kunnen opereren. Afhankelijk van de ligging van het desbetreffende onderdeel (centraal/decentraal) zal moeten worden nagegaan welke aanvullende faciliteiten en middelen nodig zijn om lokaal een adequate ondersteuning te kunnen garanderen.

Wordt verwacht dat de operationele vliegende eenheden van een onderdeel van andere bases moeten kunnen opereren, dan zal dat onderdeel

tevens de benodigde (lucht)transportcapaciteit moeten bezitten om zelf de nodige mate van ondersteuning te kunnen leveren. Als de operationele eenheden van het onderdeel met „hun” ondersteuning tijdelijk elders vertoeven, dienen lokaal nog voldoende faciliteiten, mankracht en middelen aanwezig te blijven voor inzet ten behoeve van „bezoekende” eenheden. Wellicht verdient het in dat verband aanbeveling een fundamenteel onderscheid te maken in „slagkracht ondersteunende” en „faciliteiten in stand houdende” activiteiten. Deze laatste activiteit omvat tevens vliegveldverdediging.

Het is momenteel een vraagpunt of bij volledige ondersteuning van extern opererende operationele squadrons voldoende personeel overblijft op de onderdelen voor de instandhouding van de „basis-taken”.

7. ZELFSTANDIGHEID VAN OPERATIONELE SQUADRONS. Zoals onder „vredes- versus oorlogsgereedstelling” reeds aangegeven, zouden operationele squadrons voldoende ondersteunend personeel moeten bezitten om zelfstandig gereedstellingswerkzaamheden, vredes- en oorlogsbewapeningswerkzaamheden en frequent voorkomend on-equipmentonderhoud te verrichten. Dat onderhoud moet worden beperkt tot het vliegtuigonderhoud dat mogelijk is in de vliegtuigshelter en de eventuele squadronhangar. Het squadron kan dan met eigen middelen ook eigen vliegtuigen in het buitenland zelfstandig ondersteunen. Een dergelijke conceptie vraagt een naar huidige begrippen vrij zwaar eerste-niveau logistiek personeelsbestand en management, dat de gezamenlijke inzet van een grote verscheidenheid aan specialisten coördineert. Deze conceptie werkt despecialiserend, maar vergroot de betrokkenheid en dus de motivatie van het betrokken personeel. Als voor deze aanpak wordt gekozen, zijn aanpassingen op opleidingstechnisch gebied noodzakelijk en is het wellicht wenselijk te gaan denken aan „eerste-niveau”- en „tweede-niveau”specialisten. De eerste-niveauspecialisten behoeven een brede opleiding, maar met minder diepgang dan hun tweede-niveaucollega's, die zijn te vergelijken met de huidige specialisten binnen de Logistieke dienst van een vliegbasis.

8. „ZELFSTANDIGE” VLIEGTUIGSHELTERS. Vliegtuig-

shelters bieden de daarin opgestelde vliegtuigen een grote mate van bescherming tegen de uitwerking van eventuele vijandelijke aanvallen met conventionele bewapening, en enige bescherming in geval van gebruik van chemische middelen of fall-out. De normale vliegtuigonderhoudshangar biedt in veel mindere mate bescherming, ook aan personeel en middelen. Het verdient derhalve aanbeveling — waar praktisch mogelijk — onderhoudspersoneel en middelen te verspreiden over de beschikbare vliegtuigshelters. Daaruit is de conceptie van „zelfstandige” vliegtuigshelters ontstaan. Dat houdt in, dat vliegtuigshelters in principe zodanig dienen te zijn bemand en ingericht dat het aldaar aanwezige vliegende wapensysteem zo mogelijk zonder additionele externe hulp kan worden gereedgesteld in de vereiste configuraties en kan worden gerepareerd aan eerste-niveau on-equipmentklachten. Deze conceptie vereist standaard ingerichte vliegtuigshelters waarin aanwezig zijn: mankracht, hulpmiddelen, zuurstof- en Halontanks, gereedschappen, reservedelen (zoals „line replaceable units”), configuratiewisseldelen („alternative mission equipment”) en bewapening. Kortom alles, wat direct nodig is voor de daar dagelijks plaatsvindende processen. Verder uitgewerkt kan dat ook inhouden dat (oorlogs)voorraden van veel gebruikte (hulp)middelen gebruiksgereed in of in de omgeving van de vliegtuigshelter aanwezig moeten zijn. Indien het door budgettaire beperkingen of uit doelmatigheidsoverwegingen niet mogelijk is „zelfstandige” vliegtuigshelters te realiseren, zou in ieder geval zelfstandig opereren uit een groep (cluster) shelters moeten worden zekergesteld.

9. AANPASSING VAN SPECIALISMEN. De indruk bestaat dat de huidige KLu-specialist, veelal een beroeps-onderofficier, te diep en te smal is opgeleid voor het vervullen van een eerste-niveau on-equipmentonderhoudsfunctie op een F16-onderdeel. Getracht moet worden door „cross-training” en taakverbreding te komen tot duidelijk afgeronde zelfstandige taken, waarvoor één functiegebied primair verantwoordelijk is. Uitsluitend indien noodzakelijk, zouden andere functiegebieden bij deze eerste-niveaulachtafdoeving moeten worden betrokken. Gestreefd moet worden naar een algemeen en breed opgeleide eerste-niveau on-equipmentspecialist. Deze specialist — te denken valt

De F16A in een typische luchtverdedigingsconfiguratie, bewapend met vier Sidewinder lucht-luchtraketten; onder de romp bevindt zich een brandstoftank

aan een KVV'er — moet zich een typische systeembenadering hebben eigen gemaakt en moet het gros van de „routineklachten” kunnen afdoen, van het op de „Fault reporting” van de vlieger volgende „Fault isolation” tot en met „Follow-on maintenance”.

Voor klachten die op deze manier niet kunnen worden afgedaan, is de huidige tweede-niveauspecialist, of wellicht zelfs nog hoger gekwalificeerde superspecialist, noodzakelijk. De mogelijkheden een deel van de superspecialisten te recruteren uit de excellerende eerste-niveauspecialisten dienen te worden onderzocht.

10. CONTINU-OPERATIES. In principe kan worden gesteld dat momenteel de uitvoering van bepaalde operationele (oorlogs)taken is gebonden aan een periode rond de daglichturen. Voor steeds minder taken blijft dat echter het geval. De nauwkeurigheid van de navigatieapparatuur en wapenaflever-systemen is momenteel zodanig, dat zelfs met eenvoudige „ijzeren” wapens onder condities van weinig of geen zicht op vaste doelen behoorlijke resultaten kunnen worden bereikt. Het is zeer wel mogelijk dat de thans in gebruik zijnde vliegende wapensystemen in de toekomst, meer dan nu het geval is, ook worden bestemd voor het uitvoeren van nachtoperaties. Dat betekent, dat de logistieke ondersteuning moet worden aangepast. Die omvat momenteel een grote dagploeg voor gereedstelling vóór en klachten verhelpen tijdens het vliegprogramma, alsmede preventief onderhoud, en een kleinere avondploeg om klachten na het vliegprogramma te kunnen verhelpen. Deze

indeling zal moeten plaats maken voor twee of meer volledige, gelijkwaardige ploegen, die elk afzonderlijk zo sterk moeten zijn dat zij op ieder willekeurig tijdstip kunnen voldoen aan de desbetreffende (NAVO)gereedstellingseisen. Het is boven elke twijfel verheven dat daarvoor extra mankracht nodig is. Het is zeer sterk afhankelijk van wapensysteem, taken en factoren, zoals lokaal aanwezige middelen en faciliteiten, of een dergelijke aanpak zonder aanvullende voorzieningen mogelijk is. De noodzaak voor continu-operaties wordt echter steeds meer evident, zodat allerwegen steeds meer moet worden overgegaan tot het uitvoeren van maatregelen die dergelijke operaties mogelijk maken.

11. BEDRIJFSVOERINGS- EN INFORMATIESYSTEMEN. Het is wenselijk, zo niet noodzakelijk, dat iedere werkplek — dus óók iedere vliegtuigshelter — wordt aangesloten op de binnen de KLu in gebruik zijnde en komende noodzakelijke algemene en aan het wapensysteem gebonden geautomatiseerde bedrijfsvoerings- en informatiesystemen. Die systemen dienen derhalve gebruiksvriendelijk te zijn. Zij moeten bij voorkeur alle doch ten minste een groot deel van de thans gehanteerde formulieren, bonnen, kleurenstaten en (in)formele rapporteringen vervangen. Wellicht is het tevens mogelijk over te gaan tot „automatische” klachtmelding aan het desbetreffende werkcentrum en aan Kantoor Werklastbeheersing, „automatische” reserverdelenbestellingen bij magazijnen en depots, „automatische” uitdraaien met benodigde gereedschappen en testapparatuur, alsmede „auto-

matisch" op het scherm oproepen van bladzijden uit de benodigde onderhoudsboekwerken. Waar nodig moeten afdrucken („hard copies") kunnen worden gemaakt van de op het computerscherm afgemelde klachtafdelingen, dit ten behoeve van de vliegtuigform. Die afdelingen zouden door de desbetreffende specialist met bijvoorbeeld een lichtpen op het scherm kunnen worden afgetekend. Zo mogelijk moeten die systemen geïntegreerd zijn, zodat één simpele invoer op de werkplek vele verschillende informatiesystemen en -behoeften op andere niveaus kan voeden en bevredigen. In deze opzet zouden vele van de huidige rapporteringen aan hogere echelons kunnen vervallen. Ieder niveau moet dan de gewenste „standaardprodukten" aan de computer kunnen opvragen. Het verdient aanbeveling te overwegen de momenteel op de werkplaats aanwezige enorme hoeveelheden typegebonden „werkboeken" alsmede de daar bij tijd en wijle noodzakelijke specialistische boekwerken op te slaan in een centraal (KLu of lokaal) computergeheugen, dat ook centraal wordt bijgewerkt/gewijzigd. Op de werkplek kan dan, wanneer nodig, de desbetreffende bladzijde van een benodigd boekwerk worden opgeroepen op het beeldscherm. Zo nodig kan een „hard copy" worden gemaakt van benodigde pagina's. Daarop moet dan duidelijk de datum van afdruk staan vermeld, onder bepaling dat deze „hard copy" uitsluitend geldig is op datum van afdruk. Gebruik van „snelvergelend" afdrudpapier is eveneens wenselijk. Een dergelijke aanpak zou enorm veel mankracht en tijd besparen die thans nog nodig zijn voor het drukken, distribueren, transporteren en wijzigen van de vele boekwerken. Vooral het individuele wijzigen op de werkplek is een mogelijke bron van vergissingen met vaak nare gevolgen. Thans is nog ieder onderdeel voor zichzelf bezig de dagelijks bij tientallen per telex binnenkomende wijzigingen op soms nog niet aanwezige drukken van boekwerken met knip- en plakwerk in bruikbare vorm te fröbelen, te kopiëren en lokaal te verspreiden.

De voorgestelde aanpak werkt standaardiserend. Ook bij minder frequent benodigde boekwerken, zoals die voor cross-servicing, kan veel tijd en geld worden bespaard. Voor de oplossing van laatstgenoemde problematiek kan de momenteel reeds lokaal en bij staven in gebruik zijnde Rapifax/Data-

fax worden gebruikt; daarvan wordt vaak nog onvoldoende gebruik gemaakt.

Nabeschuwing

In het voorgaande is een aantal aspecten belicht, die in de praktijk als noodzakelijk of gewenst worden gevoeld. Zij zijn niet behandeld in de een of andere prioriteitsvolgorde. Evenmin is ingegaan op consequenties van een eventuele verdere uitwerking en een mogelijk gefaseerde invoering. In enkele gevallen is ter uitwerking van ideeën reeds een beroep gedaan op vierde-jaarscadetten van de Koninklijke Militaire Academie. Op lokaal initiatief is een aantal KMA-afstudeeropdrachten uitgevoerd op de vliegbasis Leeuwarden, met onderwerpen als onderhoudsconceptie, vliegtuigelektronicaonderhoud, gebruikerswensen voor onderhoudscomputers en inventarisatie van technische afbakening (Job-guide-inventarisatie). Deze studies hebben de lokaal bestaande gevoelens, dat enige aanpassing van in het bijzonder de logistieke werkwijze en organisatie wenselijk zou zijn, nog versterkt. Uit contacten met anderen binnen de Koninklijke luchtmacht, alsmede met bondgenoten, is gebleken dat een aantal aanpassingen in de operationeel-logistieke werkwijze vrijwel universeel wordt onderschreven en — soms al — ingevoerd. De wijze van implementatie blijkt sterk afhankelijk te zijn van nationale en lokale omstandigheden, doch de achterliggende gedachten en uitgangspunten verschillen in principe nauwelijks.

Het lijkt gewenst dat deze logistieke filosofieën en concepties op korte termijn worden vertaald op en ingepast in de praktijksituatie van de KLu-onderdelen met hun taken. Omdat een dergelijke praktijk aanpassing een fundamenteel andere benadering vraagt, en invoering ineens investeringen en veranderingen in opleidingen zal meebrengen, is op de vliegbasis Leeuwarden gekozen voor een evolutionaire stap-voor-stapaanpak. Met vallen en opstaan, maar met beide benen op de grond.

Die aanpak wordt in nauw overleg met lokaal betrokkenen in alle diensten, alsmede met de betrokken hogere echelons verder uitgewerkt en — waar mogelijk — geïmplementeerd. De bestaande situatie wordt op deze wijze geleidelijk omgebogen in de uiteindelijk gewenste vorm en richting.

J. van der Spek

kolonel der infanterie

Verdediging door en in het pantserinfanteriebataljon

In het artikel „Gevechtshandleiding 80/90. Verdedigen? Nou zo bijvoorbeeld!” (*Mil. Spect.* 153(1984)(12)569 en 154(1985)(1)23) hebben de majors F. J. D. C. Egter van Wissekerke en J. H. M. Engelen beschreven welke opdrachten een pantserinfanteriebataljon (painfbat) kan krijgen in de brigadepositie- en gebiedsverdediging. Tevens gaven zij in grote lijnen de uitvoering door het bataljon aan.

Voortbouwend op hun artikel zal ik het bataljons- en teamoptreden nader belichten. Dat zal niet uitputtend zijn — daarvoor zijn tenslotte voorschriften — maar kritieke punten en wezenlijke veranderingen zullen door mij in de schijnwerper worden geplaatst.

De invloed van de brigademanoeuvrevorm

Het grondpatroon van het bataljonsoptreden is in de beide manoeuvrevormen van de brigade gelijk:

- verdedigen in stroken;
- voortdurend alert zijn om d.m.v. offensieve acties (tegenaanval, tegenstoot, vuuroverval) plaatselijk en tijdelijk het initiatief te hernemen;
- essentiële delen van een volgende strook van huis uit bezet houden;
- beweeglijk verdragend optreden tussen de stroken.

Een markant verschil tussen het optreden in de brigadepositie en -gebiedsverdediging is dat in het laatste geval het aantal achtereenvolgens voor te bereiden en uit te voeren opdrachten groter zal zijn dan in het eerste. Het bataljon kan meer stroken opgedragen krijgen of afwisselend als voorbataljon en brigadereserve moeten optreden.

Een tweede opvallend verschil ligt in de intensiteit waarmee tussen de stroken wordt opgetreden. In het kader van de positieverdediging is dat meer een contact houden met de vijand, het afwijzen

van gevechtsverkenningen en het voorkomen van snel nastoten; bij de gebiedsverdediging is het een beweeglijk vertragen waarbij het opleggen van verliezen voorop staat, zodat veel grotere risico's moeten worden genomen dan bij het vertragen in het kader van de beveiligende strijdmacht.

Een team in een verdedigende opstelling

Hoewel nog geen nieuwe definitie is vastgesteld zou het steunpunt als volgt kunnen worden omschreven.

Een gebied van waaruit een team, na voorbereiding, in front en naar de flanken verdedigt met het doel een aanvallende vijand de toegang tot, maar tenminste de doorgang door, het gebied te ontzeggen.

Het steunpunt is ca. 2 km breed en 1 km diep. Kenmerken van het steunpunt zijn:

- grote spreiding tussen de pelotons waardoor het moeilijker is te lokaliseren en te neutraliseren;
- beweeglijkheid binnen het steunpunt o.m. door tijdens het gevecht zo nodig de gehele diepte te gebruiken door met pelotons reserve- of verwisselstellingen in te nemen (zie afb. 1).

Om in een concrete situatie tot zijn manoeuvreplan te komen, stelt de teamcommandant met behulp van de deelconclusies uit zijn OTVEM (opdracht, terrein, vijand, eigen middelen, mogelijkheden) vast waar hij de vijand wil bestrijden. Daarna stelt hij vast uit welke gebieden de vijand op die gewenste plaatsen kan worden bestreden en welke middelen — soort en aantal — hiervoor per gebied nodig zijn. Het kan voorkomen dat de beschikbare middelen niet toereikend zijn voor, of niet zijn afgestemd op, de beste oplossing.

De teamcommandant zoekt dan een alternatief door de vijand, eventueel slechts op een deel van

Afb. 1 Een voorbeeld van een steunpunt; het team bestaat uit een tankpeloton, een peloton pantserrups/antitank en twee pantserinfanteriepelotons

de nadering, in een ander gebied te bestrijden uit een andere opstelling, waarvoor minder of andere middelen nodig zijn.

Een schuifplaatje dus met als centraal punt: waar is de vijand in zijn naderingsmogelijkheden het kwetsbaarst, waar wil ik hem dus aanpakken? (zie afb. 2a en b). Dat is nooit anders geweest; er is echter veel tegen gezondigd.

Dikwijls worden de voor de hand liggende *eigen* opstellingsmogelijkheden als uitgangspunt genomen voor het plan.

Nadat de teamcommandant op deze wijze de initiële pelotonsopstellingen heeft vastgesteld, ontwerpt hij een plan voor het gevecht over de volle diepte van het steunpunt en voor het bestrijden van de vijand op secundaire naderingsmogelijkheden.

In de loop van het gevecht kunnen bepaalde pelotonsopstellingen onhoudbaar worden; om totale vernietiging van een peloton te voorkomen kan het nodig zijn — en het moet ook mogelijk zijn — dit terug te nemen. Goede ondersteuning is hiervoor nodig omdat een ernstig bedreigd licht gepantserd peloton een verplaatsing zonder afscherming niet overleeft. Ook kan het uit het oogpunt

van verrassing nodig zijn een volgende vijandelijke aanval gedeeltelijk uit andere, meer in de diepte gelegen pelotonsopstellingen te bestrijden. Ook moet het mogelijk zijn de vijand die door of langs een vóór ingezet peloton heen breekt in de diepte te stoppen vanuit van huis uit bezette of ad hoc te bezetten opstellingen in de diepte (zie afb. 1).

De pelotonsopstellingen moeten zó worden gekozen dat zij onder vijandelijke waarneming en vlakbaanvuur kunnen worden verlaten. Dat is nodig voor de bovengeschetste beweeglijkheid in het steunpunt en voor het te zijner tijd mogelijke loslaten van de opstelling omdat de bataljonscommandant het gevecht om een strook moet of wil beëindigen.

Jarenlang is gefulmineerd tegen het vechten met één been naar achteren. Nu moet van het begin af aan de mogelijkheid om de opstelling onder vuur te verlaten, worden ingebracht. Om dit te bereiken moet soms wel eens een minder ideale opstelling worden verkozen. Een misschien moeilijk te aanvaarden verandering. Om te helpen een voorbeeld: het verbranden van de schepen bij Nieuwpoort in 1600 — d.w.z. het afzien van terugtochts-

Afb. 2a Een steunpunt voor een team bestaande uit een tankpeloton, een peloton pantserrups/antitank en een pantserinfanteriepeloton

mogelijkheden — was zo'n uitzonderlijke actie dat iedereen het nu nog weet. Er moet een heel uitzonderlijke situatie zijn wil de infanterie van nu, willens en wetens, afstand doen van haar licht gepantserde mobiliteit.

Een grendelstelling zou thans als volgt kunnen worden omschreven.

Een voorbereide, ondiepe opstelling met primair een vuuruitwerking in één richting met het doel een aanvallende vijand de toegang tot de opstelling of het passeren van het uit de opstelling beheerste gebied te ontzeggen.

Het dwangmatige van alle pelotons op linie en recht vooruit vuren is eraf. Afb. 3 geeft enkele voorbeelden van grendelstellingen.

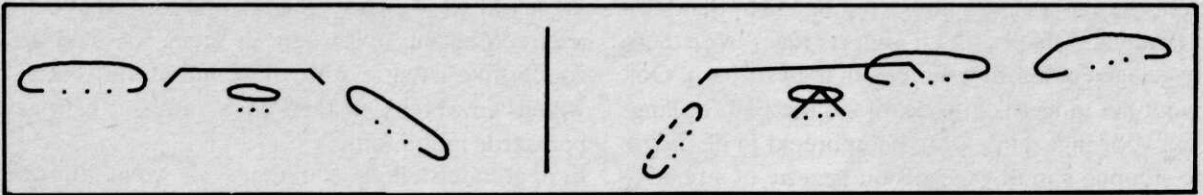
In een strook zal in het algemeen slechts voor een grendelstelling worden gekozen als de aard van het terrein geen mogelijkheid biedt diepte aan de opstelling te geven.

Het uitbuiten van een natuurlijke hindernis

De door de bataljonscommandant globaal vastge-

Afb. 2b Een steunpunt in hetzelfde gebied, nu echter voor een team bestaande uit twee pantserinfanteriepelotons en een tankpeloton

Afb. 3 Voorbeelden van grendelstellingen

stelde plaats van het steunpunt geeft in algemene zin aan hoe de hindernis moet worden benut. Uiteraard streeft de teamcommandant ernaar een maximaal profijt uit de hindernis te trekken. Helaas hebben de natuur en menselijke activiteiten delen van de hindernis voor militair gebruik zo ongelukkig neergelegd of ingekapseld dat een volledig uitbuiten een boemerangeffect heeft op het eigen optreden. Het benutten van een hindernis mag het eigen optreden niet gevaarlijk kwetsbaar maken of beperken.

Bij de exacte vaststelling van de ligging van de voorste rand van het steunpunt zijn er, soms per peloton, keuzemogelijkheden.

a. Het beheersen van de nadering naar en de overgang over de hindernis. De ideale mogelijkheid. Een indicatie voor deze keuze is de aanwezigheid van beheersend terrein met goede opstellings- en verplaatsingsmogelijkheden aan eigen zijde van de hindernis.

b. Het beheersen van de hindernis zelf en het gebied aan eigen zijde van de hindernis. Indicaties voor deze keuze zijn: het terrein aan 's vijands zijde overheerst dat aan eigen zijde; de vijand kan de hindernis gedekt naderen; er zijn onvoldoende gedekte opstellings- en verplaatsingsmogelijkheden voor eigen troepen dicht bij de hindernis.

c. Het beheersen van het terrein aan eigen zijde van de hindernis om het voortzetten van de aanval na het passeren van de hindernis te bemoeilijken of te verhinderen. Duidelijk de minst mooie oplossing, doch de volgende indicaties kunnen het toch tot de beste keuze maken: onvoldoende gedekte opstellings- en verplaatsingsmogelijkheden van waaruit de hindernis zelf kan worden beheerst; goede opstellings- en verplaatsingsmogelijkheden om de voorste vijand juist na de hindernis te blokkeren, zodat er voor vijandelijke versterkingen geen ruimte is om ook de hindernis te passeren (zie afb. 4).

Een vorige generatie, die een onderscheid maakte tussen directe en indirecte riviervedediging, was zo dom nog niet.

◀ **Afb. 4** Het benutten van een natuurlijke hindernis; het oostelijke steunpunt beheerst de Niers met vuur; het westelijke steunpunt ziet af van ongunstige opstellingen op een beboste steile voorhelling maar beheerst de uitbraak uit een nietig bruggehoofd

De inzet van de bataljonsreserve in een strook

De delen van het bataljon die niet in de strook zijn ingezet noch essentiële delen in een volgende strook bezetten, zijn de bataljonsreserve voor het gevecht in en om de strook. Enerzijds *laat* de bataljonscommandant verdedigen; hij kan en moet de verdediging op een vijandelijke naderingsmogelijkheid delegeren. Anderzijds voert hij zelf de verdediging, de teams aanvullend en helpend. Hij moet dit wel doen omdat de vijand aanvalt op de wijze en met de kracht die hem goeddunkt en niet noodzakelijkerwijs zoals de bataljonscommandant dat in zijn OTVEM terecht als waarschijnlijk achtte. Hij kan het ook omdat hij de middelen heeft — vuursteun en manoeuvre — die een zeer korte reactietijd hebben.

Het werken met de reserve is tijdens de verdediging het kernpunt van de commandovoering. Het moderne gevecht ontwikkelt zich zeer snel zowel qua de snelheid waarmee gevechtsaanraking zich tot nabijgevecht kan ontwikkelen als voor wat betreft wijziging in de krachtsverhouding door verliezen en door aan- en afvoeren van eenheden.

Een snel en nauwkeurig werkend informatiesysteem is daarom meer dan ooit een voorwaarde voor de commandovoering van de bataljonscommandant. Hij balanceert voortdurend tussen een niet relevant snel ingrijpen en een te laat of te weinig krachtig ingrijpen. Bovendien moet hij in voorkomend geval de feitelijke en mogelijke verliezen van de reserve afwegen tegen de taak van de reserve in het verdere gevecht, bv. in een volgende strook. En om het nog complexer te maken moet worden vermeld dat hierop het brigadegevechtsplan eveneens van invloed is, namelijk of de brigadecommandant al dan niet bereid is om het bataljon zo nodig in een volgende strook te versterken.

Het moge duidelijk zijn dat bij oefeningen op bataljonsniveau een zeer zwaar accent moet liggen op het voeren van de verdediging, ten koste van langdurige voorbereiding en gevechtsacties op teamniveau. Het voorteam moet maar bij bataljonsgeleide teamoefeningen aan zijn trekken komen. De vijandvoorstelling is zowel bij bataljons- als teamoefeningen een niet te onderschatten vraagstuk.

Uit de inzetmogelijkheden van de reserve wil ik er één nader belichten: de tegenaanval. Stilzwijgend

was de tegenaanval op bataljonsniveau verdwenen onder het gemompel over gevechtskrachtverhoudingen en oneconomisch gebruik van middelen. De bataljonstegenaanval is terug, niet als een vast ritueel maar als het aangewezen middel in bepaalde omstandigheden. Een vijandelijke aanval kan in algemene zin zijn gestopt terwijl toch elementen van de vijand in of tussen een opstelling zijn doorgedrongen. Dat is het moment om met een snelle tegenaanval de vijand te elimineren voor hij zijn kleine penetratie kan versterken.

De rekenmeesters onder ons moeten zich maar niet arm rekenen in gevechtskrachtverhoudingsberekeningen. De vijand weet dat hij zich in een hachelijke positie — vrijwel afgesneden — bevindt; hoe sneller de tegenaanval start hoe minder verdedigings(voor)bereid hij zal zijn. Een tegenaanval uit een slimme hoek belet hem bovendien al zijn middelen tegelijk tot gelding te brengen.

De overgang naar een volgende strook

In de gevechtsleiding is, behalve de besluitvorming over de inzet van de reserve, die ten aanzien van het loslaten van een strook van groot belang. Drie niveaus spelen hierin een rol:

1. het teamniveau als informatieverschaffer;
2. het bataljonsniveau dat het beslissende moment moet vinden tussen te vroeg en dus onnodig loslaten en te lang wachten en daarmee de vrijheid van handelen verliezend;
3. het brigadeniveau dat het bataljonsprobleem in het kader van het brigadegevecht beziet en onder meer met zijn reserve kan ingrijpen en hiervoor in zijn gevechtsplan ook opties heeft bekendgemaakt.

De gunstigste periode om een strook los te laten is de tijd tussen het afslaan van een aanval en de inzet van een volgend vijandelijk echelon. De opstellingen liggen weliswaar nog onder vijandelijk vuur maar de aanvalskracht is gebroken.

De technische uitvoering door het team is als volgt. Het team houdt met juist voldoende middelen de vijand onder vuur om te voorkomen dat het gestopte echelon de aanval alsnog voortzet; de teamcommandant laat zoveel mogelijk pelotons het gevecht afbreken en opstellingen innemen voor het gevecht tussen de stroken. De teams breken niet het gevecht af maar gaan over op een be-

weeglijke vertraging en zij doen dat door pelotons beurtelings het gevecht te laten afbreken. Vuur en beweging achterwaarts dus waarbij het team het gevechtscontact behoudt.

Deze techniek is zeker niet nieuw; in het kader van het vertragende gevecht werd zij al lang toegepast. Veelvuldig werd daarbij de fout geconstateerd dat een team in zijn geheel het gevecht afbrak en zo het contact met de vijand verloor.

Het feit dat de bataljonscommandant één voorteam zijn opstelling doet loslaten om vernietiging te voorkomen betekent niet dat hij de hele strook moet opgeven. Er ontstaat in het bataljon een penetratie en er komen open flanken die moeten worden beveiligd; er ontstaan ook voor de vijand open flanken waardoor een tegenstoot met de eigen of de brigadereserve mogelijk wordt.

Commandovoering

In de voorbereidingsfase moet elk niveau een slag tegen de tijd leveren. Elk peloton en elk team moet een aantal opstellingen en meestal ook een aantal taken als reserve voorbereiden.

De opstellingen in de stroken moeten tot de gevechtsofstelling van de enkele man en het enkele voertuig worden voorbereid. Taken als reserve en opstellingen tussen de stroken moeten tenminste tot en met pelotonsniveau zijn verkend. Er moet dus een goed voorbereidingschema worden opgesteld. Het gevolg is dat de commandanten tot op pelotonsniveau en soms ook tot voertuigniveau voortdurend „en route” zijn. De plaatsvervangers geven zodoende leiding aan de voorbereidingsuitvoering per opstelling.

De consequentie is dat bv. de pelotonscommandant niet kan en mag worden aangesproken over slecht gekozen individuele opstellingen. Door deze ontwikkeling komen wij uit op de al door S.L.A. Marshall [1] geanalyseerde kerntaken van de commandant in de voorbereidingsfase:

- controleer in het terrein of de ondercommandant uw plan en zijn taak begrijpt;
- organiseer en controleer de ondersteuning: vuursteun, geniesteun, bevoorrading en onderhoud;
- coördineer in het terrein met de neveneenheden;

— en laat de ondercommandant verder zijn eigen boontjes doppen.

Omdat oefenen en opleiden dooreenlopen wordt de te oefenen commandant snel verleid, maar dikwijls ook door kritiek van chefs gedwongen, als opleider op te treden. Door gebrek aan tijd komen dan zijn hoofdtaken in het gedrang. Een goede oplossing zou zijn om een (assistent)hulp leider de opleidingstaak te laten uitvoeren.

In het gevecht zijn — zoals reeds betoogd — snelheid en kwaliteit van de informatie beslissend voor het bataljonsoptreden. Een van de elementen hierin is de gevechtsveldbewaking. Deze moet niet alleen passief zijn: statisch afwachten wat de vijand nu weer doet, maar ook actief: de vijand opzoeken en volgen. Het doel is immers niet alleen verrassing door de vijand te voorkomen maar ook om mogelijkheden te ontdekken de vijand te verrassen.

Voor verkenning ingezette gevechtskracht levert dikwijls meer rendement op dan een groep extra in een opstelling. Met goede informatie kan de bataljonscommandant flexibel reageren. Dat vereist een open geest maar evenzeer eenheden welke die flexibiliteit effectief gestalte kunnen geven. Dat vereist training, „catch as catch can” oefenen, sjablones vermijden, soepele draaiboeken, tijdelijk realistisch forse verliezen opleggen, commandanten tijdelijk doen uitvallen, het risico nemen dat een oefening even moet worden onderbroken om de chaos te herstellen.

An absolute doctrine is impossible. For once a doctrine and its articles become a dogma, woe to the army which lies enthralled under its spell

Majgen J. F. C. FULLER

Gebruik van tanks

Het painbat is gewoonlijk versterkt of gemengd. Een eskadron van drie of vier pelotons maakt deel uit van de slagorde. Dat eskadron heeft een geweldige slagkracht en het is een fascinerend idee voor de bataljonscommandant om deze kracht in zijn hand te houden. Gewoonlijk is dat echter niet verantwoord. In gemiddelde omstandigheden heeft een team ook een tankpeloton nodig. Door de eigenschappen van het kanonsysteem — hoge vuursnelheid, fire and forget — door de nacht- of

slechtzichtwaarnemings- en richtapparatuur en de combinatie van pantsering en snelheid is het tankpeloton in het steunpunt voorshands onmisbaar. Pantserups/antitank en de pantserupsinfanterie hebben deze eigenschappen niet of in veel mindere mate. Het eerst later als versterking door de bataljonscommandant beschikbaar stellen van tanks zal, ingevolge de snelheid waarmee het gevecht zich ontwikkelt, de besluitvormingstijd, de communicatie en verplaatsingstijd gewoonlijk leiden tot de uitspraak: jammer, te laat!

Lessen uit de krijgsgeschiedenis

Het is een feit dat een leger blootstaat aan de verleiding zich voor te bereiden op de vorige oorlog. Het is evenzeer waar dat kennis van de geschiedenis, vertaald naar het heden, kan voorkomen dat dezelfde lessen weer met schade en schande moeten worden geleerd. Enkele voorbeelden hiervan in relatie tot de nieuwe verdedigingsdoctrine.

1. In mei 1940 was de verdediging op de Grebbeberg een tijd lang succesvol omdat er een tweede strook was voorbereid [2].

2. De waarde van een snelle tegenaanval, uitgevoerd voordat doorgedrongen vijand zich kan reorganiseren en versterken bleek in Polen in 1939 toen een Poolse tegenaanval bijna zou zijn geslaagd als niet de commandant van een Duitse mitrailleurcompagnie op eigen initiatief, in de geest van het gevechtsplan, de voorste eenheden was gaan versterken juist op het moment dat deze begonnen te wijken [3].

In 1967 misten de Syriërs op de Golanhoogte duidelijk een kans toen bij een aanval van een Israëliësch tankbataljon slechts drie tanks het aanvaldoel Kala'a konden binnendringen. Een half uur lang deden de Syriërs niets, hoewel zij zeven tanks ter beschikking hadden voor een tegenaanval. Dit gebrek aan offensief handelen gaf de Israëliërs de tijd om uit een andere richting het zichzelf verloren achtende Israëliëse peloton te versterken [4].

3. Het voeren van de verdediging op enige afstand van een waterhindernis, gevolgd door een tegenstoot op de nog geïsoleerde, overgestoken vijand is ook al in de Sovjet-Unie toegepast [5].

4. In 1944 paste het Duitse leger soms het zg. „Grosskampffverfahren” toe. Enkele kilometers

achter de voorste rand van het weerstandsgebied (vrw) werd een tweede lijn voorbereid. Juist voor het losbarsten van de voorbereide Sovjetrussische aanval werd de vrw ontruimd. Het voorbereiden de vuur van de Russen, dikwijls van formidabele omvang, viel nutteloos neer en de aanval kon door ongeschokte troepen in de tweede strook worden opgevangen [6].

De geschiedenis geeft geen sjablonen maar wel een keur van recepten voor het gevecht. Een goede commandant geeft, evenals een goede kok, bo-

vendien aan elk recept nog weer zijn eigen nuance.

Besluit

De gewijzigde doctrine zal door de gebruikers moeten worden bestudeerd, doordacht en daarna beoefend. De doctrine appelleert aan onze sterkste kant: flexibiliteit, vindingrijkheid en initiatief. De grootste bedreiging voor deze wijze van verdedigen is de sjablone, het vormen van en het zoeken naar platgetreden oefenpaden.

Literatuur

1. S. L. A. Marshall — *Men against fire*. William Morrow and Comp., New York (hfdst. 12).
2. E. H. Brongers — *Grebbeleinie 1940*. Hollandia, Baarn (1977) (hfdst. IV).
3. E. Schuler en H. W. Stirnis — *Infanterie im Kampf*. Wehr und Wissenverlaggesellschaft, Darmstadt (1963).
4. S. Teveth — *The tanks of Tammuz*. Steimatzki, Jeruzalem (1969).
5. G. Schädlich — *Das Trojanische Pferd. Der geschenkte Flussübergang*. Verlag Offene Worte, Bonn.
6. H. Magenheimer — *Abwehrschlacht an der Weichsel 1945*. Verlag Rombach, Freiburg (1976).

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Teneinde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

ir. H. T. Bussemaker

reservekapitein van de technische dienst

De geloofwaardigheid van de Indische defensie 1935-1941

Er is in de laatste jaren duidelijk meer belangstelling gekomen voor de oorzaken van het tragische verlies van onze grootste vooroorlogse kolonie, Nederlands-Indië. Het geschiedkundig onderzoek daarnaar is inmiddels op gang gekomen. De grote belangstelling voor bijvoorbeeld het in juni 1982 op het Koninklijk Instituut voor de Marine te Den Helder gehouden symposium „De val van Nederlands-Indië” toont dat aan. Dat symposium omvatte voornamelijk bijdragen omtrent de voorbereiding van Nederlands-Indië op de komende oorlog; aan de eigenlijke krijgshandelingen is weinig aandacht besteed, aangezien die min of meer bekend werden verondersteld [1]. Hoewel achteraf is gebleken dat de defensieplanning inderdaad onrealistisch was, is de verleiding toch erg groot de snelle instorting van vooral de verdediging van Java uitsluitend toe te schrijven aan de inferieure bewapening aan onze zijde. Een aantal inleiders is dan ook niet geheel aan die verleiding ontkomen. Zinvoller is het echter, te trachten te reconstrueren hoe het Indische defensie-establishment zelf dacht de toegedachte taak te kunnen vervullen. Het nu interviewen van de direct betrokkenen, voor zover nog in leven, is in dit opzicht niet geheel zonder risico's vanwege de bewuste of onbewuste neiging tot rationalisatie achteraf van eigen en andermans handelen. Een ander probleem is, dat de overlevenden van nu veertig jaar geleden over het algemeen geen hoge positie in de defensiehiërarchie bezaten. In deze bijdrage is daarom voor een andere benadering gekozen, en wel een analyse van de visie op de eigen defensiekracht in relatie tot de potentiële agressor, zoals die tot uiting komt in de gezaghebbende militair-technische tijdschriften uit de periode 1935-1941. Het gaat daarbij om de geloofwaardigheid van de eigen defensie-inspanning als gezien in die tijd, en níét om een constatering achteraf. De vraag dient dus te worden beantwoord of de Nederlands-Indische de-

fensietop in de desbetreffende periode wel of niet, of in zekere mate, twijfelde aan de realiseerbaarheid van zijn eigen defensieconcepties, die waren gebaseerd op de toenmaals vigerende paradigma's. Alleen als men die gedachtenwereld kan reconstrueren, is het zinnig de plannen en het historische verloop met elkaar te vergelijken, om zodoende het verwerpelijke „hineininterpretieren” te vermijden.

Voor de Indische Defensie is in dit opzicht van groot belang het Indisch Militair Tijdschrift, dat van 1869 tot en met 1941 is verschenen en in de betrokken periode als orgaan van de Indische Krijgskundige Vereniging (IKV) maandelijks werd toegezonden aan ca. elfhonderd leden. Een groot deel van de KNIL-officieren las het direct of indirect.¹ Dat tijdschrift mag men kwalificeren als het intellectuele geweten van het KNIL. De redactie omvatte voornamelijk actief dienende officieren van de Generale Staf van het KNIL. De voorzitter van de IKV was in de periode 1938-1941 generaal-majoor H. ter Poorten, de latere opperbevelhebber van het KNIL. Elke maandafl levering bevatte ongeveer honderd pagina's tekst, en ook nu nog imponeert de inhoud — ondanks een zekere wijdloopigheid — door zijn intellectuele kwaliteit. Uiteraard was het Indisch Militair Tijdschrift een spiegel van zijn tijd, en door de grote redactionele aandacht voor krijgskundige ontwikkelingen in en buiten Nederlands-Indië bij uitstek geschikt om de lezer zich een indruk te helpen vormen van de toen levende paradigma's binnen de KNIL-hiërarchie. Dit is het onderwerp van het onderhavige artikel. Met opzet is daarbij gekozen voor de periode 1935-1941, omdat toen de (her)opbouw van het KNIL na de magere jaren van de depressie begon. Behalve het Indisch Militair Tijdschrift is voor het

¹ Volgens Teitler (in: De kolonels en generaals van het KNIL. *Bijdr. Sie Mil. Gesch. LaS*, Den Haag (1982)4) telde in 1939 het KNIL 1562 officieren.

schrijven van dit artikel geraadpleegd een aantal boekwerken uit die tijd alsmede artikelen in tijdschriften als het Marineblad, het tijdschrift Luchtvaart en het Orgaan van de Nederlandsch-Indische Officiersvereniging.

Defensiegrondslagen voor Nederlands-Indië

Een eilandenrijk als het toenmalige Nederlands-Indië behoefde duidelijk een vloot voor de verdediging tegen buitenlandse agressie. De kans daarop werd na Waterloo, onder de Pax Britannica, gedurende de gehele 19e eeuw echter zeer laag geschat, waardoor de last van de defensie tegen zowel de binnenlandse als de buitenlandse vijand viel op de schouders van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Met de opkomst van agressief imperialistische Europese staten — Duitsland, Italië, Rusland — aan het einde van de 19e eeuw begon dat idyllische beeld te veranderen.

In het Defensieplan voor Indië van de commissie Kruys-Kromhout-Haver-Droeze uit 1892 werd de Koninklijke marine een gelijkwaardige partner van het KNIL. Als veronderstelde mogelijkheid zag de commissie een zogenaamde *coup de main* van Engeland of Rusland tegen de bestuurszetel Batavia ([2] blz. 25). Een van de aanbevelingen van de commissie was dan ook de vlootbasis Soe-

rabaja te verplaatsen naar Tandjongpriok bij Batavia, waardoor een betere bescherming tegen dit soort aanslagen mogelijk werd. De marineleiding was het daarmee niet eens, en het resultaat van de commissoriale aanbevelingen was een aanhoudend touwtrekken tussen de marine en het KNIL op basis van hun zéér verschillende concepties over de verdediging van Indië. Die onverkwikkelijke competentiestrijd ging door tot 1939 en is bepaald niet stimulerend geweest voor een optimale defensie van het eilandenrijk. Beunders [2] geeft in zijn dissertatie een goed overzicht van deze schermutselingen. Een complicerende factor was bovendien dat de marine een imperiale functie had, zich niet alleen uitstrekkende tot Nederlands-Indië maar ook tot Nederland, de Nederlandse Antillen en Suriname; het KNIL, vallende onder het departement van koloniën, was een zelfstandig Indisch Leger, uitsluitend geconcentreerd op Nederlands-Indië. Ook financieel-budgettair had dat uiteraard zijn consequenties.

De Russisch-Japanse oorlog (1904-1905) toonde de kwetsbaarheid van Indië aan, en Japan begon nu als potentiële vijand de rol van Engeland en Rusland over te nemen. Discussies over versterking van de Nederlands-Indische defensie leidden tot het Slagschepenplan Rambonnet, dat na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 in

... ook ter zee en in de lucht ... lucht- en vlootshow bij Soerabaja in 1940

de prullenmand verdween omdat het voor zijn realisatie te zeer afhankelijk was van buitenlandse werven. De nog steeds bestaande kwetsbaarheid leidde in 1918 tot de commissie-Gooszen die adviseerde de Koninklijke marine te versterken tot een zeegaande vloot van 4 kruisers, 24 jagers en 32 onderzeeboten, alsmede 4 onderzeeboot-mijnenleggers. Het ontwerp-Vlootwet van 1923 ging uit van „het halve minimum” van 2 kruisers, 12 jagers en 16 onderzeeboten, te realiseren in 6 jaar tijds. Het parlement verwierp dat wetsontwerp in 1923 met een meerderheid van één stem.² De les van het Plan-Rambonnet was niet getrokken, en de consequentie was dat de Koninklijke marine de Tweede Wereldoorlog zou ingaan met een inferieure strijdmacht. Als gevolg van de zeer lange bouwtijd van grote oorlogsschepen en het ontbreken van voldoende Nederlandse werfcapaciteit was voor de marine een inhaalprogramma na 1935 niet meer realistisch. Er zijn wat dat betreft parallellen te trekken met de Duitse Kriegsmarine, die ondanks eigen werfcapaciteit evenmin op tijd klaar kwam. De Koninklijke marine was zich die inferioriteit zeer wel bewust, en zij wond daar ook geen doekjes om. Aan het einde van de jaren '30 begon het ook tot de politieke partijen door te dringen dat het enige imperiale machtsinstrument — de Koninklijke marine — fataal was verzwakt. Dat leidde tot het Slagkruiserplan van 1939, dat door de gebeurtenissen van mei 1940 eveneens werd achterhaald.

Dat ook na de Eerste Wereldoorlog de controversale KM-KNIL nog niets van haar virulentie had verloren, bewijzen de discussies rond de locatie van een vlootbasis in Straat Soenda, ter vervanging van Soerabaja [3]. Dat plan was afkomstig van KNIL-kolonel L. L. F. de Greve, met de duidelijke bedoeling de positie van het KNIL te verstevigen: met de vlootbasis als scharnier konden nu immers Java en Sumatra worden verdedigd als waren zij één eiland. Het plan resulteerde, naar goed Hollands gebruik, in een commissie, die in 1920 met de aanbeveling kwam Merak in Straat Soenda tot vlootbasis in te richten [4, 5].

Laten wij thans terugkeren tot de Indische defensie. Daar wordt de waterscheiding gevormd door

² Er wordt wel gesteld dat met de verwerping van de Vlootwet Nederland zijn koloniën abdiceerde, maar de waarheid is dat van het materieel dat in het Ontwerp-Vlootwet werd gedefinieerd reeds een groot deel gevoteerd en in aanbouw was, en wel de twee kruisers en de dertien onderzeeboten ([2], blz. 8).

de zogenaamde Defensiegrondslagen van 1927. De Nederlandse regering formuleerde daarin, zonder raadpleging van de Indische Volksraad, de uitgangspunten voor de Indische defensie. Hoofdpunten van die Defensiegrondslagen waren de volgende.

1. De weermacht is verantwoordelijk voor:
 - 1.1. handhaving van het Nederlandse gezag in de archipel tegen onrust of verzet binnen de grenzen, en
 - 1.2. handhaving van een strikte neutraliteit tegenover buitenlandse mogendheden.
2. Voor beide taken valt het accent voor Java op het KNIL, en voor de Buitengewesten op de Koninklijke marine. De enige uitzonderingen waren Tarakan en Balikpapan, die zouden worden verdedigd door KNIL-contingenten.
3. De marine kreeg voor haar taakuitoefening een minimumsterkte van twee kruisers, acht jagers en twaalf onderzeeboten. Dat benaderde het Ontwerp-Vlootwet reeds aardig. Bovendien werd de vlootbasis definitief Soerabaja, en kreeg het KNIL expliciet de verplichting die plaats te verdedigen.
4. Indien Nederlands-Indië toch in een oorlog zou worden betrokken, zou de weermacht zich zo goed mogelijk tegen een bezetting van ons grondgebied verzetten, „in afwachting van de steun, die ons mocht worden verleend” ([1] blz. 57).

De Defensiegrondslagen gingen uit van de volgende, op zichzelf realistische, uitgangspunten.

1. Het Vlootverdrag van Washington van 13 december 1921 had verboden het vestigen van vlootbases en steunpunten in de Filippijnen, Goeam en de Japanse mandaatgebieden. Slechts één uitzondering was toegestaan, en wel aan de Britten: Singapore. Vrijwel alle militaire experts waren het erover eens dat daardoor het optreden van een (Japanse) slagvloot in Nederlands-Indië vrijwel was uitgesloten. Het grootste gevaar van de potentiële vijand was het optreden van raiders en kruiserverbanden, die vanwege logistieke problemen echter niet in grote aantallen zouden kunnen optreden. Vandaar ook de preoccupatie met een *coup de main* tegen Batavia, Soerabaja en de twee oliehavens.

2. De ondertekenaars van het Vlootverdrag — Groot-Brittannië, de Verenigde Staten, Frankrijk

en Japan — garandeerden niet alleen elkaars bezittingen, maar gaven ieder afzonderlijk op 5 februari 1922 in brieven aan de Nederlandse regering te kennen dat zij „firmly resolved” waren „. . . to respect the right of the Netherlands in relation to their insular possessions in the Region of the Pacific Ocean” ([7] blz. 65). De conclusie daaruit was dan ook dat buitenlandse agressie uiterst onwaarschijnlijk mocht worden geacht. Het siert de Nederlandse regering dat zij desondanks het KNIL niet heeft getransformeerd in een zuiver politieleger ([1] blz. 44). Hoewel de Defensiegrondslagen geen minimumsterkte voor het KNIL aangaven, werden echter wel de uitgaven voor het KNIL volgens een vaste ratio gekoppeld aan de staatsinkomsten in Nederlands-Indië. Dat leidde tot de catastrofale bezuinigingen van 1930-'34, toen de staatsinkomsten door de internationale depressie óók sterk terugvielen.

3. Nederlands-Indië was door zijn ligging tussen twee continenten en twee oceanen, door de grote buitenlandse — vooral Engelse en Amerikaanse — investeringen en door zijn eigen grondstoffrijkdom van dusdanig grote waarde, dat geen der Westerse grootmachten werkeloos zou kunnen blijven toezien bij een Japanse verovering van dat gebied. Een formeel bondgenootschap met Engeland, de VS of Frankrijk was daarom niet nodig, en bovendien ook niet gewenst in verband met onze (Europese) neutraliteitspolitiek. Zwitser ([8] blz. 281) heeft terecht gewezen op het naïeve machiavellisme van de regering hierin, maar ook op de werkelijke lotsverbondenheid die wel degelijk bestond tussen de Nederlandse en Britse imperia.

De Defensiegrondslagen hadden een aantal belangrijke effecten. In de eerste plaats kwam er een zekere rust in de verhoudingen tussen KNIL en Koninklijke marine: de Grondslagen waren duidelijk in het voordeel van de laatste. Dat werd opnieuw aangetoond toen het parlement in 1930 het Vlootplan-Deckers aannam, waarbij een reserve van een kruiser, vier jagers en zes onderzeeboten boven de in de Defensiegrondslagen vastgelegde sterkte van respectievelijk twee, acht en twaalf werd veiliggesteld. In feite betekende dat goeddeels een terugkomen op de verwerping in 1923 van het ontwerp-Vlootwet.

Een tweede belangrijk effect was voor het KNIL een inkrimping van de legersterkte, vooral in de

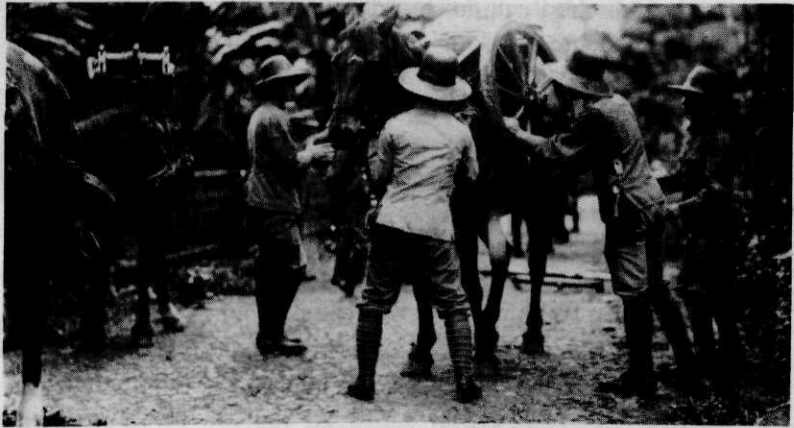
magere depressiejaren. Daarbij hebben de opeenvolgende legercommandanten getracht door het ruilen van personeel tegen (modern) materieel althans de gevechtskracht van het KNIL op peil te houden, met kwaliteit vóór kwantiteit. Het KNIL bleef aldus een veldleger en werd géén politieleger. De voortschrijdende ontwikkelingen in de techniek zouden echter het KNIL de mogelijkheid bieden een deel van het op de marine verloren terrein terug te winnen.

Militair-technische ontwikkelingen 1933-1941

De eerste tien jaren na de Eerste Wereldoorlog waren jaren van consolidatie. Er vonden belangrijke militair-technische ontwikkelingen plaats, maar die gebeurden hetzij aan de periferie van het gezichtsveld, namelijk clandestien in Duitsland, hetzij goed tegen de buitenwereld afgeschermd in Rusland en Japan. Die ontwikkelingen werden duidelijk toen in de jaren '30 een aantal lokale conflicten uitbrak. De belangrijkste daarvan zijn de Spaanse Burgeroorlog van 1936-1941 en de Chinees-Japanse oorlog sinds 1937, en verder de in het Westen nauwelijks bekende veldslagen tussen Rusland en Japan aan de Siberisch-Mandsjoe-rijse grens, bekend als de „incidenten” van Khal-kin Gol en Nomonhan. Ook de Chinees-Japanse oorlog mocht zich niet erg in de Westerse aandacht verheugen, de Spaanse Burgeroorlog echter des te meer.

Het Indisch Militair Tijdschrift volgde naar vermogen deze ontwikkelingen in zijn rubriek „Uit de pers”, en leverde ook redactioneel commentaar. Wij zullen de lessen die uit de Spaanse Burgeroorlog werden getrokken, toelichten aan drie in die tijd zeer controversiële onderwerpen, namelijk de rol van de tank in aanval en verdediging, de mechanisering van het veldleger en de rol van het luchtwapen zowel te land als ter zee.

In 1935 was het KNIL de periode van bezuinigingen doorgekomen, weliswaar geringer in mankracht maar nog steeds als een veldleger. De organieke eenheid was het bataljon dat, in tegenstelling tot de Europese bataljons, uit vier fuseliercompagnieën bestond. Daardoor was de sterkte van het bataljon hoger, wat weer voordelen had bij het opereren in de Buitengewesten waar het bataljon vaak de hoogste organieke eenheid was. Bij de personeelsreducties in de jaren 1930-'35

Mobiele bergartillerie: het 7,5 cm geschut op het pakpaard

had de KNIL-leiding de organieke sterkte van de bataljons teruggebracht, maar de vuurkracht ervan verhoogd.³ Van Dijken [9] stelde voortzetting van dat beleid voor door reductie van vier naar drie fuseliercompagnieën per bataljon met gelijktijdige verhoging van de vuurkracht door invoering van mortieren, pantserafweergeschut, en meer artillerie. Terecht tekende Sandberg [10] daarbij aan, dat dit niet ten koste mocht gaan van de twee voornaamste sterke punten van het Indische bataljon: veel mankracht en grote mobiliteit in elk terrein. Die mobiliteit, die geheel onafhankelijk was van het bestaan van een wegennet, werd verkregen door de inzet van vele lastdieren (en hun verzorgers!). Van Dijken [11] rekende in relatie daarmee uit, dat invoering van mortieren en zware mitrailleurs op het niveau van de Europese legers zou resulteren in een KNIL-bataljon van 1200 à 1300 man, 250 paarden en 80 karren voor munitievoer, hetgeen hij als „onhandelbaar” kwalificeerde. Het dilemma tussen terreinvaardigheid enerzijds en grotere vuurkracht anderzijds werd door de KNIL-top opgelost naar analogie van de Europese situatie: er werden mortieren en zware mitrailleurs ingevoerd en gelijktijdig werden de bataljons gemotoriseerd. De neerslag daarvan is te vinden in [12, 13, 14]. In 1942 was het KNIL op Java vrijwel geheel gemotoriseerd en — door het inherente verlies aan terreinvaardigheid — gebonden aan het wegennet, met alle beperkingen die Sandberg reeds had voorzien. Bovendien bracht de door deze motorisering

³ Sandberg merkt hierover op: *Destijds reeds spraken wij onze waardering uit voor de wijze, waarop het gelukt was, ondanks de gestelde financiële limiet, het Leger, wel verzwakt maar toch als een harmonisch geheel, met toch nog een aanzienlijke vuurkracht, te handhaven, wij zouden haast willen zeggen: te redden!* ([10] blz. 586).

verkregen hoge mobiliteit de legerleiding in de verleiding hele bataljons 's nachts te verplaatsen, van de ene dreiging naar de andere, met als gevolg uitputting en een dalend moreel.

Min of meer evenwijdig aan de discussie over de motorisering en mechanisering van het Veldleger verliep de discussie over de rol van de tank. Deze werd in het KNIL-jargon aangeduid als „vechtwagen”. Het gebruik van vechtwagens in de Spaanse Burgeroorlog werd in het Indisch Militair Tijdschrift uitgebreid becommentarieerd [15]. Van Veen [16] ontwikkelde een model voor de inzet van tanks in de KNIL-organisatie. Harders [17] gaf een uitstekende analyse van het succes van de Duitse pantsers in Polen, en Verkuyl [18] expliceerde de theorie van de gemechaniseerde strijdkrachten. Binnen de KNIL-leiding was rond 1938 inmiddels een consensus bereikt over het nut van de tank, en het KNIL heeft dan ook nog eerder dan het Nederlandse leger een aantal lichte tanks besteld en operationeel ingezet.

Ook de theorie van de tankbestrijding werd grondig besproken [19 t/m 23]. Hoewel de organieke bewapening met pantserafweergeschut in 1942 nog niet op peil was (dit in tegenstelling tot de bewapening met tankbuksen) was in elk geval de theorie van de pantserbestrijding binnen het KNIL niet onbekend.

Valt uit het bovenstaande reeds op te maken dat in de periode 1936-'41 het KNIL snel moderniseerde en zich naar vermogen aanpaste aan de militaire ontwikkelingen in Europa, nog spectaculairder was de expansie van de legerluchtmacht. In een uitstekende verhandeling is Teitler [24] ingegaan op de politieke manoeuvres tussen KNIL, Koninklijke marine en de departementen van koloniën en defensie rond de controle op een offensief

optredende Indische Luchtmacht. Het KNIL, bewaam gerepresenteerd door zijn bevelhebber, luitenant-generaal M. Boerstra, won die slag in 1936. Het belang van deze „slagluchtmacht” was voor het KNIL dat ermee kon worden opgetreden tegen de vijand in de hele archipel, en ze niet langer beperkt bleef tot het eiland Java. Zo ontstond door de ontwikkeling van de vliegtechniek de mogelijkheid, met de Koninklijke marine te concurreren op voet van gelijkheid. De KNIL-top, Boerstra voorop, beriep zich daarbij op de theorieën van de Italiaanse generaal Douhet en de Amerikaan Mitchell. In de jaargangen van het Indisch Militair Tijdschrift is die ontwikkeling goed te volgen. Het begint met een artikel van Van Dam [25] over luchtaanvallen op snelvarende oorlogsschepen, maar de theoretische basis werd iets later gegeven door Boogh [26]. Deze analyseerde de aanbevelingen van de commissie-Idenburg betreffende een luchtmacht van 132 vliegtuigen, waarvan 48 zeeverkenner voor de marine, en 24 zeebommenwerpers, 48 jachtvliegtuigen en 12 verkenner voor de Luchtmacht. Boogh twijfelde aan de waarde van het jachtvliegtuig voor objectverdediging (lees: Soerabaja) wegens het ontbreken van enige alarmering, en brak een lans voor een offensieve vloot van tweemotorige „slagvliegtuigen”, zoals die op dat moment in de VS, Engeland en Duitsland verschenen. Zijn artikel had grote invloed; het leidde mede tot de aanschaffing van de Glenn-Martinbommenwerpers en tot de systematische verwaarlozing van het jachtvliegtuig tot eind 1940. Op 20 januari 1937 arriveerden de eerste Glenn Martin 139W bommenwerpers uit de VS op Andir bij Bandoeng. Er waren er in totaal 39 besteld en dat was voor die tijd een aanzienlijke uitgave, equivalent aan de prijs van drie torpedootjagers voor de marine.⁴ Giebel [27]

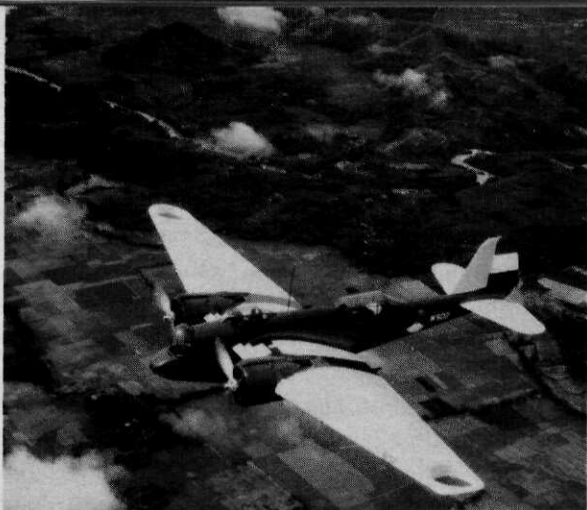
⁴ Ook toen reeds bestond er twijfel of de aankoop van de Glenn Martins wel juist was. Colijn verdedigde die aankoop door in de Memorie van Toelichting op de Defensiebegroting op 15 december 1936 te stellen: *Dat de Amerikaansche Leger- en Vloot- autoriteiten tot de leverantie der Glenn Martin bommenwerpers eerst toestemming zouden hebben verleend, toen zij voor zich een beter en meer volmaakt toestel op het oog hadden (. . .) moet met nadruk worden tegengesproken. De Regering wenscht bovendien nog nadrukkelijk te verklaren, dat uit een recent rapport van een in Amerika werkzame, alleszins deskundige commissie, gebleken is, dat de bestelde landbommenwerpers de beste zijn, die momenteel in de wereld te verkrijgen zijn!* (Ind. Mil. Tijdschr. 68(1937)(1)83). De betere Amerikaanse bommenwerper, die hier wordt bedoeld, was de B-17 Flying Fortress . . .

berichte over de eerste ervaringen met de nieuwe bommenwerpers; die waren erg positief, hetgeen enkele maanden later werd bevestigd door Waltman [28]. Er werden van Andir met de hele Eerste Afdeling (van negen vliegtuigen) vluchten gemaakt naar de Buitengewesten. Vluchttijden van Andir waren: 6 uur naar Medan of Tarakan, 7 uur naar Koepang, 8½ uur naar Ambon. De gehele archipel kon inderdaad uit Java worden bestreken. De offensieve mogelijkheden van deze „slagbommenwerpers” tegen zeedoelen biologeerden de leiding van het KNIL, ten detrimente van de luchtverdediging met jagers. Duidelijk kwam dat tot uiting in het interview met genm Berenschot, toen chef-staf van het KNIL, in „Het Vaderland” van 4 oktober 1937 [29]. Hij verklaarde daarin dat jachtvliegtuigen slechts een zeer beperkte bruikbaarheid hadden als gevolg van het gebrek aan waarschuwingstijd, hun korte actieradius en vliegduur, en hun geringe snelheidsoverschot ten opzichte van de bommenwerper. De offensieve mogelijkheden van het vliegekampschip werden eveneens zwaar onderschat.

Interessant en leerzaam is het te zien, hoe het paradigma van de superioriteit van het slagvliegtuig tegen zeedoelen, als beleden door de KNIL-top, doorwerkte in artikelen waaruit de oplettende lezer het tegendeel zou concluderen. Een fraai voorbeeld is het artikel van Verhoeven [30] over de Amerikaanse vlootmanoeuvres in de Pacific van 1929 en 1932. De Amerikanen trokken uit die oefeningen de conclusie dat vliegekampschepen bruikbaar waren voor verrassingsaanvallen op doelen die 1000 km verder lagen, en bouwden vervolgens meer vliegekampschepen.⁵ Verhoeven trok echter de conclusie, dat vliegekampschepen zeer kwetsbaar zijn voor aanvallen van landbommenwerpers, en concludeerde daaruit dat de Glenn Martins een uitstekende keuze waren voor aanvallen op vijandelijke vlootverbanden. En die conclusie bevestigde het heersende paradigma!

Behalve dat de KNIL-top niet was geïnteresseerd in jachtvliegtuigen, had hij ook weinig belangstelling voor vliegtuigen voor luchtsteun aan grond-

⁵ Bij de Amerikaanse vlootmanoeuvres van 1929 vielen vliegtuigen van de Saratoga bij verrassing de sluisen van het Panamakanaal aan. In 1932 „overvielen” vliegtuiggroepen van twee Amerikaanse vliegekampschepen Pearl Harbor bij verrassing . . . en met succes! Een volledige beschrijving van die manoeuvres vindt men in: C. W. Reynolds — *The fast carriers*. Huntington, NJ (1978).

De Glenn Martin bommenwerper boven de rijstvelden . . . 139 stuks bij het KNIL-luchtwapen

troepen. Daarin liep het KNIL overigens in de pas met Engelse en Franse deskundigen. Wagner [31] zag voor jachtvliegtuigen slechts een rol als bescherming van eigen tactische verkenners. Ook over duikbommenwerpers werd zeer negatief gedacht. Van Dam [32] preciseerde dat door te stellen dat de prijs van een duikbommenwerper even hoog was als die van een Glenn Martin, bij een veel geringere actieradius en de halve effectiviteit. Ook waren de eisen, te stellen aan de piloot van een duikbommenwerper, onmenselijk zwaar. Dat vliegtuigtype vond bij de KNIL-leiding dan ook geen genade, evenmin als de tactische-ondersteuningsjager, die als „weinig nauwkeurig” zelfs niet werd aanbevolen voor gebruik tegen infanterie-eenheden. Een half jaar later moest de redactie van het Indisch Militair Tijdschrift echter schoorvoetend haar ongelijk bekennen naar aanleiding van de Duitse successen in Polen met de Ju-87 duikbommenwerper Stuka en het zware tweemotorige jachtvliegtuig Me-110 [33]. Toen was het echter te laat. Inderhaast werden luchtverdedigingsjagers gekocht — de Curtiss Interceptor en de Brewster Buffalo — maar géén duikbommenwerpers.

Samenvattende kan men stellen, dat eind 1941 de KNIL-leiding de verdediging van Nederlands-Indië had gebaseerd op de volgende principes.

- Het primaat van de Legerluchtmacht, uitgerust met „zware” bommenwerpers, die van Java en „geheime” vliegvelden in de Buitengewesten (Menado, Kendari, Singkawang II, Samarinda II) elk vijandelijk vlootverband reeds aan de periferie van de archipel konden aangrijpen en vernietigen.
- Impliciete bondgenootschappelijke steun van de Engelsen uit de onneembaar geachte basis Sin-

gapore, die het westelijke deel van de archipel beveiligde.

- Een klein doch qua mobiliteit en vuurkracht superieur veldleger op Java, dat door snelle verplaatsingen in staat moest worden geacht een als nog doorgebroken en gelande vijand op de landingsstranden aan te grijpen en te vernietigen.

Het in 1940 aangenomen KNIL-reorganisatieplan omvatte een offensieve en flexibele verdediging van Java door zes zelfstandige brigades. Elke brigade, ter sterkte van omstreeks 5000 man, zou bestaan uit een kern van twee bataljons gemotoriseerde infanterie, een bataljon vechtwagens met 90 tanks, een afdeling pantser- en luchtafweer met 27 stukken van 3,7 cm at en evenveel stukken 20 mm lua, en een afdeling gemechaniseerde veldartillerie. Door het sterke tankelement zouden deze brigades in feite sterk hebben geleken op de Duitse Panzergrenadiere: een Europese ontwikkeling, overgepland op de sawahs van Java ([81] dl 2, blz. 209; dl 7, blz. 6).

Het KNIL had dus een zeer offensieve verdedigingsconceptie ontwikkeld waarin voor de Koninklijke marine nauwelijks plaats was. Een impliciete bevestiging van dat gedachtenpatroon vindt men in de artikelenserie van Weyerman, ex-hoofdredacteur van het Indisch Militair Tijdschrift, over de Amerikaanse en Filippijnse defensie-inspanningen op de Filippijnen [34]. Zo vermeldde hij over het Filippijnse leger ([34] blz. 859):

Overigens zij vermeld, dat tanks, pantserauto's, zware artillerie en ander modern materieel (. . .) niet worden aangeschaft. Dit wordt wegens het defensieve karakter van de weermacht niet noodzakelijk geacht. (!) Op het gebied van uitrusting en bepakkings moet nog veel tot stand komen. Mortieren, tankbuksen en helmen kent men niet.

Het artikel was nogal denigrerend over de weerstandskracht van het Filippijnse leger, en achtte dat duidelijk inferieur aan het KNIL, aangezien „het de moderne wapenen mist, welke voor een krachtig offensief optreden tegen een moderne tegenstander nodig zijn” ([34] blz. 865).

De controverse tussen KNIL en Koninklijke marine

De Koninklijke marine had heel andere opvattingen over een effectieve verdediging van Neder-

lands-Indië. Men realiseerde zich, in zekere tegenstelling tot het KNIL, wel degelijk de eigen inferieure positie ten opzichte van de potentiële vijand. De demoralisering van de Koninklijke marine bereikte een dieptepunt met de muiterij op de „Zeven Provinciën”, en kwam daarna uit het dal omhoog. Maar reeds in de commissie-Kan uit 1935 bleek een groot verschil van mening tussen de landmacht- en de marineleden ([7] blz. 98 e.v.) over de verdediging van Nederlands-Indië. De voorzitter en de vier legerofficieren waren voorstander van een vloot die geen kruisers maar slechts twaalf torpedobootjagers en achttien onderzeeboten en 54 grote drijvervliegtuigen zou omvatten, gepaard aan een uitbreiding van de Legerluchtmacht met 108 bommenwerpers, de kern van een slagluchtwapen. De minderheid — de vier marineofficieren dus — was voor handhaving van de kruisers, completering van het Vlootplan Deckers, en uitbreiding van het aantal zeevliegtuigen tot 96. In het advies van de meerderheid klinkt de mening door van vice-admiraal b.d. mr. J. C. Jager, gewezen chef van de Marinestaf, die door de commissie-Kan was gehoord. Zoals blijkt uit de door Jager uitgegeven brochure „Voor Indië's weerkracht is hoofdzaak: luchtmacht!” [35], was hij een groot voorstander van een krachtige legerluchtmacht, zo nodig ten detrimente van de marine: de kruisers waren niet nodig, en een slagluchtmacht van 108 toestellen vormde een betere garantie tegen vijandelijke actie dan een klein-materieelvloot. Was die positiebepaling van een gepensioneerde marineofficier van dat niveau op zichzelf reeds merkwaardig, met zijn steeds extremer wordende standpunt vervreemde hij zich op tragische wijze van zijn natuurlijke achterban. Bussemaker [36] verwoordde het meerderheidsstandpunt binnen de marine: de kruisers moesten blijven. Perks [37] accentueerde terecht dat de tegenstelling kruiser-vliegtuig kunstmatig was, en dat het hier om elkaar wederzijds ondersteunende strijdmiddelen ging. Minister-president Colijn zette echter haast achter de bestelling van de Glenn-Martinbommenwerpers en het lot van de kruisers bleef onzeker.⁶ Dat leidde tot grote ongerustheid onder het Europese deel van de bevolking van Nederlands-Indië, vooral in de Buitengewesten: daar

⁶ Bosscher suggereert dat, indien Colijn zestig Glenn Martins had kunnen krijgen (er waren vooreerst maar dertien beschikbaar) hij ze alle had gekocht (zie [7], blz. 103).

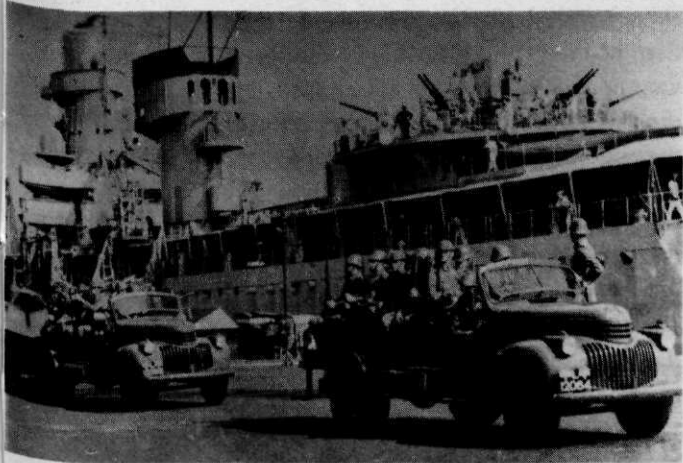
had men instinctief meer vertrouwen in een krachtige marine die zo nodig plaatselijk aanwezig kon zijn, dan in de conceptie van dood en verderf zaaiende bommenwerpers, die na het laten vallen van hun bommen weer achter de horizon zouden verdwijnen. Die ongerustheid kwam tot uitdrukking in de Nederlandstalige pers, en werd tenslotte door vertegenwoordigers van de Vaderlandsche Club ook in de Volksraad geuit [38]. In het reeds eerder aangehaalde interview in Het Vaderland [29] verdedigde Berenschot nogmaals nadrukkelijk de superioriteit van de bommenwerper, daarin bijgevallen door Jager [39]. De marineofficier De Ronde pleitte echter in een lezing voor de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap in oktober 1937 voor een verdediging gebaseerd op kruisergroepen, waarbij elke groep zou bestaan uit een kruiser, vier torpedobootjagers, vier onderzeeboten en twaalf torpedovliegtuigen; minimaal waren vier kruisergroepen noodzakelijk. De Ronde nam daarbij wel aan dat de vijandelijke (lees: Japanse) slagvloot was gebonden in operaties buiten Nederlands-Indië [40]. Politiek Nederland koos echter voor de bommenwerpers. Minister van defensie Van Dijk verklaarde in de Tweede Kamer:

Naar mij voorkomt, is de beste oplossing voor Nederlandsch-Indië zoals thans is geprojecteerd, namelijk een zeegaande vloot op de aangegeven sterkte met grote en kleine zeevliegtuigen, en daarnaast machtige (!) landmachtbommenwerpers, zoals aan de Indische Luchtmacht zijn en nog verder zullen worden toebedeeld. [41]

Ook Jager had echter zijn tegenvoeter in het KNIL, en wel de gepensioneerde generaal-majoor b.d. van het KNIL C. Kiès. In zijn, in het begin van 1938 verschenen, brochure „De veiligheid

Moderne middelen: Trekker met PAG 4,7 Böhler

Hr Ms kruiser De Ruyter . . . slagkracht ter zee

van Nederlandsch-Indië in de wereldverhoudingen" [42] introduceerde Kiès het begrip „natuurlijke veiligheid”: door zijn ligging en geografie, met het belangrijkste eiland Java verscholen achter een barrière van minder belangrijke grote eilanden, is een vijandelijke aanval ter bezetting van Java hoogst onwaarschijnlijk. Daarom was het slechts noodzakelijk zich te wapenen tegen neutraliteitsschendingen in geval van een conflict tussen Japan en Engeland/Frankrijk/de Verenigde Staten. Hij pleitte daarom voor een vloot van kruisers en torpedootjagers en een politieleger in plaats van het bestaande Veldleger. In offensieve vliegtuigen zag Kiès helemaal niets. Helaas is schrijver dezes niet bekend, of Kiès en Jager ooit direct met elkaar in debat zijn gegaan. Dat had een interessante happening kunnen zijn: de ex-marine-vlagofficier pleitend voor verkleining van de marine en versterking van de legerluchtmacht, en de ex-KNIL-opperofficier pleitend voor een versterking van de marine en inkrimping van het KNIL!

Het beste is de legerluchtmachtfilosofie van het KNIL weergegeven door kap GS P. G. Mantel in een lezing op 25 maart 1938 voor de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap [43]. Deze denkwijze is als volgt samen te vatten.

- De „shore based” bommenwerper is aan de „ship based” bommenwerper superieur in vliegbereik en bomgewicht.
- Een leger is op Java nodig om de vijand te dwingen meer dan één transportvloot naar Java te dirigeren (een „army in being”).
- Een vloot is nodig om de vijand te dwingen die

transportvloten voldoende te beschermen met oorlogsschepen (de „fleet in being”-conceptie). Door de kwetsbaarheid van vliegkampschepen voor luchtbombardementen (ervaringen Singaporemanoeuvres van februari 1937) zal de vijand zulke schepen niet in Nederlands-Indië inzetten.⁷

— De geëscorteerde transportvloten vormen volgend aantrekkelijke doelen voor aanvallen met landbommenwerpers, die vernietigend zullen zijn. Daarbij werd verwezen naar ervaringen in de Spaanse Burgeroorlog, waarbij drie driemotorige Savoya-Marchettibommenwerpers van de Nationalisten een Republikeinse landingsvloot tijdens een landing op Majorca uiteensloegen.

— Een „permanence” van jachtvliegtuigen boven een konvooi is zonder de inzet van kwetsbare vliegkampschepen niet mogelijk.

— Het enige alternatief voor de vijand zal dus zijn het in de strijd werpen van zijn landbommenwerpers tegen de vliegbases op Java, door in de Buitengewesten vliegvelden te veroveren of aan te leggen. Dat is tijdrovend; de in de Buitengewesten door ons aangelegde of aan te leggen vliegvelden liggen niet aan de kust en de konvooien blijven dus kwetsbaar voor vernietigende aanvallen van onze luchtmacht en marine.

— De rol van de Marine-Luchtvaartdienst is de strategische verkenning, teneinde tijdig de vijandelijke konvooien te kunnen verkennen.

— Een strijdmacht van drie groepen van drie squadrons van elk negen bommenwerpers in eerste lijn, in combinatie met bestaande leger- en marinedisposities maakt Nederlands-Indië vrijwel onaantastbaar voor buitenlandse agressie.

In de harde praktijk van de strijd in 1942 is gebleken dat een aantal van die uitgangspunten en stellingen op zichzelf wel juist was. Japan heeft initieel inderdaad geen vliegkampschepen in Nederlands-Indië ingezet, maar heeft landbases veroverd om zijn jagers en bommenwerpers naar voren te schuiven. De grote denkfout was echter de kwetsbaarheid van de konvooien. De hoog vliegende bommenwerpers bleken vrijwel géén doe-

⁷ In een rede voor de Volksraad stelde kol A. A. G. Feuilleteau de Bruyn de defensie van Soerabaja ter discussie. Hij ontcrachte daarbij zijn eigen argumentatie door te stellen, dat Japan wel geen enkel vliegkampschip zou wagen aan een „nevenoperatie” als een aanval op Soerabaja, omdat een dergelijk schip uitermate kwetsbaar zou zijn voor luchtaanvallen met landbommenwerpers (zie *Ind. Mil. Tijdschr.* 66(1935)(9) 1008).

len te raken, de torpedovliegtuigen waren veel do- delijker. De Prince of Wales en de Repulse wer- den voor de kust van Malakka tot zinken gebracht door op het land gestationeerde marinebommen- werpers. In de discussie na de voordracht van Mantel wees de marine-officier jhr. Van Foreest uitdrukkelijk op het gebrek aan kennis en ervaring van de Legerluchtmacht in het werken met de tor- pedo ([43] blz. 705). Hij had daarin een profetisch inzicht!

Aangetekend moet daarbij worden dat niet alleen de Legerluchtmacht een overdreven hoge ver- wachting had van de precisie van bombardemen- ten uit hoog vliegende bommenwerpers. Meester [44] publiceerde als marinevlieger een artikel in Het Marineblad over de trefkans van vliegtuig- bommen. Volgens dat artikel zou de trefkans van een formatie van negen vliegtuigen met elk acht bommen op een varend schip bij een dwarsscheep- se aanval 86% zijn, en bij een langsscheepse aan- val zelfs 90%! Die theoretische trefkansen bleken in de praktijk overdreven hoog te zijn geschat.

De polemiek tussen leger en vloot nam nu danig toe in volume en heftigheid. Zo raakten de mari- tieme medewerker en de militaire redacteur van de veelgelezen Java-Bode met elkaar slaags in de kolommen van hun blad [45]. Zo wijst de mariti- me medewerker op de „schromelijke verwaarlo- zing van het jachtvliegtuig in de Indische Legerlei- ding”. De man had helaas gelijk. Ook in de Volks- raad ontstond tumult door uitlatingen van leden van de Vaderlandsche Club, die de kritiek citeer- den van „hogere officieren” op het te trage tem- po van de defensie-uitbreiding, ondanks de ter be- schikking gestelde financiële middelen, en de te trage promotiegang in de hogere officiersrangen, waardoor de legerleiding te oud (lees: te conserva- tief!) zou zijn [46].

De Koninklijke marine ging in de tegenaanval met de lancering van het zogenaamde Slagscheep- plan. Daaraan lag ten grondslag een goed ge- documenteerde discussie tussen drie marineoffi- cieren — ltz J. F. W. Nuboer, ltz A. J. Bussemaker en ltz C. J. W. van Waning — die op 17 december 1938 in Den Haag plaatsvond omtrent prioritei- ten, te stellen bij een eventuele vlootuitbreiding ([83] blz. 72). De marinestrategen [47, 48] wezen daarbij op de intrinsieke zwakte van de in de Bui- tengewesten aan te leggen en aangelegde vliegvel- den die, eenmaal in vijandelijke handen gevallen,

even zovele bedreigingen voor Java zouden wor- den. Mantel ([49] blz. 482) bagatelliseerde dat ge- vaar en gaf daarmee het standpunt van de legerlei- ding weer. Dat standpunt kreeg overigens een fer- me schok in het najaar van 1939, toen bleek dat Engelse jachtvliegtuigen veel meer Duitse „slag- bommenwerpers” uit de lucht schoten dan volgens de experts in de Generale Staf van het KNIL mo- gelijk was. In een artikel van Jager [50] in het Utrechts Nieuwsblad van 16 december 1939 klonk dat thema voor het eerst door.⁸ Dat artikel was er overigens maar één uit een stroom van artikelen van mr. Jager⁹; enkele leden van de Tweede Ka- mer gaven zelfs lucht aan hun ergernis over zijn optreden¹⁰ [51].

Het veranderende inzicht in de rol van het jacht- vliegtuig bracht de KNIL-leiding tot een overhaas- te aanschaffing van weliswaar nieuwe maar, naar later bleek, kwalitatief niet zo succesvolle Ameri- kaanse jachtvliegtuigen, en tot een koortsachtige opleiding van jachtvliegers. De jachtvliegtuigen die het tegen de Japanse Zero konden opnemen, vlogen elders al drie jaar: de Hawker Hurricane en de Spitfire.

De controverse tussen KNIL en marine wordt waardig afgesloten door het verstandige artikel van Spoor, de latere luitenant-generaal [52], waarin hij betoogde dat de versterking van de vloot met drie slagkruisers zéér was toe te juichen, maar dat daarmee alleen het belang toenam van de verdediging van Soerabaja, en dus van Java, als uitvalsbasis van die vloot. Een harmonische op- bouw van de totale weermacht was daartoe nood- zakelijk.

Enkele weken later vielen de Duitsers Nederland binnen en dat maakte het Slagkruiserplan verder illusoir.

⁸ In zijn artikel betoogt Jager dat de door vliegekampschepen meegevoerde jachtvliegtuigen door hun noodzakelijkerwijs lichte constructie inferieur waren aan op het land gestationeer- de jachtvliegtuigen. Tevens wordt de kwetsbaarheid van vlieg- kampschepen ten opzichte van hoog vliegende horizontale bommenwerpers nog eens beklemtoond.

⁹ Volgens het Volksraadslid Vas Diaz werd in het Indisch Mili- tair Tijdschrift in het jaar 1939 de heer Jager liefst achttien keer aan het woord gelaten via artikelen in het Utrechts Nieuws- blad, geciteerd in het IMT (zie *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940) (5)524 e.v.).

¹⁰ Vermeld wordt: . . . *doordat allerlei in dezen geen verant- woordelijkheid dragende personen het pleit hebben gevoerd voor een bepaalde, eenzijdige bewapening* ([51] blz. 399). Daarmee wordt duidelijk bedoeld op de polemiek in het Utrechts Nieuwsblad van 6 maart 1940 tussen mr. E. baron van Heerdt tot Eversberg en mr. J. C. Jager.

Valse zekerheden

Was het KNIL tussen 1935 en 1941 een gedemoraliseerd leger, inferieur bewapend, en gebukt onder een inferioriteitscomplex? Geenszins! Men was zich bewust een verdedigingsmacht met beperkingen te zijn, maar het besef, dat de grote mogelijkheden niet zouden toestaan dat een van hen zich van Nederlands-Indië meester zou maken, was algemeen. Java lag ver van de bestaande machtscentra. Bovendien lagen de koloniale bezittingen van Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten als een soort schild tussen Java en de meest waarschijnlijke agressor, Japan. Groot was dan ook de schrik toen de Verenigde Staten in 1936 verklaarden dat de Filipijnen binnen tien jaar zelfstandig zouden worden. De positieve berichten over de goede voortgang in de bouw van de enorme vlootbasis Singapore gaven de burger echter moed.

Interessant is het, de beeldvorming omtrent zichzelf, vriend, en vijand, te volgen in een toonaangevend blad als het Indisch Militair Tijdschrift en in de gerenommeerde dagbladen op Java. Wij beginnen dit overzicht over de periode 1935-1941 met de perceptie van het KNIL zelf.

In het voorgaande is reeds aangetoond dat het streven van de KNIL-top (genm Boerstra c.s.) erop was gericht gedurende de voorafgaande bezuinigingsperiode kwantiteit te ruilen tegen kwaliteit, ofwel mankracht tegen vuurkracht ([9] blz. 805). Dat proces is redelijk geslaagd te noemen. Toen de fondsen na 1935 ruimer gingen vloeien, werd het proces van modernisering versneld voortgezet. Vergeleken met het Nederlandse leger was het KNIL in 1940 verhoudingsgewijs beter toegerust, had een hogere vuurkracht, en bezat tanks en gemechaniseerde artillerie. De Militaire Luchtvaart was groter en beter toegerust dan de Nederlandse Legerluchtmacht. Dat alles vinden we weerspiegeld in een aantal artikelen en beschouwingen over het KNIL.

In augustus 1935 hield lkol A. A. G. Feuilleateau de Bruyn in de Volksraad een betoog, waarin hij twijfelde aan de gevechtskracht van het KNIL vanwege de onderbemanning, een erfenis uit de magere jaren [53]. In zijn antwoord daarop stelde Boerstra, dat het hier zogenaamde „vredesverliezen” betrof, maar dat ook in geval van oorlog het KNIL zou blijven doorvechten tegen een eventuele

vijand, ook „indien het effectief met méér dan 30% zou zijn gedaald!” ([53] blz. 1009). Was dat zo maar een gratuite bewering van de toenmalige opperbevelhebber van het KNIL? Nee, want het werd in brede kring ook buiten het KNIL zelf als vaststaand aangenomen dat het KNIL in zijn beste traditie zou blijven doorvechten, zelfs na zware verliezen [54]. Terugkijkende op de bezuinigingen van voor 1934 stelde Sandberg [55] toch:

Destijds reeds spraken wij onze waardering uit voor de wijze, waarop het gelukt was, ondanks de gestelde financiële limiet, het Leger, wél verzwakt maar toch als een harmonisch geheel, met toch nog altijd een aanzienlijke gevechtskracht te handhaven. ([10] blz. 586)

Ondanks die zelfgenoegzaamheid was er wel degelijk druk om te komen tot uitbreiding van het KNIL. Deze kwam deels van de Vaderlandsche Club, deels van de inheemse vertegenwoordigers in de Volksraad, evenwel niet om militaire redenen maar om politieke. Zo dienden de Volksraadleden Soetardjo, Gondosoebroto en Datoe Toemenggoeng op 16 februari 1937 een motie in, waarin werd verzocht om instelling van een commissie die de regering zou adviseren omtrent de invoering van een beperkte inheemse dienstplicht. In zijn antwoord op die motie, op 11 augustus 1937, stelde genm Boerstra naar aanleiding van ervaringen uit de Eerste Wereldoorlog:

Duidelijk was aan het licht getreden, dat een klein doch goed uitgerust Leger verre te verkiezen was boven een van grotere sterkte, doch niet zo krachtig bewapend. [56]

Voorts stelde hij dat een aanzienlijke infrastructuur (kazernes, e.d.) nodig zou zijn voor een militieleger, terwijl de inheemsen ook te weinig opleiding zouden hebben voor de technisch complexe wapens. Desondanks werd de motie op 27 augustus 1937 met 24 stemmen vóór en 16 stemmen tegen aangenomen! De Volksraad was echter géén Tweede Kamer, en de regering legde de motie dan ook naast zich neer, omdat zij om politieke redenen (nog) niets zag in een militieleger. Duidelijk is echter, dat de leiding van het KNIL nog steeds dacht in termen van een klein, doch goed geoefend en modern uitgerust beroepsleger. De toenmalige chef-staf van het KNIL, genm Berenschot, beklemtoonde dat nogmaals in een le-

zing te 's-Hertogenbosch op 14 december 1937. Hij stelde daar dat uitbreiding in mankracht zinloos was, maar dat moest worden gezocht naar vergroting van de slagkracht van het KNIL [57]. En in de periode 1934-1939 stegen de defensie-uitgaven van het Nederlandse Rijk dan ook van 120 naar 360 miljoen gulden 's jaars, waarvan bijna 60% voor Nederlands-Indië [58]. Een verdrievoudiging in vijf jaar tijds, in een inflatieloos tijdperk! De minister van koloniën, Welter, kon dan ook in een rede tot het parlement verklaren:

Als men bedenkt, dat het Indisch Leger voor een belangrijk deel een beroepsleger is, dat dus uiteraard een grote mate van geoefendheid kan bereiken, als men in aanmerking neemt dat ervaringen in China en Spanje hebben geleerd, dat de afstotende kracht van een modern uitgeruste verdediging zoo groot is, dat zij met uitzicht op succes de strijd kan aanbinden met een vele malen sterkere tegenstander, dan weet men dat het Indische Leger, hoewel klein, een factor van betekenis moet zijn in de verdediging van Indië, en die betekenis neemt van week tot week toe. [59]

In de Memorie van Antwoord op het Voorlopig Verslag van de Eerste Kamer op de Begroting van Nederlandsch-Indië 1939 schreef dezelfde minister van koloniën:

In verband met de opmerking van enkele leden die de vorming van ten minste twee divisies bepleiten, moge de ondergeteekende erop wijzen, dat het Java-Leger reeds thans twee divisies telt, en de uitrusting daarvan met de meest moderne bewapening en hulpmiddelen bijkans is voltooid. [60]

De Java-Bode kon dan ook op 20 november 1939 schrijven:

Er zijn in de afgelopen 5 jaar, merendeels onder het militaire bewind van generaal M. Boerstra, eer-

biedwekkende voorraden afgezonden (uit Holland) en het mag bekend worden geacht, dat hierdoor de kracht van de defensie werd opgevoerd tot een peil, dat er wezen mag. Meermalen reeds kon worden verzekerd, dat het Indisch Leger is uitgegroeid tot een apparaat dat vele moderne krijgsmachten in de schaduw stelt!

In juli 1940 nam de Volksraad de begroting 1941 aan. De totale begroting bedroeg f 752 miljoen, waarvan f 603 miljoen voor de gewone dienst. Daarvan ging voor f 139 miljoen naar leger en vloot. Van de begroting voor de buitengewone dienst van f 149 miljoen ging nog eens een bedrag van f 98 miljoen naar leger en vloot, voornamelijk voor materieel-aanschaffingen [61]. Het was de tijd waarin aanschaffingscommissies de Verenigde Staten rondreisden om bestellingen te plaatsen.

Ook het buitenland ontdekte nu de kracht van de Indische defensie. Met instemming haalde de Java-Bode een artikel aan uit de Sydney Morning Herald, waarin werd gesteld dat de offensieve kracht van het KNIL-luchtwapen met 139 Glenn Martins aanzienlijk groter was dan die van de gecombineerde Engelse en Australische luchtmacht in het Verre Oosten! [62]. Het Nieuws van de Dag voor Nederlands-Indië gaf de inhoud van een artikel van Alexander Kiralfy uit de juli-aflevering van het Amerikaanse blad „Asia” weer, waarin deze bekende expert en „Tokyo watcher” stelde: „De Indische Militaire Luchtvaart is een geducht wapen” ([63] blz. 888), en: „concentratie van Nederlandsche bommenwerpers in de Filippijnen en op Ambon zou de mogelijkheid van een Japansche aanval in hoge mate verhinderen”, en: „Tokyo zal de grote Japansche slagschepen niet wagen in de nauwe doorvaarten tusschen de eilanden van den Indischen Archipel”. Roy Howard, de leider van een gezelschap Amerikaanse journalisten dat Java bezocht, en hoofd van het Scripps-Howard Paper

Vechtwagens bij een defilé op Bandoengs vliegveld Andir in juli 1939

Syndicate, verklaarde in „The Straits Times” uit Singapore: „Het moreel van de bevolking (in Ned. Indië) is zoo hoog als men het maar kan wenschen!” [64]. En de „Sydney Morning Herald” van 29 en 30 augustus 1940 publiceerde enkele artikelen over een tot de tanden bewapend KNIL. Uit deze bloemlezing is duidelijk dat het imago van het KNIL zowel binnen als buiten Nederlands-Indië zeer hoog was.

Dat verklaart mogelijk de vrij geringe belangstelling in het Indisch Militair Tijdschrift voor de bewapeningsgraad van de eventuele bondgenoten. Weyerman [34] gaf een onthullend inzicht in de mérites van het nog jonge Filippijnse militieleger. Zo verbaasde hij zich over de korte training van de recruten, die in 3½ maand worden opgeleid. „Niet voor niets zegt men in Indië: een (inheems) soldaat wordt eerst goed in zijn tweede verband” (d.i. na zes jaar!) ([34] blz. 860). De artikelen van Weyerman waren nogal denigrerend over een leger, dat kort nadien zes maanden georganiseerde tegenstand bood tegen de Japanners en tot aan de bevrijding een levendige guerrilla heeft gevoerd: hij impliceerde heel duidelijk, dat het KNIL beter was uitgerust en geoefend dan dit militieleger.

De militaire vakpers heeft relatief de meeste aandacht gegeven aan de Engelse plannen met betrekking tot Malakka en Brits Noord-Borneo. Opvallend is daarbij dat zeker in de periode van 1936-1939 de kwetsbaarheid van Singapore niet werd verhuld. In een artikel in The Straits Times, aangehaald in [66] werd gewezen op het gevaar van luchtaanvallen op de vlootbasis van de landzijde, waarbij men dacht aan Siamees Malakka. Wolff [67] gaf commentaar op de zogeheten Singaporemanoeuvres van februari 1937 van de Royal Navy. Daarbij lanceerde een „vijandelijk” vlootverband, gegroepeerd rond het vliegkampschip Hermes een aanval uit zee op de vlootbasis, terwijl landbommenwerpers van Singapore uit aanvallen op die vloot uitvoerden. Daarbij werd het vliegkampschip tweemaal verrast door landbommenwerpers, voordat jagers van het vliegdek konden opstijgen. Bovendien hadden vliegboten uit Singapore de vloot al op de eerste dag ontdekt. Wolff trok de volgende conclusies, die in het Indisch Militair Tijdschrift met instemming werden geciteerd.

— Verkenning van vijandelijke vlootverbanden met vliegboten was zéér effectief.

— Vliegkampschepen zijn en blijven uiterst kwetsbaar voor aanvallen van landbommenwerpers.

— De verdediging van Singapore door landbommenwerpers en kustgeschut was zeer effectief.

Die manoeuvres zijn zeer leerzaam als illustratie van de stelling, dat manoeuvres door de hogere defensieleiding worden opgezet om hun doctrines te bewijzen in plaats van te testen. Desondanks wees Van Waning [68] in 1941 op de kwetsbaarheid van de basis van de landzijde. Alexander Kiralfy wees in een artikel in „Asia” van januari 1941 op dezelfde zwakheid, maar betwijfelde of Japan in staat zou zijn uit Thailand naar Singapore op te rukken [69]. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat ondanks die waarschuwende geluiden Singapore door de KNIL-leiding werd beschouwd als een onneembaar bastion en een garantie op de flank van een eventuele Japanse opmars naar Java.

Hoe was ten slotte het „vijandbeeld” van Japan? Merkwaardig genoeg gaf het Indisch Militair Tijdschrift weinig feitelijke informatie over de meest waarschijnlijke toekomstige tegenstander. De meeste informatie was dan nog afkomstig uit Russische bron. Zo gaf „La France militaire” van 8 oktober 1937 een vertaling van een artikel in de Russische militaire pers van ene A. Zaitzov onder de titel „L’armée Japonaise”; die schrijver stelde onverbloemd dat het Japanse leger het beste leger ter wereld was [70]. Dat het in het Verre Oosten begon te rommelen, wordt duidelijk uit het artikel van Lt. Cdr Naomiki Saito (IJN) in „The Herald of Asia” van 1 december 1937 onder de titel „Should Japan fight Britain?”. Saito bepleitte dat inderdaad ten zeerste! [71]. Maar pas in 1939 werd in het Indisch Militair Tijdschrift een Nederlandstalig artikel gewijd aan Japan, en wel in de vorm van een verslag van een lezing van de oud-officier J. Fabius over zijn ervaringen in China en Japan [72], voor 200 leden van de Indische Krijgskundige Vereniging. De lezing bevatte een groot aantal platitudes en bevestigde het in brede kring bestaande beeld van de Japanner: de Japanse militairen werken bij hun plannen en de uitvoering daarvan gaarne naar voorbeelden. Komt er een kink in de kabel — omdat bv. de vijand iets anders doet, dan men had verwacht — dan zit men meermalen met de handen in het haar ([72] blz. 1040). Een

griezelig profetische en accurate voorspelling deed Spoor [73] in een beschouwing over de gevolgen voor Japan van een Amerikaans olie-embargo, ongeveer een jaar voordat dit embargo inderdaad werd ingesteld. Aan de hand van in- en uitvoerstatistieken kwam hij tot de conclusie dat Japan de bij een dergelijk embargo wegvallende olie-importen alléén zou kunnen compenseren door Nederlands-Indië te bezetten. Spoor stelde, dat in een dergelijke situatie Japan de hoofdaanval zou inzetten op Nederlands-Indië, dat niet langer een nevenoperatietoneel zou zijn, integendeel. Coppens [74] behandelde de verovering van Tsingtau door de Japanners in 1914. In zijn conclusie stelde hij: „In het algemeen was de Japanse bevelvoering log, zwaartillend, overmatig voorzichtig en stelselmatig” ([74] blz. 1125). In het februarinummer 1941 van het Indisch Militair Tijdschrift verschenen uittreksels van twee artikelen uit de Engelse pers, die weer waren vertaald uit het Russisch. Het ene artikel, uit de Krasnaja Zvezda van 11 mei 1939, behandelde „De beginselen van het offensief volgens het Japanse velddienstvoorschrift van 1938”. Het tweede artikel, uit Krasni Flot van 14 augustus 1939, gaf een beschouwing over de Japanse landingstactiek tijdens de Jangtse-veldtocht. Bij publikatie in het Indisch Militair Tijdschrift was de behandelde materie al vier respectievelijk vijf jaar oud. Een betere illustratie voor het gebrek aan feitelijke informatie over de Japanse weermacht is nauwelijks denkbaar.

Zeer illustratief is ook de weergave van de beschouwing van een expert over de Japanse luchtmacht in de „American Infantry Digest” [75]; daarin werd gesteld (in 1941!) „De Japanners bezitten niet één in hun eigen land gemaakt vliegtuig dat zou kunnen wedijveren met een gelijksoortig type van de frontlinie der VS, Engeland, Duitsland, neen, zelfs niet van Italië of Rusland. Zelfs hun beste types zijn nog maar halfbakken!”, en: „de oorlog in China heeft bewezen, dat Japanse piloten uitstekend kunnen vliegen óf vechten, doch deze twee dingen tegelijk doen kunnen zij niet. Zij vallen naar beneden zelfs nog eerder dan de verouderde Chineesche vliegtuigen!”. Charles H. Day stelde in een artikel in de „Saturday Evening Post” van 22 maart 1941 [76] „De Chinese vliegers zijn echter beter (dan de Japanse vliegers). De Japanners zien slecht, een groot nadeel

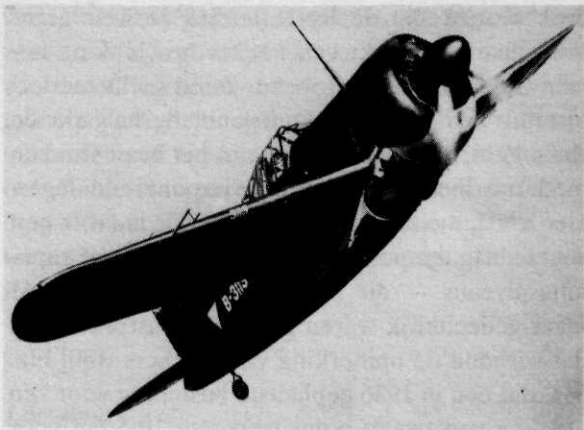
in een jager”. Hallett Abend waarschuwde in een artikel in de „Saturday Evening Post” van 17 april 1941 echter tegen de onderschatting van de Japanse luchtmacht. In zijn artikel, getiteld „Yes, the Japanese can fly!” [77] stelde hij echter ook dat veel Duitse deskundigen en vliegers in de periode 1939-'40 naar Japan waren gekomen. Mogelijk veroorzaakte dat het gerucht in de eerste dagen van de oorlog, dat de Japanse toestellen door Duitse piloten werden gevlogen. Een artikel uit „Vliegwereld” [78] van september 1941 noemde als standaardjager van de Japanse luchtmacht de model 97 Nakajima Ki 27 „Nate” uit 1937, terwijl de Zero's en Oscars reeds sinds 1940 boven China opereerden. Zo zou de type 98 bommenwerper een licentie zijn van de Fiat BR-20M. „De Japanse vliegtuigmotorindustrie heeft op den huidigen dag het stadium van de 1000-paardsmotor nog niet bereikt!” ([78] blz. 948). De kwaliteit van de Japanse luchtmacht werd door het gebrek aan adequate informatie een strategische verrassing van de eerste orde. Informatie van Britse waarnemers in China en van Claire Chennaults vrijwilligers, die nota bene gevechtservaring tegen Zero's hadden, werd door de militaire staven van zowel Groot-Brittannië als de Verenigde Staten opzij gelegd. De Nederlands-Indische regering schijnt zelfs nooit te hebben overwogen militaire waarnemers naar China te zenden, hoewel die mogelijkheid er wel was. De enige bron die open bleef, de internationale militaire vakpers, bleek bijzonder weinig betrouwbaar, zoals hierboven is toege-licht.

De crisis van december 1941

En zo ging het KNIL de strijd in, met een vals gevoel van veiligheid, gebaseerd op overschatting van het eigen potentieel en dat van de Engelse bondgenoot, en op een geweldige onderschatting van wat de vijand werkelijk vermocht. De dagen en weken na Pearl Harbor zouden zeer ontnuchterend zijn.

In een zeer kort tijdsbestek werd een aantal dogma's, waarop de Indische verdediging was gebaseerd, door de harde realiteit van de oorlog verpulverd.

— Bij Koeantan bewees de Japanse landbommenwerper, uitgerust met de torpedo en in han-

De Brewster Buffalo, tegenspeler van de Japanse Zero's en Oscars

den van marinevliegers, zijn superioriteit over de met bommen bewapende landbommenwerper. Tevens werd de kwetsbaarheid van alle grote oorlogsschepen zonder voldoende luchtdekking tegen vliegtuigen aangetoond. En het betrof ditmaal varende en operationele oorlogsschepen, in tegenstelling tot de „sitting ducks” van Pearl Harbor.

— De Japanse transportvloeden bij Singora-Patani en bij Miri werden nauwelijks gestoord, laat staan uiteengeslagen, door hoog vliegende landbommenwerpers. Onderzeeboten bleken een groter gevaar. Jager c.s. bleken volledig ongelijk te hebben.

— De Glenn Martins werden een voor een uit de lucht geschoten door superieure jachtvliegtuigen, die ook veel beter bleken te zijn dan de pas aangeschafte en ongeveer even oude Brewster Buffalo's; een technologische verrassing van de eerste orde.

— De Japanners veroverden methodisch vliegveld na „geheim” vliegveld in de Buitengewesten, en brachten zo geleidelijk Java binnen het bereik van hun jagers en bommenwerpers. De critici uit de marine hadden in zo menig debat daarvoor gewaarschuwd.

— De motorisering van het KNIL werd gebruikt voor vermoeiende nachtelijke verplaatsingen over Java van bataljons die daardoor oververmoeid de strijd ingingen. Die zelfde motorisering bond de colonnes aan de weg, en maakte ze uiterst kwetsbaar voor tactische luchtaanvallen. De sterke defensieve mogelijkheden van de sawahs in de regentijd werden daardoor niet uitgebuit. De vuurkracht van de artillerie werd bovendien versnipperd door het verspreid inzetten van de batterijen.

— Vijandelijke mitrailleur aanvallen van jachtvliegtuigen op KNIL-onderdelen bleken uitermate demoraliserend; een rechtstreeks gevolg van de jarenlange onderschatting van het potentieel van het jachtvliegtuig.

— Het zo gesmade primitieve Filippijnse militieleger bleek tegen de Japanners effectiever te strijden dan het goed getrainde beroepsleger, dat het KNIL volgens Boerstra c.s. was.

— Singapore was niet het onneembare bastion waarvoor het werd gehouden.

Slechts enkele premissen uit het KNIL-oorlogscenario bleken wèl juist; de belangrijkste waren:

— de Japanners waagden inderdaad hun slagvloot niet in de Indische wateren;

— de potentiële bondgenoten kwamen ons inderdaad te hulp. Over de mate van die hulp en haar tijdigheid kan worden getwist, maar laat ons niet vergeten dat de vloot die onder Nederlands bevel in de Javazee tegen de gemeenschappelijke vijand streed, veel groter was dan wat de Vlootwet van 1923 ons zou hebben gegeven.

De grote verrassingen van december 1941 waren het optreden van de Japanse luchtmacht, de kwaliteit van haar vliegtuigen en de agressiviteit van haar vliegers. De kwaliteiten van het Japanse leger bleken pas duidelijk in januari 1942, met de bezetting van West-Borneo en het geheime vliegveld Singawang II [84], en bij de verovering van Tarakan. Daar deserteerde een Ambonnezencompagnie ([80] blz. 155) hetgeen op de Generale Staf in Lembang opschudding veroorzaakte. De mythe van de onoverwinnelijke Japanse oerwoudstrijder werd geboren na de val van Singapore op 15 februari 1942 en heeft stellig demoraliserend gewerkt. Hetzelfde gold voor het hierboven reeds aangehaalde gebruik dat de Japanners maakten van in scheervlucht aanvallende jachtvliegtuigen op troepenconcentraties.

Samenvattend kan worden gesteld dat uit de krijgsgeschiedenissen na Pearl Harbor snel bleek, dat de KNIL-oorlogscenario's, waarop men de herbewapening na 1935 had gebaseerd, op onjuiste premissen waren gebaseerd. Dat aspect is in de bestaande literatuur over de val van Nederlands-Indië veel te weinig belicht. ▷

Conclusies

In „De val van Nederlandsch-Indië” betoogde Drooglever ([1] blz. 21), dat in de Europese gemeenschap in Indië een besef van absolute ontoereikendheid van land- en zeemacht bestond, dat zijn uitwerking niet heeft gemist op het moreel van de troepen en op de kwaliteit van de besluitvorming van haar leiders. In het licht van de in dit artikel aangehaalde publikaties kan men dat echter betwijfelen. Zeker, de overgrote meerderheid van de Europese bevolking was zich bewust van het numeriek tekortschieten van leger en vloot, en dat was vele malen reeds ook zo verwoord door vooral de leden van de Vaderlandsche Club in de Volksraad. De stelling valt echter te verdedigen dat althans de leiding van het KNIL en een groot deel van de officieren wel degelijk vertrouwen hadden in een geloofwaardige Indische defensie, gebaseerd op offensieve landbommenwerpers en een klein, maar goed geoefend beroepsleger met grote slagkracht met daarbij bondgenootschappelijke steun als reële mogelijkheid. Voor de KNIL-leiding zou het wel eens veel demoraliserender kunnen zijn geweest te moeten constateren dat de premissen onjuist waren waarop dat vertrouwen was gebaseerd.

Na de oorlog heeft de top van het KNIL de redenen voor het disfunctioneren van het KNIL in de strijd tegen Japan voornamelijk gezocht in het vooroorlogse geldgebrek, met als gevolg schaarste aan personeel en materieel op het kritieke moment. Illustratief zijn daarvoor het verslag van lgen H. ter Poorten [79] en van zijn chef-staf, genm R. Bakkers [80], en het stafwerk „Nederlands-Indië contra Japan” [81]. Zwitser [8] wees zelfs elke verantwoordelijkheid van de KNIL-leiding voor het verloop van de gebeurtenissen van de hand en stelde dat de defensiegrondslagen uit 1927 in feite tot aan het uitbreken van de oorlog met Japan het onveranderlijke uitgangspunt bleven. In feite ontkennen voornoemde bronnen, dat in 1935 de herbewapening van het KNIL een aanvang nam. Dat geschiedde meer gepreciseerd na september 1935, met de Memorie van Toelichting op de Begroting 1936, welke begroting de herbewapening inzette [83]. Onder die begroting werden ook de eerste 39 Glenn Martins aangeschaft, waarmee het definitieve einde van de Grondslagen van 1927 werd ingeleid ([80] blz. 69). De in-

druk bestaat dat de KNIL-leiding te weinig gebruik heeft gemaakt van het ter beschikking komen van fondsen, om tot een vooral snelle modernisering te geraken. Duitsland herbewapende sinds 1933, en was in vijf jaar in het bezit van een moderne luchtmacht en een imponerend leger. Het KNIL moderniseerde sinds 1935, maar in een veel te laag tempo, waardoor de gestelde bewapeningsniveaus — die zeer hoog lagen — in 1941 maar gedeeltelijk waren gehaald. Illustratief is in dat verband de opmerking van Bakkers ([80] blz. 51), dat een in 1936 geplaatste bestelling voor een afdeling van twaalf houwitsers van 10,5 cm voor het mobiele leger nimmer werd afgeleverd. Die bestelling werd geplaatst in Duitsland, onze traditionele leverancier. Als de legerleiding ook toen al de herbewapening hoge prioriteit had gegeven, waarom dan bij in gebreke blijven van de leverancier niet snel gezocht naar andere leveranciers, die zeker in 1936 nog genoeg productiecapaciteit hadden? Ook de weigering van de KNIL-top, druk op de regering uit te oefenen om met een inheemse militia tot uitbreiding van het KNIL over te gaan [56] heeft sterk bijgedragen aan hetgeen Zwitser aanduidt als een zwak bewapend „legertje” ([82] blz. 282). De omvang van het KNIL lag echter vast door de afwijzing van een militieleger, en die afwijzing door de regering was uit de KNIL-top van harte ondersteund. Immers, men achtte een klein beroepsleger verre superieur aan een groot militieleger . . .

De vraag, of de militaire leiding in de periode 1936-'40 inderdaad het KNIL zo klein en slecht bewapend vond, moet in het licht van de in dit artikel aangehaalde bronnen dan ook negatief worden beantwoord. De na de oorlog door deze leiding gegeven verklaringen kunnen dan ook niet anders worden gezien dan als rationalisaties achteraf, teneinde het eigen tekortschieten in de zo kritieke herbewapeningsperiode 1936-'40 te verhullen. De herbewapening had sneller kunnen verlopen indien men minder bureaucratisch-perfectionistisch te werk was gegaan en niet te lang had vastgehouden aan de traditionele wapenleverancier die immers in die periode zelf zo sterk herbewapende.

Ook de in de inleiding gestelde vraag naar de geloofwaardigheid van de Indische defensie kan nu worden beantwoord. In kringen van de Koninklijke marine was die geloofwaardigheid niet groot, maar daarentegen in de leiding van het KNIL

weer wel. De schok moet juist voor de legerleiding zeer groot zijn geweest toen in de eerste maanden van de oorlog bleek dat de fundamenteën van die geloofwaardigheid ontbraken. Veel meer bronnenonderzoek zal echter noodzakelijk zijn, vooral ook om de vraag te beantwoorden hoe snel de leiding van het KNIL de snel groeiende legerbegrotingen heeft kunnen vertalen in aanschaffingen en modernisering.

De schrijver hoopt met dit artikel een bijdrage te hebben geleverd aan de nog steeds voortgaande discussie over de oorzaken van de val van Nederlands-Indië. Verscheidene aspecten die in de discussie tot nog toe mogelijk wat onderbelicht waren, zijn hierbij wat meer geprofileerd. In die zin hoopt hij bij te dragen tot een verdere ontmythologisering van het traumatische verlies van ons grootste overzeese rijkdeel.

Literatuur

1. G. Teitler (red.) — *De val van Nederlands-Indië*. De Bataafse Leeuw, Dieren (1982).
2. H. J. G. Beunders — *Weg met de vlootwet*. Octavo, Bergen (1984).
3. G. Teitler — Een vlootbasis in Straat Soenda. Strategisch meesterwerk als twistappel tussen KNIL en Koninklijke marine. *Mil. Spect.* **150**(1981)(9)398, (10)460.
4. W. R. de Greve — Rapport Staatscommissie voor de verdediging van Ned. Indië. *Marineblad* **28** (1913/14)723.
5. P. Holle — Een Indisch Gibraltar: Merak aan Straat Soenda. *Org. Ind. Krijgsk. Ver.* (1915)(48)1, (49)1.
6. Rapport Commissie inzake een vlootsteunpunt in of nabij West-Java. ARA, *Arch. Dep. Koloniën V* 15-1-1920-M.
7. P. M. Bosscher — *De Koninklijke marine in de Tweede Wereldoorlog*, dl 1. Wever, Franeker (1984).
8. H. L. Zwitzer — Verdediging en val van Nederlands-Indië. Toetsing van een trauma. *Int. Spect.* **26**(1982)(5)276.
9. R. B. van Dijken — De organisatie van onze regimenten infanterie. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(1)37, (2)103.
10. J. R. M. Sandberg — De organisatie van onze regimenten infanterie. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(7)585.
11. R. B. van Dijken — *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(9)802.
12. A. Haverkamp — De tractie van onze gemotoriseerde artillerie. *Ind. Mil. Tijdschr.* **71**(1940)(2)148, (3)239.
13. D. N. Blankemeijer — Motorisering van de bergartillerie. *Ind. Mil. Tijdschr.* **72**(1941)(3)227.
14. F. L. Kroesen — Motorisering van de bergartillerie. *Ind. Mil. Tijdschr.* **72**(1941)(6)581.
15. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(8)730.
16. W. P. van Veen — Het tactisch gebruik van vechtwagens. *Ind. Mil. Tijdschr.* **69**(1938)(2)135, (3)235, (5)419, (7)643.
17. J. E. Harders — Pantserdivisies en de Poolse debâcle. *Ind. Mil. Tijdschr.* **71**(1940)(5)472.
18. H. A. Verkuyl — De opkomst der gemechaniseerde strijdkrachten. *Ind. Mil. Tijdschr.* **71**(1940)(4)346.
19. J. H. de Vries — Pantserafweer. *Ind. Mil. Tijdschr.* **70**(1939)(4)331.
20. R. van de Leest — Pantser en projectiel. *Ind. Mil. Tijdschr.* **70**(1939)(5)415, (9)791.
21. K. A. de Vries — De vechtwagen en zijn bestrijding. *Ind. Mil. Tijdschr.* **72**(1941)(2)118.
22. A. F. Smeets — Het in stelling brengen van de sectie pantserafweergeschut. *Ind. Mil. Tijdschr.* **72**(1941)(4)341.
23. W. C. Lapré — De richtopleiding bij het pantserafweergeschut. *Ind. Mil. Tijdschr.* **72**(1941)(5)465.
24. G. Teitler — Het KNIL en de Indische defensie. *De val van Nederlands-Indië*. De Bataafse Leeuw, Dieren (1982)42.
25. L. C. A. van Dam — Kanon of luchtbom. *Ind. Mil. Tijdschr.* **66**(1935)(2)207.
26. W. K. Boogh — Luchtmacht, de ontbrekende schakel in het weermachtssysteem van Ned. Indië. *Ind. Mil. Tijdschr.* **66**(1935)(6)644.
27. C. Giebel — De Glenn Martin bommenwerpers. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(3)194.
28. C. J. J. M. Waltman — Eenige ervaringen, opgedaan met de Glenn Martin vliegtuigen. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(8)721.
29. *Ind. Mil. Tijdschr.* **68**(1937)(12)1143.
30. J. W. Verhoeven — De Amerikaanse leger- en marinemanoeuvres der laatste jaren, in het bijzonder voor wat betreft de luchtsrijdkrachten. *Ind. Mil. Tijdschr.* **70**(1939)(3)201.
31. J. M. J. Wagner — Luchtsrijdkrachten, bestemd om samen te werken met strijdkrachten op de grond. *Ind. Mil. Tijdschr.* **70**(1939)(6)496.
32. L. C. A. van Dam — Het werpen van bommen uit vliegtuigen. *Ind. Mil. Tijdschr.* **70**(1939)(6)503.
33. Red. — Het Duitse luchtwapen in Polen. *Ind. Mil. Tijdschr.* **71**(1940)(1)63.
34. F. G. L. Weyerman — Enige indrukken van de Philippijnen. *Ind. Mil. Tijdschr.* **71**(1940)(8)766, (9)855.
35. J. C. Jager — *Voor Indië's weerkracht is hoofdzaak: luchtmacht!* Hollandia, Baarn (z.j.; vermoedelijk 1936).
36. A. J. Bussemaker — Kruisers of vliegtuigen. *Marineblad* **50**(1935)(3)443. ▷

37. J. P. H. Perks — Kruisers en vliegtuigen. *Marineblad* 51(1936)(11)1096.
38. A. M. W. van Renesse — Ongerustheid over de Indische defensie. *Marineblad* 52(1937)(2)239.
39. J. C. Jager — *Utrechts Nieuwsbl.* (1937)(2 okt).
40. *Org. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1937/38)3.
41. *Handel. Tweede Kamer* (1937/38)684.
42. C. Kiès — *De veiligheid van Ned. Indië in de wereldverhoudingen.* Van Cleef, Den Haag (1938).
43. P. G. Mantel — De harmonie in de weermacht in Nederlandsch-Indië. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(6)511, (7)703.
44. K. J. A. Meester — Over de trefkans van vliegtuigbommen. *Marineblad* 52(1937)(2)269.
45. *Java-Bode* (1938)(21, 22 apr, 12 mei).
46. Uit de Volksraad. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(8)781.
47. A. J. Bussemaker — De verdediging van de Buitengewesten. *Marineblad* 53(1938)(12)969.
48. C. H. Brouwer — De verdediging van de Ned. Indische archipel en de plaats der vliegtuigen in de weermacht. *Marineblad* 54(1939).
49. P. G. Mantel — De betekenis der militaire luchtvaart voor de defensie van Ned. Indië. *Ind. Mil. Tijdschr.* 70(1939)(6)470.
50. J. C. Jager — *Utrechts Nieuwsbl.* (1939)(16 dec); *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(1)71.
51. Uit de Staten-Generaal. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(4)399.
52. S. H. Spoor — De verdediging van Ned. Indië in het licht van het slagkruiserplan. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(5)487.
53. *Ind. Mil. Tijdschr.* 66(1935)(9)999.
54. *Ind. Mil. Tijdschr.* 67(1936)(11)1076.
55. J. R. M. Sandberg — De organisatie van onze regimenten infanterie. *Ind. Mil. Tijdschr.* 68(1937)(7)585.
56. *Ind. Mil. Tijdschr.* 68(1937)(9)815.
57. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(3)283.
58. *Ind. Mil. Tijdschr.* 70(1939)(3)258.
59. *Ind. Mil. Tijdschr.* 70(1939)(4)367.
60. *Ind. Mil. Tijdschr.* 70(1939)(5)555.
61. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(8)789.
62. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(9)887.
63. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(9)887.
64. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(10)983.
65. E. Gauvreau — Billy Mitchell, de stichter van de Amerikaanse luchtmacht. Blitz, Amsterdam (z.j.).
66. *Ind. Mil. Tijdschr.* 68(1937)(5)429.
67. A. B. Wolff — De Singapore-manoeuvres van 1937. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(1)41.
68. C. J. W. van Waning — De vlootbasis Singapore. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(3)274.
69. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(3)287.
70. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(1)81.
71. *Ind. Mil. Tijdschr.* 69(1938)(2)177.
72. *Ind. Mil. Tijdschr.* 70(1939)(11)1039.
73. S. H. Spoor — De gevolgen van een Amerikaans embargo op de oliepositie van Japan. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(7)675.
74. A. L. A. Coppens — De strijd om Kiautsjou in 1914. *Ind. Mil. Tijdschr.* 71(1940)(12)1113.
75. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(6)639.
76. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(7)740.
77. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(8)831.
78. *Ind. Mil. Tijdschr.* 72(1941)(9)947.
79. H. ter Poorten — *Verslag van mijn beleid als legercommandant.* Sie Mil. Geschiedenis, Den Haag (z.j.).
80. R. Bakkers — *Het KNIL voor en gedurende zijn strijd tegen de Japanse invasie* (niet uitgeg. manuscript, z.j.). Sie Mil. Geschiedenis, Den Haag.
81. A. J. T. Boester, C. van den Hoogenband en L. Schotborg — *Nederlands-Indië contra Japan* (7 dln). Bandoeng, Den Haag (1949/61).
82. H. L. Zwitser — Verdediging en val van Nederlands-Indië. Toetsing van een trauma. *Int. Spect.* 36(1982)(5)281.
83. G. Jungslager — Het beleid ten aanzien van de maritieme defensie van Nederlands-Indië in het interbellum; in [1], blz. 69.
84. J. J. Nortier — De bezetting van West-Borneo in 1942. *Mars et Hist.* 17(1983)(1)12, (3)89.

De foto's bij dit artikel en de omslagfoto zijn welwillend ter beschikking gesteld door de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf.

M. de Haas

Het Rode Leger: een staat in de staat?

Over de mate waarin de Russische strijdkrachten het beleid bepalen

Sedert het ontstaan van de Sovjet-Unie heerst in het Westen onduidelijkheid over de machtsverhoudingen in die staat. Het ontbreken van informatie over de Unie van Socialistische Sovjet-Republieken bevordert die onduidelijkheid. Duidelijk is wel, dat de Communistische Partij en het Rode Leger de belangrijkste machtsinstellingen in de Sovjet-Unie zijn. Voor het Westen is het, met het oog op het eigen beleid, essentieel inzicht te verkrijgen in de factoren die in de Sovjetstaat het beleid bepalen. De kardinale vraag is daarom: Wé heerst er over de SU, de partij of het leger? Bovendien is het van belang, antwoord te vinden op vragen als: Wat is het resultaat geweest van de wisselwerking tussen partij en krijgsmacht? en: Kan het leger een eigen beleid voeren of is het ondergeschikt aan de partij? Om een verdiepen in dat onderwerp mogelijk te maken, moeten ook enkele nevenvragen worden beantwoord: Hoe is de invloed van de strijdkrachten op de Sovjetrussische maatschappij? Hoe was de verhouding tussen bijvoorbeeld partijleider Chroesjtsjov en het Rode Leger? Welke rol speelt de krijgsmacht in het Sovjetrussische imperialisme en hoe is daartegenover de officiële lijn in de satellietstaten? Alvorens nader in te gaan op die vragen is het noodzakelijk tevoren enig inzicht te verschaffen in de sfeer die binnen het Rode Leger heerst.

De schrijver van nevenstaand artikel studeert Slavische talen aan de Rijksuniversiteit Leiden. In het kader van die studie verdiepte hij zich onder meer in de rol die de Sovjetrussische strijdkrachten spelen in de beleidsvorming in de SU. Een beknopte samenvatting van zijn bevindingen wordt hier gepresenteerd. Zijn militaire interesse in eigen land deed hem toetreden tot het Korps Nationale Reserve — momenteel res sid I — na vervulling van zijn dienstplicht bij het Ned. VN-detachement in Libanon. Eerder publiceerde hij in dit blad een artikel over de „Strijd om Zuidwest-Afrika/Namibië” (Mil. Spect. 153(1984)(10)459).

De tweede principiële Russische tradities zijn de militaire traditie en de liefde voor de Russische bodem. Deze boerenmentaliteit komt ook tot uiting in het leger, bijvoorbeeld in de vorm van het agrarische taalgebruik. De boerengemeenschap, de Mir, heeft de ontplooiing van het individu verhinderd. Dat vinden wij terug in de krijgsmacht: Russische soldaten fungeren uitstekend in massale aanvallen; wordt hij echter aan zichzelf overgelaten, dan verliest de soldaat al snel zijn zelfvertrouwen. Vanwege de conservatieve boerenmentaliteit kost het veel moeite de rekruten te vormen tot een goede militaire eenheid; een onmenselijke, keiharde training is daartoe opgezet. Een andere reden daarvoor is dat het in een totalitaire staat niet wenselijk wordt geacht dat een soldaat zelfstandig denkt. De enigen die opvallend buiten de grote massa van militairen staan, zijn de officieren. Sedert de Tweede Wereldoorlog nemen zij binnen de Sovjet-Unie een bijzonder bevoorrechte positie in.

De krijgsmacht als sociale kracht door de eeuwen heen

Er is een historische continuïteit waarneembaar in de ontwikkeling van de Russische militairen tot een sociale groep en politieke macht in de Russische maatschappij. Evenals in de tsaristische tijd is de Russische militair weliswaar apolitiek, maar hij keert zich toch tegen enige verandering in de maatschappij.

Aan het einde van de 19e eeuw werd het klassenverschil in het Russische leger beëindigd. Het doel was, de krijgsmacht te verbeteren; dat moderniseringsproces bleef dan ook tot de krijgsmacht beperkt en werkte niet door in de Russische samenleving. Ook daarna voltrokken de politieke ontwikkelingen zich sneller dan de aanpassing van de samenleving. Hoewel de revolutie van 1917 niet

een geheel nieuwe krijgsmacht deed ontstaan, stroomden er bolsjewistische partijbonzen binnen die een kloof veroorzaakten tussen de „proletariërs” en de „militaire specialisten”. Het instituut van politieke officieren is sindsdien gebleven.

In de jaren '30 werd het Rode Leger gemoderniseerd en nam het officierscorps zijn aloude, aanzienlijke plaats in de maatschappij weer in.

Stalins zuiveringen en de Tweede Wereldoorlog, waardoor vele oude bolsjewieken en tsaristische officieren van het toneel verdwenen, bevorderden het natuurlijke proces van het opkomende nieuwe officierscorps. Dat ontwikkelde zich tot een eigen, gesloten klasse binnen de toplaag van de Sovjet-russische maatschappij.

Heden ten dage is de Russische krijgsmacht nog steeds apolitiek. Haar potentiële politieke rol, gezien haar sociale status en de invloed van de Sovjet-Unie op wereldschaal, is vrij groot. De Communistische Partij, die haar monopolie op de politieke macht wenst te behouden, is zich daarvan bewust en treedt zo nodig ertegen op, zoals onder Chroesjtsjov, toen de te invloedrijke maarschalk Zjoeikov werd verwijderd. Het is echter de vraag of de militairen en de andere topklassen in de Russische maatschappij dat monopolie van de Partij in de toekomst zullen blijven garanderen.

De verhouding tussen het Rode Leger en de Partij

De rol van de krijgsmacht in de politiek

Het militaire apparaat heeft tot nog toe het civiele leiderschap van de partij gesteund en gehoorzaamd. Sovjetrussische theoretici en hun Westerse collega's geven voor het waarom daarvan een verschillende verklaring. Van Russische zijde wordt beklemtoond dat de suprematie van de partij principieel is en dus ook geldt voor de strijdkrachten. Westerse deskundigen zien de loyaliteit van het leger verklaard door de controle van de partij op het militaire apparaat. Het lijkt echter verstandiger die loyaliteit te bezien in het licht van militaire deelneming in de politiek in andere samenlevingen.

Het Rode Leger beschikt als elke krijgsmacht, gezien haar monopolie over 's lands bewapening, over de middelen om politieke besluiten af te dwingen of, in het uiterste geval, de macht over te nemen. Om dat te voorkomen heeft de partij het

Eedsaflegging door een militair van het Rode Leger

instituut van politieke officieren ingevoerd. Toch is dat bepaald niet de enige reden waarom de militairen zich rustig houden. Er is ook een ideologische verklaring: de militairen beschouwen zichzelf als een nationale, dienende instelling. Omdat nu het marxisme-leninisme geen expliciet standpunt geeft over wie er regeert, zou de ideologie in voorkomend geval een rechtvaardiging kunnen schep- pen voor een militaire machtsovername.

Van militaire betrokkenheid bij het beleid is zeer zeker sprake. Er zijn militairen opgenomen in officiële organen als de Raad van Ministers, de Defensieraad (een college waarin militair beleid wordt besproken) en de Militair-Industriële Commissie die de defensieproductie op topniveau behandelt. Ook via onofficiële kanalen beschikken de Russische militairen over aanzienlijk meer beleidsbepalende informatie dan hun collega's in het Westen. Op het middenniveau wordt van militaire zijde druk uitgeoefend op civiele organisaties, bijvoorbeeld in de wetenschap, de wapenindustrie en het ruimtevaartprogramma, ook wel het militair-industrieel complex genoemd.

Er is dus beleidsbepalende invloed van de militairen, maar er is geen streven in de richting van militair bestuur: het principiële leiderschap van de partij blijft onaangetast.

De politieke terughoudendheid van het Rode Leger

Dat de krijgsmacht weinig neiging vertoont zich met de politiek te bemoeien, wordt enerzijds veroorzaakt door de haar opgelegde beperkingen en anderzijds doordat haar belangen niet in gevaar

worden gebracht. Doordat het Sovjetrussische regime altijd de inzet van het leger tegen binnenlandse tegenstanders tot een minimum heeft beperkt, is het officierscorps gevrijwaard gebleven van de druk van op macht beluste groeperingen. Daarenboven is, vergeleken met de andere organisaties, de militaire stem in de machtspiramide nooit van grote betekenis geweest. En ten slotte bevordert de krijgsmacht zelf haar isolatie van de rest van de Russische maatschappij door de geleerden gesloten te houden en niet te laten tornen aan het geheel van autonome regels binnen de militaire organisatie.

Om mogelijke aanleidingen voor een militair ingrijpen al op voorhand zoveel mogelijk te voorkomen, heeft de Communistische Partij ervoor gezorgd dat de belangen van het Rode Leger steeds goed worden behartigd. Het door de partij gevoerde beleid van eenheid en nationalisme — belichaamd in het russificatieproces — geldt voor de krijgsmacht als ideologisch belang, en de erkende status van het militaire apparaat blijkt hieruit dat de krijgsmacht in het staatsbestel uitsluitend ondergeschikt is aan de partij. Bovendien staat een militaire carrière in hoog aanzien. De politieke leiding heeft het leger nooit nodeloos ingezet, en de militaire leiding van haar kant beklemtoont dat de Partijleider nooit een oorlog heeft verloren. Dat alles, gevoegd bij het feit dat de defensie-industrie ontegenzeggelijk de hoogste prioriteit geniet en op economisch gebied het meest is bevoorrecht, bewijst dat de krijgsmacht geen enkele reden heeft tot klagen of ontevredenheid.

De relatie leger—partij en de evolutie

De hiervoor geschetste situatie, waarin de militairen geen enkele behoefte hebben zich in de politiek te mengen, strekt tot voordeel van zowel de partij als het leger. De krijgsmacht betekent in feite een overlevingswaarborg voor het regime dat bovendien de militaire kracht kan benutten voor het beïnvloeden van de wereldpolitiek in het kader van het streven naar verwezenlijking van de doeleinden van de partij.

Het op het bevorderen van de militaire belangen gerichte beleid van de partij heeft de structuur van het militaire beleid doorslaggevend beïnvloed in die zin dat het oorspronkelijk revolutionaire karakter van het Rode Leger heeft plaatsgemaakt

voor conservatisme: het leger steunt het regime omdat het daardoor is verzekerd van de behartiging van zijn belangen. Het ziet dan ook niet eraan uit dat de relatie partij—leger in de naaste toekomst drastisch zal veranderen: de opvatting dat de militair zich verre dient te houden van de politiek is stevig geworteld in de krijgsmacht. Toch blijft die beschikken over de capaciteit waarmee in de toekomst de politieke stabiliteit zou kunnen worden verstoord of waarmee voordeel zou kunnen worden verkregen uit een door anderen veroorzaakte onstabiele situatie.

Zoals de zaken thans liggen, is het echter niet waarschijnlijk dat de strijdkrachten een alternatief zullen willen verschaffen voor de huidige politieke orde waarvan zij een zo essentieel deel uitmaken.

Chroesjtsjov en de militairen

De eerste naoorlogse periode, van 1945 tot 1953, werd gekenmerkt door een zekere stagnatie in de ontwikkeling van de militaire doctrine die als het ware bleef rusten op de lauweren van de Grote Vaderlandse Oorlog. Onder Malenkov, van 1953 tot 1955, deden de veranderde machtsverhoudingen in de Sovjet-Unie de belangrijkheid van het militaire apparaat sterk toenemen. Het Rode Leger pleitte voortdurend en met kracht voor de noodzaak onafgebroken paraat te zijn met het oog op het kapitalistische imperialisme en het Duitse revanchisme. Dat leidde als vanzelf tot een versteviging van de positie van de krijgsmacht in de post-stalinistische periode.

Partijleider
Chroesjtsjov

De alliantie tussen de opvolger van de in februari 1955 gevallen Malenkov, Chroesjtsjov, en maarschalk Zjoekov zou duren tot er — in 1957 — onoverkomelijke problemen rezen over het beloop van de scheidslijn tussen de zeggenschap van de partij over militaire aangelegenheden en de autonomie van de militairen op hun eigen terrein. Aanvankelijk leken de militairen aan het langste eind te zullen trekken, toen het Twintigste Partijcongres in februari 1956 een aantal militairen voor politieke functies selecteerde die voor partijleider Chroesjtsjov aanvaardbaar waren: door hun toedoen werd de partijbemoeyenis met het Rode Leger drastisch ingeperkt. Maar in 1957 ontstond een breuk in de relatie tussen Chroesjtsjov en Zjoekov. De macht en de populariteit van de maarschalk vormden een bedreiging voor de partijleider. Weliswaar rekende Zjoekov erop dat zijn positie in het Presidium (Politburo) als voor de strategie verantwoordelijke in de praktijk onaantastbaar was, maar dat bleek een misrekening. Dat de krijgsmacht zich dreigde te ontwikkelen tot een onafhankelijk professioneel lichaam binnen de staat, was een gevaar dat de politici wensten te bezweren. In het laatst van oktober en in de eerste dagen van november werd Zjoekov derhalve ontheven van zijn functies als minister van defensie en als lid van de belangrijkste partijorganen. Zijn opvolger, maarschalk Malinowski, kreeg géén zetel meer in het Presidium en zo onthield de partijleider hem de mogelijkheid, die Zjoekov nog wél had gehad, invloed te oefenen op zaken van nationale veiligheid.

In 1960 kwam Chroesjtsjov met een nieuw militair programma dat aanleiding was tot een diepere breuk met het Rode Leger: hij wenste het militaire budget verder te beperken omdat hij zijn economische en politieke programma's van essentieel belang achtte, voorts de door hem beweerde superioriteit van het socialisme over het kapitalisme wilde bewijzen, en ten slotte omdat hij al sinds 1959 overtuigd was van het volledig ontbreken van agressieve bedoelingen aan de zijde van de Verenigde Staten. Bijgevolg botsten de strategische belangen van de militaire leiding met de economische doelstellingen van de partij. In een verklaring voor de Opperste Sovjet in januari 1960 kondigde Chroesjtsjov aan dat het personeelsbestand van het Rode Leger met 30% — ofwel omstreeks 1,2 miljoen man — zou worden verminderd. De crisis

over Cuba in 1962, toen Chroesjtsjov zijn werkelijke tekort aan strategische raketten pogde te camoufleren door ICBM's met een geringere reikwijdte op Cuba te stationeren, eindigde in een fiasco dat het prestige van de militairen schaadde en gelijktijdig in de openbaarheid bracht dat de Russen problemen hadden vanwege hun „missile gap”. Die Cubacrisis, alsmede onder meer de in september 1964 ingediende voorstellen tot het drastisch besnoeien van zowel de zware als de wapeningsindustrie, leidden ertoe dat Chroesjtsjov in oktober van dat zelfde jaar zijn positie moest prijsgeven. Daarmee waren de militairen uiteraard niet ontevreden; er zijn evenwel geen aanwijzingen dat zij een actieve rol hebben gespeeld bij het ten val brengen van de partijleider.

Samenvattend kan worden gesteld dat de krijgsmacht na Stalin in de politiek tot een belangrijke factor was geworden en zich ten tijde van Chroesjtsjov heeft doen kennen als een onmiskenbaar conservatief apparaat. Hoewel maarschalk Zjoekov enige tijd deel uitmaakte van het Presidium van de partij, hebben de militairen niet bewust gestreefd naar het verkrijgen van politieke macht. In de periode van 1960 tot 1964 heeft de militaire leiding met redelijk succes weerstand kunnen bieden aan Chroesjtsjovs streven naar een vermindering van de defensiebegroting; de onenigheid binnen de politieke leiding heeft daarbij hun verzet vergemakkelijkt. De civiel-militaire relaties zijn echter nooit de inzet geweest: de partij is steeds oppermachtig geweest, en de militaire top heeft zich in wezen nooit verzet tegen het primaat van de politiek.

Maarschalk
Zjoekov

Helikopterbemanning van de
luchtstrijdkrachten BBC

De strijdkrachten en het Sovjetrussische imperialisme

Een Westerse visie

De Sovjet-Unie heeft een omvangrijk en modern militair apparaat in het leven geroepen en verder ontwikkeld, dat in staat is overal ter wereld zowel conventionele als nucleaire wapens te ontplooiën. Haar beschikbare potentieel overschrijdt ruimschoots de capaciteit die eventueel nodig zou kunnen zijn in het kader van een strategie van wederzijds verzekerde vernietiging (mutual assured destruction, MAD). De doctrine van de Sovjet-Unie terzake van de nucleaire oorlog leert dan ook dat een dergelijke, door de imperialisten — i.c. het Westen — ontketende oorlog zich zal manifesteren als de beslissende strijd tussen de beide sociale systemen waaruit uiteindelijk het socialisme zal te voorschijn treden als de mondiale overwinnaar. Desalniettemin is het onjuist, vervolgens te willen concluderen dat de SU *dus* een oorlogszuchtig beleid voert; belangrijker is de vraag of, en vooral wanneer de Sovjetrussische leiding zal willen overgaan op het gebruik van militaire middelen voor het beslechten van de reeds door Lenin uitgeroepen, niet-aflatende strijd.

Een zeker niet te veronachtzamen oorzaak voor de reusachtige militaire krachtontplooiing ligt in het streven naar een adequate verdediging van de Russische belangen. Daarbij speelt de historische strategie, die nog stamt uit de tsaristische tijd, stellig een rol. Maar ook de Eerste Wereldoorlog, die de Bolsjewieken aan de macht bracht en daarna

militaire inspanningen vorderde ter bescherming van de jonge revolutionaire staat, en de Burgeroorlog die dwong tot het gewapenderhand consolideren van de pas verworven macht, kunnen niet buiten beschouwing worden gelaten, evenmin als de Tweede Wereldoorlog die opnieuw een aanval uit de kapitalistische hoek bracht en daarna aan de communistische staat de erkenning als supermogendheid verschafte.

Ook in de voorbije eeuwen was het in de Russische strijdkrachten al gebruikelijk dat technische tekortkomingen werden gecompenseerd met een overmaat aan kwantiteit. In de huidige constellatie is het niet alleen de achterstand op technisch gebied waarvoor compensatie moet worden gevonden, maar ook de remmende invloed die de bureaucratie heeft op de bewapeningsindustrie.

Dat is een van de consequenties van het systeem van gecentraliseerde macht waarvan het Russische imperialisme zich bedient. Van dat imperialisme is de imperialistische overheersing de primaire uitdrukking, en een sterke krijgsmacht levert daarvoor de essentiële ondersteuning. Een hechte basis werd en wordt gevormd door het in de 19e eeuw opgekomen moderne Russische nationalisme, dat verkondigde dat Rusland een messiaanse opdracht naar alle Slaven diende te vervullen; de uitvoering van die zendingstaak impliceerde een agressief en expansionistisch buitenlands beleid.

Die imperialistische ideologie, waarin de missie in wezen tevens werd geacht het bewijs te leveren van de legitimiteit, betekende voor de leiding van

de staat bovendien het geloof in de stelregel dat een rijk ten ondergang is gedoemd indien het niet meer groeit. Dat credo is ook terug te vinden in het huidige bewind: de communistische partij is veel sterker gecentraliseerd dan destijds het tsaristische bestuur, en wenst het gehele rijk onder controle te hebben en te houden. Natuurlijk wordt imperialisme veroordeeld in de uitspraken van de leiding, die echter terzelfder tijd een substituut — de ideologie — hanteert om een legitieme basis te verschaffen aan het expansionisme van het communisme en de Sovjetrussische staat. Het regime steunt niet op de ideologie maar op het Russische nationalisme. Daarbij heeft de ondersteunende functie van de krijgsmacht geleid tot een militarisering van de Russische samenleving. Het regime, zich bewust van de waarde van die steunpilaar, doet veel om de mythe van de militaire onaantastbaarheid — zoals die onder meer tot uitdrukking wordt gebracht in de parades op het Rode Plein — in stand te houden. In de strategie manifesteert zich de imperialistische en expansionistische tendens in voorliefde voor massale inzet van midelen en offensief optreden.

De huidige strategie van het regime is mede ingegeven door angst voor binnenlandse afscheidingsbewegingen in de loop van een eventueel extern conflict, een latent gevaar in een multinationale staat. Om dat gevaar te kunnen bezweren, zijn successen buiten de grenzen gewenst. Het regime streeft minder naar ongelimiteerde macht dan wel naar ongelimiteerde veiligheid. In een dergelijk beleid zijn misrekeningen zeker niet uitgesloten te achten.

De Oostduitse visie: internationale proletarische solidariteit

Volgens Lenin moet onder werkelijk Internationalisme worden verstaan: de toegewijde arbeid aan de ontwikkeling van de revolutionaire beweging en strijd in het eigen land, en de ondersteuning van zulke bewegingen en strijd in alle andere landen.

Die internationale solidariteit weerspiegelt zich in het Warschau-Pact, welks leden hulp bieden aan de volkeren die vechten voor hun vrijheid en onafhankelijkheid en daarnaast de agressieve plannen van de imperialisten verijdelen. Voorbeelden van

V. I. Lenin

die strijd zijn de steun van de Russische troepen aan de arbeiders van Hongarije bij het neerslaan van de contrarevolutie in 1956, de bescherming van het revolutionaire Cuba door het Warschau-Pact in 1962, en de aan het Tsjechoslowaakse volk verleende hulp bij het verdedigen van de socialistische verworvenheden in 1968.

De door de SU gegeven militaire hulp verschilt totaal van de militaire hulp zoals die wordt verstrekt door de imperialistische staten, en wel omdat de Sovjet-Unie aan haar hulp geen zelfzuchtige doelen verbindt maar uitgaat van de plicht tot broederlijke internationale solidariteit. De volkeren van de socialistische gemeenschap kunnen in vrede werken aan de opbouw van het socialisme en het communisme. Daarbij hebben de verenigde strijdkrachten van het Warschau-Pact de wacht betrokken.

Tot slot

Evenals in de tsarentijd is de hedendaagse Russische krijgsmacht een belangrijke, invloedrijke groepering die echter ondergeschikt behoort te zijn aan de oppermachtige partij. Langs verschillende wegen oefent de partij haar controle uit op het Rode Leger. Op enkele incidentele uitzonderingen na heeft de krijgsmacht het primaat van de partij nooit willen betwisten, in het bijzonder niet omdat de militairen hun belangen door die partij goed behartigd weten.

Uit de dominerende rol van de partij, in combina-

tie met haar marxistisch-leninistische leerstellingen, is een imperialistische strategie voortgekomen waarin uiteraard aan het Rode Leger een essentiële taak is toebedeeld. Zowel de partij als de krijgsmacht maken handig gebruik van de in de bevolking levende traditionele interesses en het historische Russische nationalisme, om het Sovjet-russisch-communistische imperialistische streven te rechtvaardigen. Merkwaardig is daarbij wel, dat de ideologische rechtvaardiging van „internationale proletarische solidariteit” nagenoeg kritiekloos en met een grote mate van begrip wordt

aanvaard door verscheidene groeperingen in het Westen, waaronder de vredesbeweging.

Hoe de wisselwerking tussen partij en krijgsmacht het externe beleid van de Sovjet-Unie beïnvloedt, laat zich niet gemakkelijk vaststellen. Tot dusverre is de inbreng van de militairen relatief gering geweest. Dat de partij-militair Oestinov in de functie van minister van defensie werd opgevolgd door een beroepsmilitair zou wellicht een indicatie kunnen zijn van een versterking van de invloed van het Rode Leger op het beleid van de Sovjet-Unie in de nabije toekomst.

Literatuur

T. J. Colton — *Commissars, commanders and civilian authority. The structure of Soviet military politics.* Cambridge Mass./Londen (1979)I-6, 221-299.

R. L. Garthoff — The military as a social force, in: C. E. Black (ed) — *The transformation of Russian society.* Cambridge Mass. (1960)323-338.

R. L. Garthoff — Khrushchev and the military, in: A.

Dallin en A. F. Westin — *Politics in the Soviet Union.* New York/Chicago/Burlingame (1966)243-274.

J. I. Korabl'ov, W. A. Anfilov en W. A. Mazulenko — *Kurzer Abriss der Geschichte der Streitkräfte der UdSSR von 1917 bis 1972.* Berlijn (1976)348-354.

B. H. Liddell Hart — *The Soviet Army.* Londen (1956) 411-419.

R. V. Strode en C. S. Gray — The imperial dimension of Soviet military power. *Problems of communism* 30 (1981)(6)1-15.

MAAK U NIET BEZORGD

dat u na dienstverlating de

MILITAIRE SPECTATOR

niet meer zult ontvangen:

als lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van
de Krijgswetenschap vindt u hem maandelijks in uw bus!

Bovendien driemaandelijks Mars in Cathedra. Voor f 30,- per jaar!

(Buitenland f 40,-)

Snel een briefkaart aan de secretaris

DENIJSSTRAAT 135, 2251 HJ DEN HAAG

en uw bezorgdheid is over!

Werkplaats of woordenkraam?

Politieke aspecten van gespecialiseerde organisaties van de Verenigde Naties, onder red. van D. A. Leurdijk, 80 blz. Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1984. Prijs: f 17,50.

In dit zevende deeltje van de Clingendaelreeks zijn de zeven voor publicatie bewerkte voordrachten bijeengebracht, die in juni 1984 werden gehouden op het door het Internationaal Instituut voor Internationale Betrekkingen „Clingendael” georganiseerde colloquium over dit onderwerp.

Van deze korte, van 6 tot 10 blz. (excl. noten) tellende artikelen zijn er drie gewijd aan het (al dan niet vermeende) probleem van „politisering” van het VN-systeem in het algemeen, en vier aan de „politisering” van een of meer van de gespecialiseerde VN-organisaties (IAEO, ILO, FAO/WFP, Unesco) in het bijzonder.

Politisering wordt, zoals redacteur Leurdijk in zijn inleiding opmerkt, gewoonlijk opgevat als „misbruik van het stelsel met zijn vele organen voor oneigenlijke doeleinden door een ‘automatische meerderheid’, bestaande uit landen van de Derde Wereld, veelal met steun van het Oostblok” (blz. 7). Daarmee is meteen ook aangegeven voor wie deze politisering een probleem vormt: het andere „blok”, de rijke westerlijke staten, de belangrijkste financiers van de VN, die steeds minder over de besteding van hun gelden en de over de koers van de VN en haar

gespecialiseerde organen hebben te zeggen.

J. Berteling en P. R. Baehr (auteur van de bekende Aula-pocket over de Verenigde Naties) bestrijden in hun artikelen dat politisering een afwijking zou zijn van de „normale” toestand in de VN: de politieke en de technische aspecten van het werk van de VN-organisaties zijn moeilijk van elkaar te scheiden, het is nu juist de taak van (de vertegenwoordigers in) deze organisaties zelf te beslissen wat „politiek” en wat „technisch” is, wat tot de taak van de desbetreffende VN-organisatie behoort en wat niet. Het werk van de organisatie komt echter direct in gevaar als de belangrijkste leden-financiers, geïrriteerd over de „politisering”, hun medewerking staken. De VS hebben de Unesco op 31 december 1984 verlaten, en de Britse minister van buitenlandse zaken Howe kondigde op 22 november 1984 ook het vertrek van Engeland uit de Unesco aan, tenzij voor 1986 een Engeland welgevallige reorganisatie van de Unesco zal hebben plaatsgevonden.

E. Suy maakt in zijn bijdrage een onderscheid tussen de werkelijke politisering en de berichtgeving daarover: juist de politieke problemen in de VN-organisaties trekken de aandacht van de media, het dagelijkse werk van de VN-organisaties levert geen nieuws op, de politisering wordt daardoor naar zijn idee overbelicht.

M. van Leeuwen geeft in haar artikel over het International Atomic Energy Agency (IAEA) enkele voorbeelden van politisering. Eén voorbeeld wil ik hier aanhalen. Zuid-Afrika moest in de Raad van het IAEA plaats maken voor Egypte als „meest geavanceerde natie van Afrika”; de feitelijke reden was niet dat Egypte Zuid-Afrika op het gebied van nucleaire kennis en nucleaire technologie zou hebben ingehaald, maar de Zuidafrikaanse apartheidspolitiek.

Volgens J. Sonneveld is politisering in de Food and Agricultural Organization (FAO) en het World Food Program (WFP) nauwelijks een probleem. Hij noemt drie oorzaken: 1. de Sovjet-Unie is noch lid van de

FAO, noch van het WFP, waardoor de neiging tot blokvorming in deze organisaties kleiner is; 2. de strakke leiding van de in deze organisaties belangrijke directeuren-generaal; 3. het feit dat in deze organisaties vertegenwoordigers van de betrekkelijk a-politieke ministeries van landbouw zitting hebben.

T. Etty en J. H. Kraak laten over respectievelijk de International Labor Organization (ILO) en de Unesco een geheel ander geluid horen, dat meer aansluit bij de bijdragen van Berteling en Baehr: de politiek behoort tot het terrein van de ILO en de Unesco. De arbeidsverhoudingen, waarmee de ILO zich bezighoudt, raken direct de sociaal-economische politiek van de verschillende landen. En, merkt Kraak op: „De Unesco is wel een gespecialiseerd VN-orgaan, maar geen zuiver technische organisatie (. . .) De velden van actie van de Unesco — onderwijs, wetenschappen en cultuur — betreffen onderwerpen die diep doortrokken zijn van levens- en wereldbeschouwelijke visies, terwijl het expliciet de bedoeling is dat deze het volle pond krijgen” (blz. 70). Met andere woorden: politisering in de Unesco is geen afwijking, maar regel. De politieke richting van de Unesco is echter thans zo afwijkend van de politieke richting van de belangrijke leden-financiers, dat ook het „technisch functioneren” van de organisatie in gevaar is gekomen. Uit de bijdragen van Etty en Kraak wordt duidelijk hoe juist in de ILO (die van 1977 tot 1980 door de VS werd geboycot) en in de Unesco de meningsverschillen zo hoog hebben kunnen oplopen.

Uit de Clingendael-bundel blijkt dat het onjuist is te spreken over de politisering in de VN-organisaties. Het beeld van de politisering in de gespecialiseerde VN-organisaties verschilt van „nauwelijks een probleem” (FAO/WFP) tot „zeer problematisch” (Unesco). In *Werkplaats of woordenkraam?* worden de nodige nuancerings aangebracht.

Voor wie is geïnteresseerd in dit facet van het functioneren van de Verenigde Naties een lezenswaardige bundel. drs. J. OVERSLOOT, vdg int

Zuid-Afrika in discussie

door J. W. van der Meulen, 61 blz., geïll. Uitg.: Inst. Clingendael, Den Haag, 1984. Prijs: f 10,-.

In de serie Clingendael Voorlichting verscheen een beknopte publikatie over het ontstaan en de gevolgen van de Apartheid, van de hand van drs. Van der Meulen, medewerker onderzoek van het instituut. Het is een bijzonder leeswaardige brochure, waarin de historische wortels van de Zuidafrikaanse segregatie worden blootgelegd en de lezer een inzicht wordt geboden in de factoren die hebben geleid tot de invoering en handhaving van het stelsel dat ertoe heeft bijgedragen dat de republiek Zuid-Afrika steeds meer in een geïsoleerde positie is gedrongen. Begrijpelijk is het, dat de schrijver in zijn beschrijving van de ontwikkeling tot in het midden van onze eeuw minder remmingen vertoont dan waar hij het heeft over de jongste vijfendertig jaren en over de huidige situatie: de ondertitel van zijn boekje geeft ook terecht aan dat het hier uitsluitend gaat om een „schets van ontstaan en gevolgen van de apartheid”, en daarbij is het verstandig als de auteur afziet van het al te nadrukkelijk innemen van een persoonlijk standpunt over een zo fel omstreden onderwerp. Die bedachtzame terughoudendheid is in het bijzonder bespeurbaar in de passages die handelen over de contemporaine geschiedenis; dat laat zich zeer wel begrijpen omdat immers in Zuid-Afrika een geleidelijke evolutie op gang lijkt te zijn gekomen die méér verdient dan onmiddellijk te worden veroordeeld. Zonder dat met zoveel woorden te zeggen, is Van der Meulen kennelijk bereid Botha's hervormingsbeleid ten minste het voordeel van de twijfel te gunnen en voorshands in ieder geval niet aan te nemen dat Zuid-Afrika werkelijk streeft naar destabilisatie van de aangrenzende staten.

Al met al een boekwerkje dat met recht een plaats heeft gekregen in de Clingendaelserie Voorlichting:

het verschaft metterdaad een gecompriëerde hoeveelheid informatie over een onderwerp waarover tallozen een nauwelijks gefundeerde mening ten beste geven in heftige discussies die goeddeels op emotionele leest zijn geschoeid. Deze publikatie zou zeker kunnen bijdragen tot het rationaliseren van de gedachtenwisseling en tot het beëindigen van het ongenueanceerd verketteren van de opposanten in die discussies. W. WALTHUIS, genm inf b.d.

Hitler-Interpretationen 1923 - 1983

Ergebnisse, Methoden und Probleme der Forschung, door G. Schreiber, 393 blz. Uitg.: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1984. Prijs: f 52,50.

Dit „Forschungsbericht” berust op ongeveer 1500 publikaties, waaronder ca. 400 boeken. De auteur pretendeert daarmee niet compleet te zijn. Zelfs een bibliografie die zich beperkt tot de titelbeschrijvingen waarin de naam Hitler voorkomt, en die derhalve incompleet is, zou duizenden publikaties omvatten, aldus Schreiber (blz. 8). Dat is ongetwijfeld een understatement, want reeds in 1975 werd het aantal serieuze publikaties over Hitler van deskundige zijde op 50.000 begroot!

Gezien die geweldige hoeveelheid zou Schreiber goed eraan hebben gedaan wanneer hij zich had beperkt tot Hitler, maar dat is helaas niet gebeurd; de auteur laat zijn object als het ware onderduiken in de nationaal-socialistische beweging en in het Derde Rijk. Wat die beweging betreft, is dat voor de „Machtübernahme” zeker verdedigbaar, want in de jaren 1925-'33 kwam het nationaal-socialisme overwegend op Hitlerisme neer. De dictator Hitler daarentegen delegerde veel en liet ook verschillende ressorts aan zijn controle ontsnappen. Dat is een gegeven — „Polykratie” — dat de auteur zeker niet wegmoffelt maar waaruit hij niet de biografische consequenties heeft getrokken. Vele

passages over de Machtübernahme behandelen vrij uitvoerig niet-nazistische politici (bv. rijkskanselier Brüning) terwijl de individualiteit van Hitler schromelijk is verwaarloosd: niets over de slaap-, eet- en drinkgewoonten, de expressie (afgezien van het redenaarstalent) en de omgangsvormen van de Führer. Bijna de helft van het boek wordt in beslag genomen door visies uit de jaren '20 en '30. Veel aandacht is besteed aan de vroegtijdige onderkenning van het nazigevaar door het onafhankelijk-linkse blad *Weltbühne*. Schreiber stelt dat een aanzienlijk deel van de conservatieve pers de nazi's nogal kritiekloos benaderde. Wat zich in die dagen aan naïviteit openbaarde, bleef overigens niet tot Duitsland beperkt. In de Franse journalistiek werd de persoon van Hitler toen sterker onderschat dan zijn beweging, waarbij vooral onwetendheid met *Mein Kampf* aan de dag trad. Dientengevolge werd in Frankrijk onvoldoende rekening gehouden met de rol die de SU — als toekomstig koloniaal gebied — in Hitlers beleidsvoornemens speelde. In Groot-Brittannië werd het racisme, in het bijzonder het antisemitisme, als „politieke pornografie” beschouwd. Overigens kende de Britse vertaling van *Mein Kampf* (*My Struggle*) tegen 1939 toch bijna 100.000 kopers; dat betekende dat 1 op de 450 Britten een exemplaar ervan bezat. In retorisch opzicht werd Hitler lange tijd door de Anglo-Amerikaanse correspondenten onderschat, omdat hij ietwat lachwekkend op hen overkwam. In januari 1939 riep *Time* Hitler tot man van het jaar uit, met dien verstande dat „der Sieger von München” als een gevaarlijke ploert werd gekwalificeerd.

In het kader van zijn thematische aanpak presenteert Schreiber tevens een paragraaf over Hitler en het Christendom tot 1945. Daaruit blijkt dat er vóór de Machtübernahme in het katholieke kamp meer weerstand bestond dan in het protestantse. Daarbij verdient het de aandacht dat de overwegend r-k Zentrumspariteit in de jaren 1930-'32 als enige „burgerlijke” partij overleefde is gebleven tegenover het elec-

torale nazigeweld. Toch heeft dezelfde partij in 1933 ingestemd met het „Ermächtigungsgesetz”, dat de ondergang van de Weimarrepubliek en de verwerkelijking van het Derde Rijk markeerde. Van de vroege Duitse waarschuwingen tegen Hitler c.s. citeert Schreiber o.a. Thomas en Heinrich Mann.

Op deel 1 (Aspekte, Resultate und Perspektiven der Hitler-Interpretation vor 1945) volgt deel 2 (Problemkreise der gegenwärtigen Hitler-Forschung), waarin mijn voornaamste bezwaar tegen Schreibers thematische aanpak het duidelijkst zichtbaar wordt: de persoon wordt hier opgelost in een drastisch verbrede stroom van de geschiedenis. Dat geldt vooral de paragrafen over de „Ermöglichung Hitlers” en over Hitler en de historische continuïteit. Blijkens de laatste paragraaf is de biografie ook figuurlijk het sluitstuk. Daarin wordt de m.i. aanvechtbare these gewaagd, dat Bullock en Fest de veruit belangrijkste Hitlerbiografieën hebben gewrocht, zodat de andere biografen (afgezien van de in deel 1 besproken Heiden) bekaaid eraf komen. Inzake de patiënt is Schreiber bepaald lacuneus; hij beperkt zich tot psychoanalytische literatuur, hoewel er — vooral uit de neurologische hoek — ook heel wat andere gezichtspunten over Hitlers kommer en kwel (o.a. parkinsonisme) te berde zijn gebracht. Ten slotte tracht de auteur zijn benadering van het Hitler-fenomeen met de noodzaak van een structurele methode te rechtvaardigen. Ik zou die aanpak zeker toejuchten wanneer Schreiber zijn studie had gepresenteerd als handelende over de machtsverhoudingen in en om het Derde Rijk, maar bij een biografisch onderwerp dient toch een stukje menselijke uniciteit de kern van het betoog te vormen. Met andere woorden: volgens mij heeft de vakreferent Schreiber averechts gerefereerd. Daartegenover staat dat hij zijn werk heeft voorzien van vele nuttige voetnoten en van een grondig bibliografisch aanhangsel. Het is verbazingwekkend dat deze auteur — die zich blijkens andere publikaties vooral met de krijgsgeschiedenis van het Derde Rijk heeft

beziggehouden — de veldheer Hitler in de onderhavige studie totaal verwaarloost. Wel kan ik tot slot mijn instemming betuigen met Schreibers tip dat *Hitlers Strategie* van A. Hillgruber (1965, herdruk 1982) een uitmuntend boek is.

dr. A. STAM

Ambassadeur in Athene 1969-1975, van dictatuur tot democratie

door C. D. Barkman, 252 blz., geïll. (Clingendaelreeks, dl 6). Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1984. Prijs: f 29,50.

Drs. C. D. Barkman was van oktober 1969 tot juli 1975 Nederlands ambassadeur te Athene. *Ambassadeur in Athene* bevat delen uit het in die periode door hem bijgehouden dagboek, aangevuld met een 26 blz. tellende terugblik over „Cyprus, Griekenland en NAVO”, waarvoor schrijver, in 1978 benoemd tot Permanent Vertegenwoordiger van Nederland bij de Noordatlantische Raad, gebruik heeft kunnen maken van alle relevante NAVO-documenten.

Het grootste deel van het boek bestaat, als gezegd, uit dagboek aantekeningen. Barkman was ambassadeur in een zeer bewogen periode van de moderne Griekse geschiedenis, een periode waarin (1974) een burgerregering onder Karamanlis na zeven jaar het roer van de militairen overnam, waarin de monarchie (weer) werd afgeschaft, en waarin de (zoveelste) crisis rond Cyprus twee NAVO-lidstaten, Griekenland en Turkije, op de rand van de oorlog bracht. Barkman was ooggetuige en, als diplomaat, medespeler. Vooral dat laatste maakt het boek interessant. Hij verschaft een blik achter de schermen en laat ons zien wat — en hoe — er in de diplomatieke keuken werd gekookt. Behalve over de recente politieke geschiedenis van Griekenland vertelt hij ook iets over het vak van diplomaat. Nederland heeft, en had, een aantal

literair begaafde diplomaten: o.a. F. C. Terborgh (pseudoniem van R. Flaes), Robert van Gulik, M. Mourik, F. Springer (pseudoniem van C. J. Schneider), A. L. Schneiders en F. J. Th. J. van Agt (vertaler van o.a. werk van Anna Achmatova). In het literaire werk van deze diplomaten-schrijvers is het leven en werken in den vreemde soms het onderwerp, maar vaker levert het de „setting”, de achtergrond van hun romans, verhalen en „fictioneel” proza. En „fictioneel” staat met opzet tussen aanhalingstekens, want de grens tussen feit en fictie is niet altijd even scherp te trekken. Zo zijn bv. de schetsen die Schneiders van tijd tot tijd in *Hollands Maandblad* publiceert de weergave van persoonlijke impressies en ervaringen waaruit het „fictionele” element vrijwel is verdwenen.

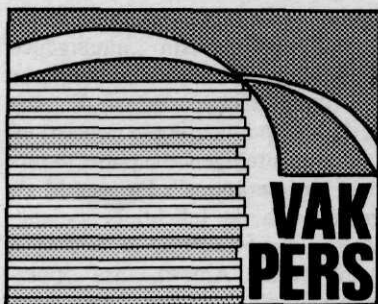
Gelet op het in de buitenlandse dienst aanwezige literaire talent is het merkwaardig dat, althans in Nederland, over het diplomatieke bedrijf zelf betrekkelijk weinig is gepubliceerd. (Een van de weinige (oud)diplomaten die veel over het vak heeft gepubliceerd is dr. Boon; zie o.a.: H. N. Boon — *Afscheidsaudiëntie. Tien studies uit de diplomatieke praktijk*. Rotterdam, 1976. Maar misschien is dat toch niet zo merkwaardig als het lijkt. Een diplomaat staat ten dienst van zijn regering, van zijn minister; zijn berichtgeving is niet bestemd voor het grotere publiek, maar voor zijn ambtelijke en politieke superieuren. Publikatie van zijn rapportage zou zijn verder functioneren als diplomaat zelfs onmogelijk kunnen maken, omdat daarin immers niet zelden van belang is „wat het publiek (of de regering van het land waarin hij is geaccrediteerd) niet weet en wat ook niet voor vreemde oren is bestemd”. En als hij al zou willen publiceren: hij heeft om redenen van staatsbelang niet het recht om te publiceren wat hem goeddunkt. Hij zal zich ook in zijn werk voor een groter publiek „diplomatiek” moeten uitdrukken, terwijl *wij*, het geïnteresseerde publiek, nu juist benieuwd zijn naar wat zich achter de diplomatieke schermen afspeelt.

Barkman gunt ons nu een inkijkje. En ook dat zou ons, naar ik aanneem, zijn onthouden als de kolonels het thans nog in Griekenland voor het zeggen zouden hebben gehad. En het zou evenmin zijn gepubliceerd als Nederland in de beschreven periode een minder fraaie rol zou hebben gespeeld; de kijkkast zou dicht zijn gebleven. Dit is uiteraard geen kritiek op het boek van Barkman, dat ik met genoegen heb gelezen. Een bezwaar tegen publicatie in dagboekvorm is, dat de dramatis personae niet bij de lezer worden geïntroduceerd; het duurt dus enige tijd voor de optredende personen werkelijk gestalte krijgen. Tegelijk is dat ook een van de aantrekkelijke kanten van het boek: de schrijver weet zelf nog niet hoe de geschiedenis afloopt en de lezer ziet de mensen die deze geschiedenis maakten over de schouder van de schrijver aan het werk.

Een enkele keer velt Barkman een scherp oordeel over de Griekse politici met wie hij contact heeft gehad. Zo noemt hij Kypreos, minister van buitenlandse zaken ten tijde van het militaire bewind, „een ijdele en dwaze man” (blz. 141). Ook blijkt hij weinig waardering te hebben voor de manier waarop Henry Kissinger meende het „Griekse probleem” te moeten aanpakken. Voor hem bestond er maar één probleem: Griekenland behouden voor het „Westerse kamp”; de hoedanigheid waarin — als democratie of als dictatuur — was daarbij voor Kissinger een kwestie van secundair belang. Over het algemeen zijn Barkmans oordeelsvellingen duidelijk, maar gereserveerd. Felle uithalen of persoonlijke ontboezemingen zal men in het boek vergeefs zoeken; zijn taalgebruik is — voor een dagboek — nogal ambtelijk.

Ambassadeur in Athene heeft mij nieuwsgierig gemaakt naar *Ambassadeur in Moskou*, *Ambassadeur in Pretoria*, *Zaakgelastigde in Peking* enz. Het is te hopen dat deze diplomaten eveneens dagboek houden, en te zijner tijd, net als Barkman, de gelegenheid zullen krijgen hun bevindingen te publiceren.

drs. J. OVERSLOOT, vdg int

Tactiek en strategie

Tactiek en strategie vinden hun wortels in een ver verleden. Velen droegen bij aan de ontwikkelingsgang, maar niet steeds bleek de aandacht voor die bijdragen evenredig aan hun belang. Een van de minder bekende theoretici is Compte de Guibert (1743-1790). In zijn geschriften verdedigt hij het standpunt dat alleen door een niet aflatende reeks van grotere en kleinere aanvallen, manoeuvres, frontveranderingen en zwaartepuntveranderingen de volledige vrijheid van handelen kan worden bereikt en kan worden gereageerd op de steeds veranderende krachtsverhoudingen. In

1770 verscheen de eerste uitgave van zijn „Essai général de tactique”. Belangrijkste thema’s daarin zijn de infanterie-, cavalerie-, en artillerietactiek, de strategie (in het bijzonder in relatie tot de omvang van het leger) en de logistiek. Zijn gedachten zette hij in 1779 nogmaals uiteen in het boek „Défense du système de guerre moderne”. Hierin stelt hij dat overwinningen slechts worden behaald door snelheid, beweeglijkheid en verrassing en die zijn slechts bereikbaar als een bevelhebber op de juiste manier gebruik maakt van de tactische principes die zijn troepen beheersen. De ideeën kregen postuum erkenning in de „Ordonnance” van 1 augustus 1791 voor de infanterietactiek. De historische betekenis van Guibert ligt in de genoemde militair-theoretische geschriften en in de bijdragen die hij als lid van adviserende lichamen leverde aan de verandering van de Franse tactiek en strategie gedurende de laatste decennia van de 18e eeuw.

R. Amersfoort — Guibert en het militaire denken in het Frankrijk van de achttiende eeuw. *Med. Sie Mil. Gesch. LaS*, dl 6 (1983)39.

J. M. J. B.

De veiligheidslijn

De veiligheidslijn (vln) is een in front van elke brigade door de brigadecommandant vastgestelde lijn, waarbinnen alleen vuur mag worden afgegeven in opdracht van, dan wel met toestemming van de commandant van de rechtstreeks steunende afdeling artillerie. De lijn dient een hulpmiddel te zijn om te voorkomen dat door artillerievuur het optreden van eigen manoeuvre-eenheden in gevaar komt of wordt

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publicaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

gehinderd. Zeker indien wordt uitgegaan van beweeglijk optreden, is het moeilijk een dergelijke lijn vooraf vast te leggen. Wel zou de brigadecommandant initieel een uitspraak kunnen doen over de, eventueel per fase, aan te houden afstand tussen de voorste lijn eigen troepen (vlet) en de vln. Eerst op basis van verkenningen op bataljonsniveau lijkt het mogelijk het verloop van deze lijn(en) voor het initiële plan vast te leggen. Bijstellingen tijdens het gevecht kunnen plaatsvinden aan de hand van meldingen over het verloop van de vlet. Op deze wijze kan zowel risico worden gereduceerd, als worden bijgedragen aan het uitbuiten van de beschikbare vuursteun.

L. W. Dorrestein — De veiligheidslijn: hulp of hinder? *Het Spinneweb* (uitg. Sie Plannen AOC (1984).

J. M. J. B. ▸

Inlichtingen

Dit onderwerp vormt het kernthema van het septembernummer 1984 van het blad *Signal*. Aandacht wordt besteed aan het project INCA (Intelligence communications architecture), een project van het Defense Intelligence Agency (DIA), gericht op het beheersen van de inlichtingenstroom naar de diverse tactische commandanten. De „intelligence community” is onderwerp van een andere bijdrage, waarin de rol van de Intelligence Community Staff wordt besproken. Die staf, opgericht in 1972, staat onder leiding van de Director of Central Intelligence (DCI). De directeur van het Central Intelligence

Agency (CIA) is tevens DCI. Andere onderwerpen zijn „intelligence training” (o.m. met een overzicht van de opleidingsinstituten die zich in de VS op inlichtingen richten) en „combat intelligence support to tactical air operations”. De wereld als gebied van de inlichtingenbelangstelling staat centraal in bijdragen over diverse Amerikaanse oppercommando's, incl. het Korps mariniers. Aparte bijdragen zijn opgenomen over computerbeveiliging en over een nieuwe civiel-militaire cursus „Basic intelligence orientation”, waaraan ook door vertegenwoordigers van de industrie wordt deelgenomen.

Signal (J. Armed forces communications and electronics association) 39(1984)(1)21. J.M.J.B.

Reservedelen voor Amerikaanse landstrijdkrachten

De achter ons liggende periode van tien jaren is voor de Amerikaanse (land)strijdkrachten gekenmerkt door grote veranderingen op het gebied van tactische doctrine, invoering van nieuw geavanceerd materieel en veranderingen in de organisatiestructuur. Onderkend werd dat het systeem van beheersing van reservedelen niet fundamenteel is aangepast aan deze veranderingen. De recentste tactische ontwikkeling (1984) staat bekend onder de naam „the Army of Excellence”. In vergelijking met eerdere concepties (Airland Battle, Airland Battle (2000)) worden aan de jongste ontwikkeling de consequenties voor de logistieke ondersteuning direct gekoppeld.

In twee artikelen in „Army Logistician” wordt door terzake verantwoordelijke functionarissen ingegaan op dat specifieke aspect van de logistieke ondersteuning van het veranderende optreden. De bijdragen zijn helder geschreven en geven in kort bestek achtergronden en

noodzakelijke maatregelen om in de komende periode (tot 1990) inhoud te kunnen geven aan een adequaat systeem voor de voorraadbeheersing van reservedelen.

Het *eerste artikel* bevat, behalve de achtergronden, een beschrijving van het huidige systeem en zijn tekortkomingen. Vervolgens wordt ingegaan op het beleid (doelen, wegen, middelen, prioriteiten) dat ten grondslag ligt aan een verbeterd systeem. Daarin zijn twee „sporen” te onderkennen: vermindering van detaillering bij nieuw materieel en ontwikkeling van autorisatieprogramma's. Bij het volgen van het tweede spoor wordt vermeld dat vooral gebruik wordt gemaakt van simulatietechnieken om een juist beeld te krijgen van de vraag onder gevechtsumstandigheden. Gehanteerde criteria voor autorisatie zijn: essentieel voor de inzetbaarheid, veiligheid en wettelijke bepalingen. Aangegeven wordt op welke wijze het aantal artikelen per soort per echelon wordt ingedeeld en indirect daarmee het servicepercentage.

Met als drijfveren kostenvermindering en verhoging van de mobiliteit van manoeuvre- en logistieke eenheden wordt een kritische kanttekening geplaatst bij de hoogte van de oorlogsreserve op lagere echelons.

Eveneens wordt kritisch bezien op grond van welke criteria reservedelen al dan niet zouden moeten worden hersteld. Uit een moderne managementvisie — „plan it, try it, fix it” — wordt gewag gemaakt van beproevingsresultaten bij een gemechaniseerde divisie in de VS.

In het *tweede artikel* wordt gestalte gegeven aan het uitgestippelde beleid door de situatie voor een divisie nader te beschouwen. Bij lezing ware te bedenken dat de divisie, in tegenstelling tot onze situatie, wel een schakel vormt in de logistieke keten. In dit artikel wordt — overigens met de (ons vertrouwde) onhebbelijkheid van het gebruik van veel afkortingen — in kort bestek aangegeven op welke wijze de divisie de bevoorrading van reservedelen kan stroomlijnen. Opvallend daarbij is de grotere rol die in de toekomst zal zijn weggelegd voor de direct steunende eenheid van de brigade en de coördinatie door het „material management center” op divisieniveau, dat herverdeling van (essentiële) reservedelen op divisieniveau (snel) uitvoerbaar maakt.

R. H. Thompson — Managing repair parts for the Army of Excellence; L. J. Wilson — Managing the division's Class IX supply. *Army Logistician* (1984)(11/12).

A. P. P. M. VAN BAAL, maj art

Naschrift

Het kan voor de ontwikkeling van onze centrale en locale beheersings-systemen van groot belang blijken grondig kennis te nemen van de ervaringen en toekomstige ontwikkelingen op dat gebied. Die aandacht is zeker gerechtvaardigd gezien de te verwachten resultaten: vermindering van het aantal noodzakelijke reservedelen (op divisieniveau met 30%), een hoog servicepercentage (85%) voor essentiële reservedelen, e.e.a. onder handhaving van: een mobiel, logistiek systeem. v.B.

